

PL

PL

PL

KOMISJA WSPÓLNOT EUROPEJSKICH

Bruksela, dnia 5 listopada 2008 r.
KOM(2008) 674 wersja ostateczna

KOMUNIKAT KOMISJI DO RADY I PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO

Strategia rozszerzenia i najważniejsze wyzwania w latach 2008-2009

{SEK(2008) 2692}

{SEK(2008) 2693}

{SEK(2008) 2694}

{SEK(2008) 2695}

{SEK(2008) 2696}

{SEK(2008) 2697}

{SEK(2008) 2698}

{SEK(2008) 2699}

KOMUNIKAT KOMISJI DO RADY I PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO

Strategia rozszerzenia i najważniejsze wyzwania w latach 2008-2009

1. WSTĘP

Rozszerzenie to jedno z najpotężniejszych narzędzi politycznych, jakimi dysponuje UE. Służy ono realizacji strategicznych interesów UE dotyczących stabilności, bezpieczeństwa i zapobiegania konfliktom. Przyczynia się do zwiększania dobrobytu i możliwości wzrostu gospodarczego, do poprawy połączeń z najważniejszymi szlakami transportowymi i energetycznymi oraz umocnienie pozycji UE na świecie. W maju 2009 r. UE będzie obchodzić piątą rocznicę rozszerzenia z 2004 r.

Obecny program rozszerzenia obejmuje Bałkany Zachodnie i Turcję, którym zaoferowano perspektywę członkostwa w UE po spełnieniu niezbędnych warunków. Perspektywa europejska przyczynia się do pokoju i stabilności, a także umożliwia partnerom reagowanie na najważniejsze wyzwania, jak na przykład ogłoszenie niepodległości przez Kosowo, przy zachowaniu bezpieczeństwa w regionie. Stanowi też silną zachętę dla krajów Bałkanów Zachodnich i Turcji do przeprowadzania reform politycznych i gospodarczych. W interesie UE leży utrzymanie dynamiki tego procesu w oparciu o uzgodnione zasady i warunki. W świetle najnowszych zagrożeń dla stabilności w regionach leżących na wschód od UE, w tym w rejonie południowego Kaukazu, dążenie do zapewnienia stabilności staje się coraz bardziej uzasadnione.

Turcja ma coraz większe znaczenie strategiczne dla UE w takich ważnych obszarach, jak bezpieczeństwo energetyczne, zapobieganie konfliktom i ich rozwiązywanie oraz bezpieczeństwo w rejonie południowego Kaukazu i na Bliskim Wschodzie. Zaangażowanie tego kraju w proces integracji z UE poprzez negocjacje i przeprowadzane w związku z nimi reformy czyni z niego jeszcze silniejszy czynnik stabilizacji w regionie, przed którym stoi wiele wyzwań. Obecne warunki bezpieczeństwa w Europie również wskazują na potrzebę umocnienia stabilności i przystąpienia do intensywniejszych reform na Bałkanach Zachodnich.

W związku z powyższym konsekwentna realizacja nowego porozumienia w sprawie rozszerzenia, określonego przez Radę Europejską na posiedzeniu w grudniu 2006 r., jest jeszcze ważniejsza niż kiedykolwiek wcześniej. Porozumienie opiera się na następujących zasadach: konsolidacji zobowiązań, uczciwym stawianiu warunków i rygorystycznym ich przestrzeganiu oraz lepszym informowaniu opinii publicznej, w połączeniu z uwzględnieniem zdolności UE do zintegrowania nowych państw członkowskich.

UE podjęła działania w celu poprawy jakości procesu rozszerzenia z uwzględnieniem doświadczeń zebranych podczas poprzednich rund rozszerzenia. Obecnie na wczesnym etapie poświęca się więcej uwagi takim kwestiom, jak praworządność i dobre sprawowanie rządów. Tempo, w jakim dane państwo kandydujące lub potencjalne państwo kandydujące do członkostwa zbliża się do UE, odzwierciedla tempo przeprowadzanych przez nie reform politycznych i gospodarczych, jak również zdolność do pełnego przejścia praw i obowiązków wynikających z członkostwa zgodnie z kryteriami przyjętymi w Kopenhadze.

Następny rok będzie miał decydujące znaczenie dla procesu rozwiązywania problemów na Bałkanach Zachodnich. Postęp krajów Bałkanów Zachodnich na drodze do członkostwa w UE może być szybszy, jeżeli kraje te wypełnią niezbędne warunki. Oczekuje się, że Chorwacja wejdzie w ostatnią fazę negocjacji akcesyjnych przed końcem 2009 r., jeżeli podejmie niezbędne działania przygotowawcze. Dalsze reformy w Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii zbliżą ten kraj do UE. W przypadku potencjalnych państw kandydujących postęp może przelożyć się na uzyskanie statusu państwa kandydującego wówczas, gdy kraje te wykażą swoją gotowość.

Tempo negocjacji akcesyjnych z Turcją odzwierciedla tempo reform oraz stopień spełnienia przez to państwo stosownych warunków. Turcja musi obecnie wznowić swoje wysiłki na rzecz przeprowadzenia reform politycznych.

Międzynarodowy kryzys finansowy miał dotychczas tylko ograniczony wpływ na gospodarkę i sektor finansowy w krajach Bałkanów Zachodnich i w Turcji. Jednakże znaczny wzrost deficytu na rachunkach obrotów bieżących, jaki dotyka większość krajów, zwiększa ich podatność na gwałtowne zmiany sytuacji zewnętrznej. Pozyskiwanie kredytów ze źródeł zewnętrznych oraz zagranicznych inwestycji bezpośrednich będzie trudniejsze w wyniku światowego kryzysu finansowego.

Co się tyczy kwestii cypryjskiej, przywódcy wspólnot Greków cypryjskich i Turków cypryjskich rozpoczęli wszechstronne negocjacje w sprawie kompleksowego rozwiązania dla Cypru pod auspicjami ONZ. Komisja wspiera ich wysiłki i jest gotowa udzielić porad technicznych w kwestiach wchodzących w zakres kompetencji UE.

Unii Europejskiej staje się silniejsza, jeżeli sąsiadujące z nią kraje są stabilne, zamożne i demokratyczne. Współpracując w oparciu o wspólne wartości i interesy UE oraz jej państwa ościenne mogą skuteczniej rozwiązywać aktualne problemy. Unia rozwinie także swoje stosunki z partnerami na wschodzie i południu w ramach europejskiej polityki sąsiedztwa w celu dalszej poprawy wzajemnego bezpieczeństwa i szerzenia dobrobytu. Szczególne istotne w tym zakresie będą dwa projekty: przygotowywane partnerstwo wschodnie oraz proces barceloński - Unia dla Śródziemnomorza.

W niniejszym komunikacie omówiono poczynione postępy oraz najważniejsze wyzwania, przed którymi stoją kraje uczestniczące w procesie rozszerzenia. Przedstawia się w nim również, w jaki sposób Komisja będzie wspierać i ukierunkowywać wysiłki tych krajów w nadchodzącym roku.

2. WDRAŻANIE NOWEGO POROZUMIENIA W SPRAWIE ROZSZERZENIA

2.1. Postępy poczynione przez poszczególne kraje oraz pozostające przed nimi wyzwania

Bałkany Zachodnie

Bałkany Zachodnie zbliżyły się do UE w ciągu ostatniego roku, a poszczególne kraje w regionie poczyniły postępy, choć trzeba przyznać, że nierówne, w przeprowadzaniu reform oraz spełnianiu ustalonych kryteriów i warunków. Utrzymano stabilność w regionie, a po ogłoszeniu przez Kosowo niepodległości oraz wejściu w życie konstytucji w tym kraju sytuacja pozostała ogólnie spokojna. Wskaźniki wzrostu gospodarczego w regionie utrzymywały się nadal na wysokim poziomie, do czego przyczyniały się w szczególności

inwestycje krajowe i zagraniczne, a jednocześnie obserwowano postęp w przeprowadzaniu reform oraz ogólny wzrost poziomu życia. Rada Współpracy Regionalnej zastąpiła pakt stabilizacyjny, wskutek czego wzrosło poczucie odpowiedzialności krajów zaangażowanych we współpracę regionalną w Europie Południowo-Wschodniej za tę współpracę.

Bałkany Zachodnie nadal jednak mają do rozwiązania kilka kwestii, które mogą stanowić wyzwanie dla bezpieczeństwa, stabilności oraz dobrobytu w regionie. Procesy reform i pojednania nadal wymagają ugruntowania. W wielu krajach Bałkanów Zachodnich budowanie państwa, konsolidacja instytucji oraz poprawa systemu sprawowania rządów pozostają wśród najważniejszych przedmiotów dążeń. W większości krajów należy jeszcze stworzyć fachową i bezstronną służbę cywilną funkcjonującą na zasadzie odpowiedzialności. Zagwarantowanie przestrzegania zasad praworządności, szczególnie poprzez reformę systemu sądownictwa, jak również zwalczanie korupcji i przestępczości zorganizowanej należą nadal do najważniejszych kwestii do rozwiązania w regionie. Siły politycznie nie wykazują jeszcze wystarczającej woli dialogu i wystarczającego ducha kompromisu, między innymi w kwestiach etnicznych. Nierozwiązane nadal pozostają kwestie sąsiedztwa. Wzrosła średnia stopa inflacji. Zaobserwowano również znaczny wzrost deficytu na rachunkach obrotów bieżących. Bezrobocie w niektórych krajach utrzymuje się na bardzo wysokim poziomie. Konieczne są dalsze reformy w takich obszarach, jak polityka zatrudnienia i polityka społeczna. Z uwagi na mniej korzystne uwarunkowania zewnętrzne, a w szczególności międzynarodowy kryzys finansowy, wzrosły wyzwania makroekonomiczne.

W odniesieniu do poszczególnych krajów odnotowano następujące zmiany.

Negocjacje akcesyjne z Chorwacją wkroczyły w fazę decydującą, dzięki czemu wszystkie kraje regionu mogą przekonać się, że perspektywa członkostwa w UE jest realna, zgodnie z tym, do czego zobowiązała się Unia, oraz pod warunkiem wypełnienia niezbędnych warunków.

W Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii zaobserwowano postępy w kilku najważniejszych obszarach, którym poświęcono szczególną uwagę w komunikacie Komisji z marca 2008 r.¹, w szczególności w dziedzinie reformy sądownictwa, reformy policji oraz w działaniach mających na celu spełnienie wymogów wynikających z Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu. Gwałtowne zamieszki oraz poważne nieprawidłowości zakłóciły niestety przebieg wyborów parlamentarnych. Do przeprowadzenia reform zgodnie z priorytetami określonymi w Partnerstwie dla członkostwa niezbędny jest konstruktywny dialog polityczny oraz zdecydowanie w działaniu.

Albania czyniła dalsze postępy w przeprowadzaniu najważniejszych reform politycznych. Umowa przejściowa z UE weszła w życie dwa lata temu, a obecnie proces wprowadzania w życie jej postanowień przebiega ogólnie bez zakłóceń. Do najważniejszych wyzwań należy jednak nadal umacnianie praworządności oraz zapewnienie prawidłowego funkcjonowania instytucji państwowych. Konieczne jest dalsze umacnianie potencjału administracyjnego oraz zdolności do egzekwowania prawa.

Odnotowano postępy reform politycznych w Czarnogórze. Wprowadzanie w życie postanowień umowy przejściowej, która weszła w życie na początku bieżącego roku, przebiega ogólnie bez zakłóceń. Konieczne jest jednak kontynuowanie reformy sądownictwa

¹ Bałkany Zachodnie: wzmocnienie perspektywy europejskiej - COM(2008)127 wersja ostateczna z 5.3.2008 r.

oraz ugruntowanie praworządności, ponieważ te dwie kwestie stanowią najważniejsze wyzwania. Konieczne jest dalsze umacnianie potencjału administracyjnego oraz zdolności egzekwowania prawa.

Podpisanie Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu z Bośnią i Hercegowiną potwierdziło zaangażowanie UE na rzecz europejskiej przyszłości tego kraju. Bośnia i Hercegowina przystąpiła do wdrażania postanowień umowy przejściowej w lipcu. Czołowi przywódcy polityczni w obu częściach składowych Bośni i Hercegowiny zakwestionowali jednak zasadnicze ustalenia porozumienia pokojowego z Dayton/Paryża, a ponadto nastąpił zastój w reformach związanych z UE. Porozumienie w sprawie najważniejszych obszarów wymagających reform pozostaje chwiejne.

Po wyborach parlamentarnych i prezydenckich Serbia na nowo potwierdziła swoje zaangażowanie na rzecz swojej europejskiej przyszłości opartej na wspólnych wartościach. Podpisano Układ o stabilizacji i stowarzyszeniu, a wprowadzanie w życie postanowień umowy przejściowej rozpocznie się, jak tylko Rada stwierdzi, że Serbia w pełni współpracuje z Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla byłej Jugosławii (MTKJ). Dużym krokiem naprzód było aresztowanie i postawienie przed wymiarem sprawiedliwości Radovana Karadžića, lecz proces ten musi być kontynuowany. Serbia zademonstrowała, że posiada potencjał administracyjny umożliwiający dokonanie znacznych postępów na drodze do UE. Jednakże w ostatnim roku reformy uległy opóźnieniu. Reforma sądownictwa oraz zapobieganie korupcji nadal pozostają istotnymi wyzwaniami.

Nowa sytuacja w Kosowie² doprowadziła do zmian w układzie jego stosunków międzynarodowych. Powinno to ułatwić realizację misji w zakresie praworządności (EULEX), która już została uruchomiona. Sytuacja w Kosowie jest jedyna w swoim rodzaju i nie należy przyjmować, że stwarza precedens. Rada Europejska zapowiedziała, że UE jest gotowa wspierać rozwój gospodarczy i polityczny Kosowa w ramach jasno określonej perspektywy europejskiej, zgodnie z perspektywą członkostwa krajów regionu w UE. Konstytucja przyjęta przez Kosowo jest zgodna ze standardami europejskimi, a ponadto przyjęto znaczną część podstawowego ustawodawstwa. Kosowo ma jeszcze jednak przed sobą istotne wyzwania, w szczególności umocnienie instytucji, ugruntowanie praworządności oraz rozwijanie dialogu i wspieranie procesu pojednania między poszczególnymi społecznościami.

Turcja

Ostatni rok przebiegał w Turcji pod znakiem silnych napięć politycznych. Prokurator generalny wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego o rozwiązanie partii rządzącej za działalność zmierzającą do podważenia świeckiego charakteru państwa. Ostatecznie trybunał nie przychylił się do wniosku prokuratora i nałożył w zamian karę finansową. Pomogło to zapobiec poważnemu kryzysowi politycznemu i powinno stworzyć nowe możliwości przywrócenia woli dialogu i ducha kompromisu wśród partii politycznych.

UE zdecydowanie potępiła ataki terrorystyczne przeprowadzone przez Partię Pracujących Kurdystanu (PKK), które pochłonęły wiele ofiar. Tureckie siły zbrojne przeprowadziły kilka operacji wymierzonych w bazy PKK w północnym Iraku.

² O statusie określonym rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1244/99.

Turcja odegrała konstruktywną rolę w swoim regionie oraz szerzej pojętym regionie bliskowschodnim dzięki aktywnym działaniom dyplomatycznym. Po kryzysie w Gruzji wystąpiła z propozycją stworzenia kaukaskiej platformy na rzecz stabilności i współpracy, której celem byłoby wspieranie dialogu między krajami tego regionu. Prezydent Gül złożył wizytę w Erewaniu, która była pierwszą wizytą prezydenta Turcji w historii niepodległej Armenii. Turcja zaangażowała się w roli mediatora w stosunkach między Izraelem a Syrią oraz prowadziła dialog z Iranem w kwestiach związanych z programem nuklearnym.

Z uwagi na swoje położenie geostrategiczne Turcja ma fundamentalne znaczenie dla bezpieczeństwa energetycznego UE, a w szczególności dla dywersyfikacji źródeł energii. Niezbędna jest ścisła współpraca UE, Turcji oraz innych państw w tym regionie, zarówno dostawców surowców, jak i krajów tranzytowych. Obecne i przyszłe projekty rurociągów kryją w sobie potencjał dla wszystkich krajów, przez których terytorium rurociągi będą przebiegać, w szczególności dla Turcji. Terminowe ukończenie budowy południowego korytarza przesyłu gazu dzięki sprawnej realizacji przewidzianych projektów, w szczególności gazociągu Nabucco, jest jednym z priorytetów UE w zakresie bezpieczeństwa energetycznego.

Obecny rząd doszedł do władzy w wyniku wolnych i uczciwych wyborów w lipcu 2007 r. i dysponuje silnym mandatem do przeprowadzenia reform. Na nowo potwierdził też swoje zaangażowanie w proces akcesyjny oraz związane z nim reformy i zapowiedział przystąpienie do prac nad nową konstytucją. Osiągnięto pewne postępy w kwestiach wolności wyrażania opinii oraz praw społeczności religijnych innych niż muzułmańskie. Wprowadzono zmiany do art. 301 kodeksu karnego w celu zapewnienia lepszych gwarancji dla wolności wyrażania opinii. Parlament przyjął nową ustawę o fundacjach, która rozwiązuje wiele problemów, z jakimi borykały się społeczności religijne inne niż muzułmańskie. Ponadto rząd podjął decyzję o zakończeniu projektu rozwoju południowo-wschodniej Anatolii (GAP), który miał służyć pobudzeniu rozwoju gospodarczego południowo-wschodniej części kraju.

Reformom trzeba jednak nadać nową dynamikę, tak by umocnić demokrację, zapewnić lepsze przestrzeganie praw człowieka, a także zmodernizować i rozwinąć kraj oraz zbliżyć go do UE. Szczególną uwagę należy zwrócić na takie kwestie, jak: przepisy dotyczące partii politycznych, reforma konstytucyjna, wolność wyrażania opinii oraz prawa kobiet.

Gospodarka Turcji nadal osiągała stosunkowo dobre wyniki, a stabilność makroekonomiczna została utrzymana mimo wolniejszego tempa wzrostu PKB. Międzynarodowy kryzys finansowy doprowadził do korekty cen aktywów i kursu waluty, nie wpływając jednak dotychczas znacząco na sektor bankowy. Jednakże duże zapotrzebowanie na finansowanie ze źródeł zewnętrznych zwiększa podatność na gwałtowne zmiany sytuacji zewnętrznej. W świetle kryteriów kopenhaskich Turcję można uznać obecnie za sprawnie funkcjonującą gospodarkę rynkową. Powinna ona w perspektywie średniookresowej być w stanie sprostać presji konkurencji i siłom rynkowym w Unii, pod warunkiem dalszej realizacji kompleksowego programu reform, które wyeliminują trudności strukturalne. Ponadto obserwuje się wzrost współzależności gospodarczej Turcji i UE.

2.2. Instrumenty przedakcesyjne: rozwiązywanie problemów stanowiących główne wyzwania

Komisja w pełni wykorzystuje instrumenty przedakcesyjne, które mają służyć rozwiązywaniu problemów stanowiących główne wyzwania takie, jak: budowa państwa, tworzenie systemu dobrych rządów, umacniania praworządności oraz rozwój społeczeństwa obywatelskiego, na

podstawie dokumentu dotyczącego strategii rozszerzenia z 2007 r. Przyniosło to już znaczące rezultaty.

Kontynuowano wysiłki w celu poprawy jakości procesu rozszerzenia, m.in. poprzez ustalanie surowych kryteriów warunkujących otwieranie i zamykanie poszczególnych rozdziałów negocjacji oraz poprzez publikowanie kolejnych analiz skutków dotyczących głównych obszarów polityki.

Rada przyjęła wnioski Komisji dotyczące partnerstwa dla członkostwa i partnerstwa europejskiego, które uwzględniają wspomniane priorytety. Komisja prowadzi intensywniejszy dialog na tematy polityczne, opierając się przede wszystkim na dokumentach dotyczących partnerstwa. Osiągnięto również postęp w zakresie dialogu na tematy gospodarcze dzięki zastosowaniu przedakcesyjnego mechanizmu nadzoru budżetowego.

Priorytety określone w partnerstwie wykorzystano przy planowaniu i udzielaniu pomocy w ramach Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej (IPA), co doprowadziło do większego wsparcia na rzecz najważniejszych reform. Kwota wsparcia w ramach Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej wynosi 1,4 mld EUR na 2008 r. Z 840 mln EUR przeznaczonych na pomoc w okresie przejściowym oraz rozwój instytucjonalny w krajowych programach w ramach IPA, 33 % wykorzystano obecnie na usprawnienie systemu rządów, wsparcie reformy administracji i sądownictwa, umacnianie praworządności, wsparcie walki z korupcją i zorganizowaną przestępczością, propagowanie praw człowieka, ochronę mniejszości oraz rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Urzędnicy z państw członkowskich UE udzielają szybkiej pomocy w ramach systemu TAIEX oraz SIGMA³. Średnioterminowa pomoc na przeprowadzenie tych reform obejmuje sieci współpracy partnerskiej organów administracji publicznej oraz programy dotacji na projekty organizacji pozarządowych.

Komisja podjęła inicjatywy mające na celu koordynację wsparcia w ramach IPA ze wsparciem ze strony międzynarodowych instytucji finansowych oraz innych donatorów. Zwiększa to efekty wsparcia w ramach IPA w obszarze gospodarki oraz rozwoju społecznego. Instrument wspierania projektów na rzecz rozwoju infrastruktury uruchomiono z udziałem Europejskiego Banku Inwestycyjnego (EBI), Europejskiego Bank Odbudowy i Rozwoju (EBOR) oraz Banku Rozwoju Rady Europy (BRRE). Jest to znaczącym krokiem w kierunku ustanowienia zasad ramowych inwestycji na Bałkanach Zachodnich do 2010 r., uzgodnionych przez Komisję, EBI, EBOR oraz BRRE oraz zatwierdzonych w czerwcu przez Radę Europejską. Inne inicjatywy obejmują instrument wspierania efektywności energetycznej oraz jeden instrument wspierania rozwoju MŚP: Europejski Fundusz na rzecz Europy Południowo-Wschodniej. Korzystają z niego dziesiątki tysięcy małych przedsiębiorstw w całym regionie.

Zakończono proces przechodzenia z etapu, w którym w procesie wdrażania pomocy pośredniczyła Europejska Agencja Odbudowy (EAR), do etapu, w którym swoją rolę przejmą delegatury i biura Komisji w Belgradzie, Podgoricy, Prisztinie i Skopje. Agencja zakończy swoją działalność dnia 31 grudnia 2008 r. Ostatecznym celem jest to, by sami partnerzy przejęli odpowiedzialność za wdrażanie pomocy, kiedy wykażą do tego gotowość.

W lipcu Komisja zorganizowała konferencję donatorów poświęconą rozwojowi społeczno-gospodarczemu Kosowa, na której zobowiązali się oni do udzielenia pomocy na łączną kwotę 1,2 mld EUR, przy czym pomoc Unii Europejskiej i jej państw członkowskich wyniesie

³ TAIEX: Biuro Wymiany Informacji o Pomocy Technicznej obsługiwane przez Komisję - SIGMA: Wsparcie dla Poprawy Jakości Rządzenia i Zarządzania – program OECD wspierany przez Komisję w kontekście rozszerzenia.

niemal 800 mln EUR. Wsparcie to powinno stanowić znaczący impuls stymulujący rozwój Kosowa. Niezwykle istotne jest, by pomocy ze strony donatorów towarzyszyły działania rządu Kosowa na rzecz wypełnienia zobowiązań w zakresie dyscypliny podatkowej, zarządzania wydatkami publicznymi oraz reformy polityki gospodarczej.

Szczególną uwagę należy poświęcić rozwojowi kontaktów międzyludzkich zgodnie z dokumentem dotyczącego strategii rozszerzenia z 2007 r. W styczniu 2008 r. weszły w życie umowy o ułatwieniach wizowych i readmisji ze wszystkimi zainteresowanymi krajami, a Komisja prowadzi z nimi rozmowy na temat liberalizacji obowiązku wizowego. W związku z tym opracowano plany liberalizacji obowiązku wizowego, z wyszczególnieniem jasnych i realnych kryteriów, których spełnienie jest niezbędne do zniesienia obowiązku wizowego. Działania zmierzające do zintensyfikowania kontaktów międzyludzkich obejmują także możliwości studiowania w UE dla studentów studiów pierwszego i drugiego stopnia w ramach programu Erasmus-Mundus oraz dodatkowe środki finansowe na wymianę młodzieży i rozwój partnerstwa w ramach programu „Młodzież w działaniu”. Program Tempus był nadal narzędziem wspierania reformy szkolnictwa wyższego poprzez kontakty partnerskie uniwersytetów.

Po ustanowieniu Wspólnoty Energetycznej rozpoczęto negocjacje w sprawie utworzenia Wspólnoty Transportowej z krajami Bałkanów Zachodnich, zmierzające do podpisania odpowiedniej umowy w 2009 r. Odnotowano także postępy na drodze do realizacji przedsięwzięcia, jakim jest utworzenie Wspólnego Europejskiego Obszaru Lotniczego. W dziedzinie środowiska trwają prace nad nowym mechanizmem współpracy regionalnej, który pozwoli skoordynować działania podejmowane w odpowiedzi na wyzwania w zakresie ochrony środowiska w fazie przedakcesyjnej.

W związku z międzynarodowym kryzysem finansowym Komisja jest gotowa udzielić władzom państw objętych procesem rozszerzenia wsparcia w opanowaniu konsekwencji finansowych i ekonomicznych tego kryzysu.

Podjęto znaczne wysiłki w celu wsparcia inicjatyw współpracy regionalnej zgodnie z programem z Salonik oraz założeniami dotyczącymi poszczególnych etapów określonymi w komunikacie Komisji z marca 2008 r. Funkcjonuje już nowo utworzona Rada ds. Współpracy Regionalnej. Stoi teraz przed nią zadanie zapewnienia skuteczności działań regionalnych oraz ich dalszej optymalizacji. Inicjatywy regionalne wspierane przez Komisję obejmują między innymi wsparcie sekretariatu Rada ds. Współpracy Regionalnej, plan utworzenia Regionalnej Szkoły Administracji Publicznej w Daniłowgradzie (Czarnogóra), nową inicjatywę zmniejszenia ryzyka wystąpienia klęsk żywiołowych oraz projekty odnowy dziedzictwa kulturowego oraz opracowania podręczników do nauki historii. Komisja wspiera również współpracę w sprawach handlowych z pośrednictwem sekretariatu CEFTA. W obszarze cel postanowienia dotyczące diagonalnej kumulacji reguł pochodzenia stosowanych w wymianie handlowej między UE a niektórymi krajami Bałkanów Zachodnich wkrótce wejdą w życie, co ułatwi regionalną integrację handlową⁴.

Komisja utworzyła nowy instrument finansowania w ramach IPA, mający służyć wspieraniu rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i dialogu. Wartość pomocy w ramach instrumentu

⁴ Diagonalna kumulacja pozwala krajom z niej korzystającym przetwarzać produkty i wywozić je do UE na preferencyjnych zasadach handlowych, nawet jeśli część surowców, z których wytwarzany jest produkt, pochodzi z innego kraju uczestniczącego w systemie.

wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na 2008 r. wynosi ok. 30 mln EUR, a jest ona przeznaczona głównie na rozwijanie potencjału na szczeblu lokalnym. W kwietniu Komisja zorganizowała dużą konferencję na temat rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Europie Południowo-Wschodniej. Konferencja stała się impulsem do nawiązywania kontaktów, wymiany najlepszych praktyk oraz rozwoju partnerstwa. Te inicjatywy sprzyjają procesowi pojednania pomiędzy różnymi grupami ludnościowymi oraz postępom na drodze do członkostwa w UE.

Lepsze informowanie opinii publicznej o procesie rozszerzenia jest jednym z zasadniczych elementów nowego porozumienia w sprawie rozszerzenia. Komisja wspiera debatę publiczną na temat rozszerzenia UE zarówno w państwach członkowskich, jak i w krajach objętych procesem rozszerzenia, podejmując takie działania informacyjne z myślą o organizacjach społeczeństwa obywatelskiego, dziennikarzach i młodzieży jak np. wypuszczanie wideoklipów, organizacja Europejskiego Festiwalu Ulicznej Piłki Nożnej w Foce oraz konkursu dla młodych dziennikarzy pt. „Enlarge your Vision [Poszerz swoją wizję.]”. Inicjatywy te stanowiły uzupełnienie działań informacyjnych podejmowanych przez państwa członkowskie oraz kraje partnerskie.

3. PROGRAM ROZSZERZENIA NA LATA 2008-2009

3.1. Przyspieszenie działań integracyjnych w krajach Bałkanów Zachodnich na drodze do członkostwa w UE

W czerwcu 2008 r. Rada Europejska ponownie potwierdziła swoje pełne poparcie dla europejskiej perspektywy krajów Bałkanów Zachodnich. Podkreśliła również, że poprzez osiągnięcie znaczących postępów w reformach gospodarczych i politycznych oraz wypełnienie niezbędnych warunków i wymogów pozostałe potencjalne kraje kandydujące z regionu Bałkanów Zachodnich powinny uzyskać status państw kandydujących, zgodnie ze swoim stanem przygotowań, który ostatecznie powinien doprowadzić do członkostwa w UE.

Perspektywa członkostwa w UE pozostaje niezwykle istotna dla stabilności, pojednania i rozwoju krajów regionu Bałkanów Zachodnich, zgodnie z założeniami procesu stabilizacji i stowarzyszenia. W interesie Unii Europejskiej oraz całej Europy leży jak najszybsze przeprowadzenie przez kraje tego regionu reform politycznych i gospodarczych oraz osiągnięcie przez nie postępu na drodze do UE, a także pojednanie między grupami ludnościowymi. UE powinna być gotowa przyspieszyć przygotowania przedakcesyjne tych krajów, jak tylko spełnią one niezbędne warunki, oraz zapewnić dalszego traktowanie regionu na najwyższym poziomie w stosunkach politycznych i gospodarczych w zgodzie z założeniami procesu stabilizacji i stowarzyszenia. Ostateczne postępy na drodze do członkostwa są jednak w rękach mieszkańców regionu i ich przywódców, a ich tempo zależy od sukcesów poszczególnych krajów w przeprowadzaniu niezbędnych reform.

W niniejszym komunikacie Komisja proponuje orientacyjny program działania, na podstawie którego negocjacje techniczne z Chorwacją powinny zostać zakończone do końca 2009 r., o ile spełnione zostaną niezbędne warunki. Szczegółowe wyjaśnienia znajdują się w sekcji 3.2.

Dalsze postępy Byłej Jugosłowiańskiej Republiki Macedonii na drodze do UE będą możliwe po wypełnieniu kryteriów kopenhaskich oraz wykonaniu zadań priorytetowych określonych w partnerstwie dla członkostwa. W kraju tym istnieje przede wszystkim potrzeba przeprowadzenia wolnych i uczciwych wyborów. Konieczna jest także poprawa dialogu między największymi partiami politycznymi i uczestnikami życia politycznego, tak by

umożliwić normalne funkcjonowanie instytucji oraz przyspieszenie tempa reform. Komisja będzie ściśle nadzorować postępy Byłej Jugosłowiańskiej Republiki Macedonii. Niezrealizowane zadania priorytetowe obejmują: uzyskanie udokumentowanych osiągnięć we wdrażaniu reform sądownictwa, zagwarantowanie bezstronności i apolityczności policji, kontynuację walki z korupcją prowadzonej w sposób niezależny oraz zagwarantowanie, że zatrudnianie i awansowanie urzędników służby cywilnej będzie się opierać na kryteriach merytorycznych.

Kilka krajów Bałkanów Zachodnich wskazało, że rozważa złożenie wniosku o członkostwo w UE. Komisja przypomina, że do niezbędnych elementów postępów każdego kraju na drodze do UE zalicza się zadowalające osiągnięcia, w szczególności w wypełnianiu zobowiązań wynikających z układu o stabilizacji i stowarzyszeniu, w tym postanowień dotyczących handlu. Wniosek o członkostwo stanowi w odpowiednim czasie podstawę do przeprowadzenia przez Komisję, na wniosek Rady, oceny stopnia przygotowania danego kraju do członkostwa oraz przeanalizowania wpływu jego przystąpienia do UE na jej politykę w najważniejszych obszarach.

Albania powinna zadbać o odpowiednie przygotowanie i przeprowadzenie wyborów do parlamentu zaplanowanych na 2009 r. Czarnogóra musi podjąć intensywniejsze działania w ramach reformy sądownictwa. Obydwa kraje muszą dążyć do dalszych osiągnięć w zakresie wdrażania postanowień układów o stabilizacji i stowarzyszeniu, w tym m.in. poprzez wzmacnianie swojego potencjału administracyjnego oraz poprawę zdolności egzekwowania prawa, a także umacnianie praworządności.

W Bośni i Hercegowinie istnieje obecnie pilna potrzeba osiągnięcia niezbędnego porozumienia politycznego i kontynuowania reform, w szczególności w celu przejęcia większej odpowiedzialności za sprawowanie rządów w tym kraju. Wspólna wizja kierunku rozwoju kraju jest niezbędna do zapewnienia płynnego funkcjonowania instytucji, stworzenia bardziej funkcjonalnych i sprawnych struktur państwowych oraz przyjęcia przez władze zgodnej postawy w kwestiach związanych z UE. Jeszcze w tym miesiącu Rada Wdrażania Pokoju dokona oceny stanu przygotowania kraju do zakończenia działalności Biura Wysokiego Przedstawiciela. Zależy to od postępów w realizacji pięciu celów szczegółowych⁵, jak również od pozytywnej oceny sytuacji politycznej przeprowadzanej przez Radę Wdrażania Pokoju w oparciu o pełne przestrzeganie zasad ustalonych w porozumieniu pokojowym z Dayton. Komisja jest gotowa wspierać Bośnię i Hercegowinę w wysiłkach na rzecz wypełnienia tych warunków.

W czerwcu Rada Europejska stwierdziła, że Serbia może przyspieszyć swoje postępy na drodze do UE, w tym także uzyskać status państwa kandydującego, jak tylko spełni niezbędne warunki. Komisja uważa, że Serbia powinna móc uzyskać status państwa kandydującego w 2009 r., jeżeli te warunki będą spełnione, a opinia Komisji będzie przychylna. Serbia musi wykorzystać dotychczasowe postępy poprzez podjęcie pełnej współpracy z MJTK oraz zdecydowane dążenie do realizacji planu reform, co pozwoli uzyskać widoczne postępy w

⁵ 1) możliwe do przyjęcia i trwałe rozwiązanie kwestii podziału majątku między państwo a inne szczeble administracji; 2) możliwe do przyjęcia i trwałe rozwiązanie kwestii własności majątku związanego z obronnością; 3) Wypełnienie ostatecznej decyzji trybunału w sprawie okręgu Brčko; 4) stabilność fiskalna (wspierana w oparciu o umowę w sprawie stałej metody ustalania współczynników, które będą stosowane przez urząd. ds. podatków pośrednich, oraz ustanowienie krajowej rady ds. polityki fiskalnej) 5) umacnianie praworządności (o czym świadczyć ma przyjęcie krajowej strategii dotyczącej zbrodni wojennych, ustawy o obcokrajowcach i azylu oraz krajowej strategii w zakresie reformy wymiaru sprawiedliwości).

obszarach priorytetowych, w tym w zakresie umacniania praworządności oraz przyspieszenia reform gospodarczych i budżetowych. Serbia ma bardzo istotną rolę do odegrania w regionie. Zachęca się ją do przyjęcia konstruktywnego postawy w kwestii udziału Kosowa w inicjatywach regionalnych i forach międzynarodowych, a także wkładu UE w działania na rzecz pokoju i stabilności na Bałkanach Zachodnich.

Rozwój społeczno-gospodarczy Kosowa jest podstawą dobrobytu jego mieszkańców i stabilności szerszej pojętego regionu. Rada Europejska stwierdziła w czerwcu, że Kosowo – na równi z pozostałymi krajami Bałkanów Zachodnich – ma jasno określoną perspektywę integracji z UE. UE oczekuje od Serbii przyjęcia konstruktywnego stanowiska w sprawie misji EULEX i zachęca Serbów kosowskich do uczestnictwa w działaniach na rzecz rozwoju Kosowa. Stały dialog prowadzony między Komisją a władzami Kosowa w sprawie reform zostanie zintensyfikowany. Komisja zbada wszystkie możliwości wsparcia zaangażowania Kosowa we współpracę regionalną i wzywa wszystkie strony do przyjęcia konstruktywnej postawy w tym względzie. Oceni także środki mające stymulować rozwój polityczny i społeczno-gospodarczy Kosowa, a także zbada, jakie są możliwości osiągnięcia przez Kosowo, jako jedną z części regionu, postępów na drodze integracji z UE w kontekście procesu stabilizacji i stowarzyszenia. Wynik tej analizy zostanie przedstawiony w studium wykonalności jesienią 2009 r.

Dobre stosunki sąsiedzkie oraz współpraca regionalna mają fundamentalne znaczenie dla postępów na drodze do członkostwa w UE i jako takie stanowią zasadniczy element procesu stabilizacji i stowarzyszenia. Niemal wszyscy partnerzy w regionie mają nierozwiązane kwestie w stosunkach dwustronnych ze swoimi sąsiadami, tocząc m.in. spory graniczne. Komisja będzie nadal śledzić zmiany w tym względzie i wzywa wszystkich partnerów do rozwiązania problemów w stosunkach dwustronnych w trybie priorytetowym. Niezbędne jest podjęcie znaczących wysiłków w celu rozwinięcia współpracy w sprawach karnych, w tym w zakresie dochodzeń w sprawie zbrodni wojennych popełnionych w tych krajach.

Dzięki bezpośrednim kontaktom międzyludzkim perspektywa europejska zyskuje w oczach obywateli konkretny wymiar.

Komisja będzie nadal bacznie czuwać nad prawidłowym wprowadzaniem w życie postanowień umów o ułatwieniach wizowych. Będzie także śledzić wdrażanie planów stopniowego wprowadzania ułatwień wizowych i wspierać wszystkie kraje w spełnianiu kryteriów wyznaczonych w tych planach. Tempo prowadzenia rozmów na temat wiz będzie zależało od wyników osiągniętych przez poszczególne kraje. O ile dany kraj spełni wyznaczone kryteria, Komisja może wystąpić z wnioskiem o zniesienie obowiązku wizowego w przypadku tego kraju w 2009 r.

Komisja podwoi również kwotę środków na finansowanie stypendiów dla studentów z regionu Bałkanów Zachodnich w ramach Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej na 2009 r.

Uczestnictwo w programach i pracach agencji wspólnotowych zaowocowało zbliżeniem instytucji i obywateli krajów partnerskich do UE. Komisja będzie zachęcać do szerszego udziału beneficjentów z tych krajów w programach, do których kraje te mają dostęp. Zbada również możliwości zapewnienia dostępu do kolejnych programów potencjalnym krajom kandydującym. Komisja będzie również dążyć do zapewnienia większych możliwości udziału w pracach agencji wspólnotowych, w tym nadania wszystkim krajom objętym procesem rozszerzenia statusu obserwatorów na spotkaniach rządów lub grup ekspertów. Komisja proponuje zwiększenie możliwości udziału oferowanych potencjalnym krajom kandydującym

i poprawę warunków ich udziału. UE mogłaby współfinansować do 90 % wkładu danego kraju na jego udział w programie wspólnotowym lub pracach agencji wspólnotowej w pierwszym roku uczestnictwa poprzez Instrument Pomocy Przedakcesyjnej. W kolejnych latach wkład ten ulegałby zmniejszeniu – w ujęciu procentowym lub kwotach rzeczywistych. Współfinansowanie ogółem programów wspólnotowych innych niż programy badawczo-rozwojowe powinno zasadniczo pozostawać na poziomie ok. 10 % programów krajowych w ramach IPA.

Zwiększony udział organizacji społeczeństwa obywatelskiego w reformach podejmowanych w krajach objętych procesem rozszerzenia jest istotnym czynnikiem wpływającym na tempo i jakość procesu akcesyjnego, jak również uzyskanie publicznego poparcia dla akcesji. W ramach nowego instrumentu wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego będą finansowane kolejne projekty mające służyć rozwojowi struktur i sprzyjać nawiązywaniu kontaktów, w tym program wizyt pod nazwą „People 2 people”, utworzenie w pierwszym półroczu 2009 r. biur wsparcia technicznego w każdym kraju, a także programy wsparcia działań partnerskich z udziałem społeczeństwa obywatelskiego w takich dziedzinach, jak: ochrona środowiska, efektywność energetyczna, bezpieczeństwo i higiena pracy, a także zwalczanie korupcji, przestępczości zorganizowanej i nielegalnego handlu. W ramach IPA programy wsparcia działań partnerskich z udziałem społeczeństwa obywatelskiego na 2009 r. będą koncentrować się przede wszystkim na takich zagadnieniach, jak: kultura, mniejszości oraz organizacje przedsiębiorstw.

Zagwarantowanie wsparcia ze strony opinii publicznej pozostaje podstawowym celem polityki UE w dziedzinie rozszerzenia. Państwa członkowskie w szczególności mają obowiązek działać na rzecz lepszego zaznajomienia swoich społeczeństw z wyzwaniem związanym z procesem rozszerzenia, a także korzyściami, które z niego płyną. Kraje partnerskie mają do wypełnienia swoją rolę w wyjaśnieniu swoim obywatelom warunków, od których uzależnione są postępy ich krajów na drodze do UE. Komisja będzie nadal traktować kwestię rozszerzenia jako jedno z zagadnień priorytetowych w swojej polityce informacyjnej i będzie podejmować dalsze działania w celu wspierania wysiłków krajów partnerskich poprzez dostarczanie konkretnych informacji oraz zachęcanie najważniejszych przedstawicieli środowisk opiniotwórczych do debaty.

3.2. Postępy w negocjacjach akcesyjnych

Chorwacja

Chorwacja osiągnęła ogólnie duży postęp w ciągu trzech lat od rozpoczęcia negocjacji. 21 spośród 35 rozdziałów zostało otwartych, a cztery z nich wstępnie zamknięto⁶. Po przyspieszeniu tempa prac w ostatnich miesiącach Chorwacja wypełniła już kryteria otwarcia prawie wszystkich rozdziałów (z wyjątkiem dwóch).

Ogólnie można stwierdzić, że Chorwacja dalej spełniała ogólne warunki procesu stabilizacji i stowarzyszenia. Zasadniczo wypełniła też swoje obowiązki wynikające z układu o stabilizacji i stowarzyszeniu i uzgodniła z Komisją rozwiązanie, które pozwoli zlikwidować dyskryminacyjne opodatkowanie papierosów. W ostatnich miesiącach **Chorwacja** podjęła wprawdzie znaczące kroki w celu poprawienia systemu zarządzania środkami finansowymi

⁶ Badania naukowe i rozwój, edukacja i kultura, polityka w zakresie przedsiębiorstw i przemysłu, stosunki zewnętrzne.

udostępnianymi w ramach pomocy przedakcesyjnej UE, będzie jednak musiała się jeszcze wykazać konkretnymi wynikami tej poprawy.

W świetle ogólnych dotychczasowych postępów można stwierdzić, że wejście w ostatnią fazę negocjacji akcesyjnych z Chorwacją przed końcem 2009 r. powinno być możliwe, o ile Chorwacja wypełni wszystkie niezbędne warunki. Mając powyższe na uwadze Komisja proponuje orientacyjny program działania, na podstawie którego negocjacje techniczne powinny zostać zakończone. Być może konieczne będzie przyjęcie orientacyjnego harmonogramu w zależności od postępów w spełnianiu postawionych warunków. Chorwacja musi dołożyć dalszych znaczących starań, by dokończyć prace nad spełnieniem kryteriów określonych w poszczególnych rozdziałach negocjacji. Chorwacja musi przeprowadzić reformy, w szczególności dotyczące sądownictwa i administracji publicznej, zwalczania korupcji i przestępczości zorganizowanej, propagowania praw mniejszości, w tym powrotu uchodźców, przeprowadzania procesów dotyczących zbrodni wojennych oraz zagwarantowania MTKJ dostępu do dokumentów. Chorwacja musi również podjąć dalsze znaczące wysiłki w celu restrukturyzacji stoczni. Komisja będzie ściśle nadzorować wypełnianie zobowiązań, które przyjęła na siebie Chorwacja.

Turcja

Teraz, kiedy Turcji udało się już zapobiec kryzysowi politycznemu związanemu ze sprawą przeciwko partii rządzącej, która trafiła do Trybunału Konstytucyjnego, kraj ten musi energicznie zaangażować się w proces reform politycznych. Sprawa ta, podczas której trybunał rozpatrywał wniosek o rozwiązanie partii, uwidoczniła konieczność zmiany przepisów prawnych dotyczących partii politycznych w taki sposób, by gwarantowały one przejrzyste mechanizmy finansowania, a także dostosowania przepisów o rozwiązaniu partii do standardów europejskich i najlepszych praktyk. Konieczne jest także przyjęcie przepisów prawnych, które zapewniłyby lepszą ochronę praw obywatelskich bez względu na przekonania osobiste obywateli lub ich przynależność do partii politycznych, a także utworzenie instytucji rzecznika praw obywatelskich. Konieczne jest kontynuowanie reformy sądownictwa. Istnieje potrzeba intensywniejszego dialogu pomiędzy różnymi siłami politycznymi w Turcji w celu wypracowania porozumienia i klimatu sprzyjającego reformom.

Należy kontynuować wysiłki w celu propagowania praw kobiet oraz równości płci, zagwarantowania w praktyce wolności wyrażania opinii i wolności religii, zapobiegania korupcji, zagwarantowania lepszego przestrzegania praw kulturalnych wszystkich obywateli, zwiększenia cywilnej kontroli nad wojskiem oraz dostosowania przepisów o związkach zawodowych do standardów Międzynarodowej Organizacji Pracy i UE.

Po rozpoczęciu wszechstronnych negocjacji pomiędzy przywódcami wspólnot Greków cypryjskich i Turków cypryjskich w sprawie kompleksowego rozwiązania dla Cypru niezbędne jest dalsze wspieranie przez Turcję starań na rzecz wypracowania takiego rozwiązania oraz wysiłków ONZ.

Dobre stosunki sąsiedzkie pozostają istotną kwestią. Od Turcji oczekuje się pełnego wdrożenia, w sposób niedyskryminacyjny, dodatkowego protokołu do układu o stowarzyszeniu oraz postępów w normalizacji stosunków dwustronnych z Republiką Cypru. UE będzie dalej śledzić i weryfikować postępy w kwestiach wchodzących w zakres deklaracji z dnia 21 września 2005 r., zgodnie z konkluzjami Rady z dnia 11 grudnia 2006 r.

Przyjęcie krajowego programu przyjmowania dorobku prawnego Wspólnoty, który odzwierciedlałby priorytety sformułowane w partnerstwie dla członkostwa, będzie stanowiło ważny sygnał gotowości Turcji do wznowienia reform. Tempo negocjacji akcesyjnych odzwierciedla tempo reform oraz stopień wypełnienia przez Turcję stosownych warunków.

Na poglądy opinii publicznej w UE na temat przyszłych rund rozszerzenia mają wpływ jej poglądy na temat poprzednich etapów tego procesu. Trzeba wsłuchać się w głos obywateli, ustosunkować się do ich obaw oraz zapewnić obszerniejsze informacje, tak by opinia publiczna była świadoma zarówno korzyści, jak i wyzwań związanych z procesem rozszerzenia.

W 2009 r. przypada piąta rocznica wstąpienia nowych państw członkowskich do Unii, co zbiegnie się w czasie z dwudziestą rocznicą upadku muru berlińskiego. W związku z tym prezydencja czeska zorganizuje obchody rocznicy rozszerzenia UE, które miało miejsce w 2004 r. Komisja zapewni swoje pełne poparcie dla obchodów tej rocznicy i przy tej okazji przedstawi opracowanie na temat wpływu piątej rundy rozszerzenia na gospodarkę UE.

4. WNIOSKI I ZALECENIA

Na podstawie powyższej analizy Komisja przedstawia następujące wnioski:

1. Rozszerzenie służy realizacji strategicznych interesów UE dotyczących stabilności, bezpieczeństwa i zapobiegania konfliktom. Przyczynia się do zwiększania dobrobytu i możliwości wzrostu gospodarczego, do poprawy połączeń z najważniejszymi szlakami transportowymi i energetycznymi oraz umocnienie pozycji UE na świecie. Obecny program rozszerzenia obejmuje Bałkany Zachodnie i Turcję, którym zaoferowano możliwość przystąpienia do UE po spełnieniu niezbędnych warunków.
2. Konsekwentne wdrażanie założeń nowego porozumienia w sprawie rozszerzenia, określonych przez Radę Europejską na posiedzeniu w grudniu 2006 r., nabiera znaczenia w świetle niedawnych zagrożeń dla stabilności obserwowanych w regionach leżących na wschód od UE, w tym m.in. na południowym Kaukazie.
3. EU podejmuje działania na rzecz poprawy jakości procesu rozszerzenia. Opierając się na analizie zawartej w dokumencie strategicznym na temat rozszerzenia z 2007 r., więcej uwagi zwraca się na wcześniejszym etapie na kwestie praworządności i dobrego sprawowania rządów, w tym zwalczanie korupcji i przestępczości zorganizowanej, reformy administracji i sądownictwa oraz rozwój społeczeństwa obywatelskiego.
4. Kwestią zasadniczą pozostają dobre stosunki sąsiedzkie i współpraca regionalna. Dla wszystkich stron priorytetowe znaczenie ma rozstrzygnięcie sporów w sposób pokojowy.
5. W świetle ogólnych dotychczasowych postępów można stwierdzić, że wejście w ostatnią fazę negocjacji akcesyjnych z Chorwacją przed końcem 2009 r. powinno być możliwe, o ile Chorwacja wypełni wszystkie niezbędne warunki. Mając to na uwadze, Komisja proponuje orientacyjny program działania, na podstawie którego negocjacje techniczne powinny zostać zakończone. Być może konieczne będzie przyjęcie orientacyjnego harmonogramu w zależności od postępów w spełnianiu

postawionych warunków. Chorwacja musi dołożyć dalszych znaczących starań, by dokończyć prace nad spełnieniem kryteriów określonych w poszczególnych rozdziałach negocjacji. Musi też przeprowadzić reformy, w szczególności w obszarze sądownictwa i administracji publicznej, zwalczania korupcji i przestępczości zorganizowanej, propagowania praw mniejszości, w tym powrotu uchodźców, procesów dotyczących zbrodni wojennych oraz zagwarantowania MTKJ dostępu do dokumentów. Chorwacja musi również podjąć dalsze znaczące wysiłki w celu restrukturyzacji stoczni. Komisja będzie ściśle nadzorować wypełnianie zobowiązań, które przyjęła na siebie Chorwacja.

6. Turcja musi wznowić swoje wysiłki reformatorskie, tak by umocnić demokrację, zapewnić lepsze przestrzeganie praw człowieka, a także zmodernizować i rozwinąć kraj oraz zbliżyć go do UE. Tempo negocjacji akcesyjnych odzwierciedla tempo reform oraz stopień wypełnienia przez Turcję stosownych warunków. Od Turcji oczekuje się pełnego wdrożenia, w sposób niedyskryminacyjny, dodatkowego protokołu do układu o stowarzyszeniu oraz postępów w normalizacji stosunków dwustronnych z Republiką Cypru.
7. Co się tyczy kwestii cypryjskiej, przywódcy wspólnot Greków cypryjskich i Turków cypryjskich rozpoczęli wszechstronne negocjacje w sprawie kompleksowego rozwiązania dla Cypru pod auspicjami ONZ. Komisja wspiera ich wysiłki i jest gotowa udzielić porad technicznych w kwestiach wchodzących w zakres kompetencji UE. Wzywa też obu przywódców do poczynienia znaczących postępów, a władze Turcji do stworzenia warunków sprzyjających wypracowaniu takiego kompleksowego rozwiązania.
8. Była Jugosłowiańska Republika Macedonii musi zagwarantować przeprowadzenie wolnych i uczciwych wyborów, dążyć do poprawy dialogu między największymi partiami politycznymi i uczestnikami życia politycznego i wypełnienia niezrealizowanych dotąd zadań priorytetowych w ramach partnerstwa. Komisja będzie dalej ściśle nadzorować postępy w tych obszarach.
9. Postęp krajów Bałkanów Zachodnich na drodze do członkostwa w UE może być szybszy, jeżeli kraje te wypełnią niezbędne warunki. W przypadku potencjalnych państw kandydujących może to przełożyć się na uzyskanie statusu państwa kandydującego wówczas, gdy kraje te wykażą swoją gotowość, zgodnie z ustalonymi procedurami.
10. Obserwuje się postępy we wprowadzaniu w życie postanowień umów przejściowych z Albanią, Czarnogórą oraz Bośnią i Hercegowiną; jednym z głównych wyzwań pozostaje umacnianie praworządności, a zdolności administracyjne i zdolności w zakresie egzekwowania prawa wymagają dalszego rozwinięcia. Albania w szczególności powinna zadbać o odpowiednie przygotowanie i przeprowadzenie wyborów do parlamentu zaplanowanych na 2009 r. Czarnogóra musi podjąć znaczące wysiłki na rzecz przeprowadzenia reformy sądownictwa. Przywódcy polityczni Bośni i Hercegowiny muszą wypracować wspólną wizję kierunku rozwoju kraju, zgodne stanowisko w sprawach związanych z UE i innych sprawach międzynarodowych oraz osiągnąć porozumienie co do najważniejszych reform niezbędnych w procesie integracji europejskiej.

11. Serbia musi wykorzystać dotychczasowe postępy poprzez pełną współpracę z MJTK i osiągnąć widoczne postępy w obszarach wymagających reform uznanych za priorytetowe. Komisja uważa, że Serbia powinna móc uzyskać status państwa kandydującego w 2009 r., jeżeli spełni odpowiednie warunki, a opinia Komisji w sprawie stopnia przygotowania tego kraju do członkostwa będzie przychylna.
12. Kosowo – na równi z pozostałymi krajami Bałkanów Zachodnich – ma jasno określoną perspektywę europejską. Jesienią 2009 r. Komisja przedstawi studium wykonalności, zawierające ocenę środków mających stymulować rozwój polityczny i społeczno-gospodarczy Kosowa, a także ocenę możliwości osiągnięcia przez Kosowo, jako jedną z części regionu, postępów na drodze integracji z UE w kontekście procesu stabilizacji i stowarzyszenia.
13. Komisja podejmuje środki, które mają nadać perspektywie europejskiej w oczach obywateli krajów Bałkanów Zachodnich konkretny wymiar. O ile dany kraj spełni kryteria wyznaczone w planach stopniowego wprowadzania ułatwień wizowych, Komisja może wystąpić z wnioskiem o zniesienie obowiązku wizowego w przypadku tego kraju w 2009 r. Kwota środków na finansowanie stypendiów dla studentów z regionu Bałkanów Zachodnich ulegnie podwojeniu w 2009 r. Zostaną przeprowadzone negocjacje z krajami Bałkanów Zachodnich w sprawie utworzenia Wspólnoty Transportowej zmierzające do podpisania umowy w 2009 r.
14. Wsparcie w ramach IPA będzie w dalszym ciągu koncentrować się na najważniejszych kwestiach wymagających reform. Znajduje to odzwierciedlenie w nowych wieloletnich orientacyjnych ramach finansowych na lata 2010-2012, które Komisja przedstawia w dniu dzisiejszym. W 2009 r. trwać będą prace nad wdrażaniem nowego instrumentu wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Będzie się zachęcać do większego udziału krajów partnerskich w programach i pracach agencji wspólnotowych.
15. Koordynacja działań z działaniami międzynarodowych instytucji finansowych oraz innych donatorów zwiększa efektywność wsparcia w ramach IPA. Komisja podejmie dalsze działania w celu ustanowienia zasad ramowych inwestycji na Bałkanach Zachodnich do 2010 r., uzgodnionych z EBI, EBOR oraz BRRE.
16. Międzynarodowy kryzys finansowych miał dotychczas tylko ograniczony wpływ na region Bałkanów Zachodnich i Turcję. Komisja jest gotowa udzielić władzom państw objętych procesem rozszerzenia wsparcia w opanowaniu konsekwencji finansowych i ekonomicznych tego kryzysu.
17. W maju 2009 r., kiedy przewodnictwo w Radzie będzie sprawować Republika Czeska, UE będzie obchodzić piątą rocznicę rozszerzenia z 2004 r. Komisja przy tej okazji przedstawi opracowanie na temat wpływu piątej rundy rozszerzenia na gospodarkę UE.
18. Poparcie społeczne dla procesu rozszerzenia jest kwestią fundamentalną. Ważne jest, by władze państw członkowskich oraz instytucje UE podejmowały działania w celu uświadamiania opinii publicznej tego, że rozszerzenie leży w interesie Unii.

ZAŁĄCZNIK 1

Program działania umożliwiających osiągnięcie ostatniego etapu w negocjacjach akcesyjnych z Chorwacją

Zgodnie z ramami negocjacyjnymi i konkluzjami Rady Europejskiej z grudnia 2006 r. tempo negocjacji akcesyjnych zależy od spełnienia przez Chorwację odpowiednich warunków. Postęp w negocjacjach zależy od oceny indywidualnych postępów każdego kraju, a w przypadku Chorwacji od wdrożenia niezbędnych reform politycznych, gospodarczych, prawnych i administracyjnych. Chorwacja musi realizować reformy, w szczególności dotyczące wymiaru sprawiedliwości i administracji publicznej, zwalczania korupcji i przestępczości zorganizowanej, praw mniejszości, w tym powrotu uchodźców, procesów dotyczących zbrodni wojennych, dostępu MTKJ do dokumentów, jak również restrukturyzacji stoczni.

Ze względu na fakt, że zagadnienia te są ściśle związane z negocjacjami akcesyjnymi, Chorwacja będzie musiała wykazać się konkretnymi rezultatami w wypełnianiu swoich zobowiązań wynikających z umowy o stabilizacji i stowarzyszeniu, zgodnie z ogólnymi warunkami procesu stabilizacji stowarzyszenia. Chorwacja powinna również poprawić sposób zarządzania środkami finansowymi udostępnianymi w ramach pomocy przedakcesyjnej UE.

Otwarcie pozostałych rozdziałów negocjacyjnych:

- *swobodny przepływ kapitału*
- *zamówienia publiczne*
- *polityka konkurencji*
- *rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich*
- *bezpieczeństwo żywnościowe oraz polityka weterynaryjna i fitosanitarna*
- *rybactwo*
- *podatki*
- *polityka regionalna*
- *wymiar sprawiedliwości i prawa podstawowe*
- *sprawiedliwość, wolność i bezpieczeństwo*
- *środowisko*
- *polityka zagraniczna, bezpieczeństwa i obronna*

Komisja sugeruje, aby podczas konferencji akcesyjnej dołożyć wszelkich starań, aby otworzyć pozostałe rozdziały negocjacyjne do końca 2008 r., o ile Chorwacja spełni niezbędne w tym celu warunki, a pozostałe na początku 2009 r.

Jeżeli chodzi o kryteria odniesienia, od których zależy otwarcie rozdziału „*Polityka konkurencji*”, Chorwacja musi dokonać dalszych postępów, szczególnie w kwestii przemysłu stoczniowego. Jeżeli chodzi o rozdział dotyczący *wymiaru sprawiedliwości i praw podstawowych*, Chorwacja musi dokonać ostatnich wysiłków w celu spełnienia do końca kryteriów odniesienia umożliwiających otwarcie rozdziału.

Wstępne zamknięcie pozostałych rozdziałów negocjacyjnych:

Do zamknięcia pozostaje 31 rozdziałów. Zakończenie negocjacji w tych dziedzinach zależy od spełnienia przez Chorwację wyznaczonych kryteriów odniesienia, pozwalających na zamknięcie poszczególnych rozdziałów.

Chorwacja wniosowała o wprowadzenie licznych uzgodnień przejściowych w niektórych rozdziałach, co wymaga dodatkowych negocjacji i może opóźnić tymczasowe zamknięcie poszczególnych rozdziałów.

W celu osiągnięcia ostatniego etapu negocjacji akcesyjnych do końca 2009 r. niezbędne jest, aby Chorwacja zakończyła pracę nad spełnieniem kryteriów odniesienia odpowiednio wcześniej, co pozwoliłoby na zamknięcie poszczególnych rozdziałów zgodnie z następującym harmonogramem priorytetów:

Harmonogram priorytetów na pozostałą część 2008 r.:

- *prawo własności intelektualnej*
- *polityka gospodarcza i monetarna*
- *sieci transeuropejskie*
- *unia celna*

Harmonogram priorytetów na pierwszą połowę 2009 r.:

- *swoboda przedsiębiorczości i swoboda świadczenia usług*
- *prawo spółek*
- *usługi finansowe*
- *społeczeństwo informacyjne i media*
- *polityka transportowa*
- *energia*
- *statystyka*
- *polityka społeczna i zatrudnienie*
- *ochrona konsumentów i zdrowia*
- *polityka zagraniczna, bezpieczeństwa i obronna*

- *kontrola finansowa*

Harmonogram priorytetów na drugą połowę 2009 r.:

- *swobodny przepływ towarów*
- *swobodny przepływ pracowników*
- *swobodny przepływ kapitału*
- *zamówienia publiczne*
- *polityka konkurencji*
- *rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich*
- *bezpieczeństwo żywnościowe oraz polityka weterynaryjna i fitosanitarna*
- *rybactwo*
- *podatki*
- *polityka regionalna i koordynacja instrumentów strukturalnych*
- *wymiar sprawiedliwości i prawa podstawowe*
- *sprawiedliwość, wolność i bezpieczeństwo*
- *środowisko*
- *postanowienia finansowe i budżetowe*
- *instytucje*
- *inne zagadnienia*

W zależności od utrzymania przez Chorwację dotychczasowego ogólnego tempa przygotowań Komisja przedstawi w ciągu 2009 r. komunikat dotyczący pakietu finansowego mającego towarzyszyć przystąpieniu Chorwacji do UE.

Komisja zaleca ponadto, aby Rada ustanowiła techniczną grupę roboczą *ad hoc* w celu przygotowania traktatu akcesyjnego, na podstawie tekstów przygotowanych przez Komisję. Grupa ta może pracować równolegle z postępem negocjacji i w związku z tym mogłaby zacząć prace w pierwszym półroczu 2009 r. Chorwacja musi również zapewnić na czas tłumaczenie dorobku prawnego UE na swój język urzędowy.

Orientacyjny harmonogram zawarty w niniejszym programie działań może wymagać dostosowania w zależności od postępów Chorwacji. Komisja nadal będzie wspierała przygotowania Chorwacji do przystąpienia do UE i będzie pomagała, udostępniając wiedzę ekspercką, w tym między nimi poprzez pełne wykorzystanie takich instrumentów jak TAIEX i programy partnerskie, jak również będzie udzielała starannie ukierunkowanej pomocy finansowej.

Komisja będzie ściśle sprawdzała, czy Chorwację wypełnia zobowiązania, które przyjęła na siebie w trakcie negocjacji, oraz będzie informowała o swoich ustaleniach. Komisja będzie wykorzystywała regularnie mechanizmy wzajemnej oceny, w tym w zakresie praworządności, jak również inne dostępne narzędzia.

ZAŁĄCZNIK 2

Wnioski dotyczące Albanii, Bośni i Hercegowiny, Chorwacji, Byłej Jugosłowiańskiej Republiki Macedonii, Czarnogóry, Serbii, Kosowa⁷ i Turcji

Albania

Jeżeli chodzi o **kryteria polityczne**, Albania poczyniła dalsze postępy w kwestii demokracji i praworządności. W oparciu o porozumienie między partiami, reformy w najważniejszych dziedzinach postąpiły do przodu. Jednak kultura dialogu między partiami politycznymi oraz właściwe funkcjonowanie instytucji państwowych wymagają dalszej konsolidacji. Wybory parlamentarne w 2009 r. muszą zostać właściwie przygotowane, aby wykazać dojrzałość demokratyczną kraju. Albania musi dalej budować swój potencjał administracyjny. Pomimo pewnych postępów walka z korupcją i przestępczością zorganizowaną pozostaje jednym z największych wyzwań.

Poczyniono pewne postępy w zakresie **demokracji i praworządności**. W oparciu o szerokie porozumienie między dwiema największymi partiami, *parlament* Albanii przyjął istotne poprawki do konstytucji, w tym reformę systemu wyborczego. Do wyborów parlamentarnych w 2009 r. należy w odpowiednim terminie uchwalić nową ordynację wyborczą. Albania osiągnęła pewne postępy w umacnianiu swoich struktur *rządowych* umożliwiających wypełnianie zobowiązań podjętych w ramach Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu (USS) oraz koordynowanie działań ukierunkowanych na integrację z UE. Jednak konieczne jest dalsze wzmacnianie potencjału i poprawa planowania strategicznego. W dziedzinie *administracji publicznej* konieczne są znaczne wysiłki, aby stworzyć niezależną i sprawną służbę cywilną, której pracownicy będą rekrutowani na podstawie obiektywnych kryteriów merytorycznych. Nadal zdarzają się przypadki mianowania na stanowiska z naruszeniem przepisów ustawy o służbie cywilnej. Pełne stosowanie przepisów ustawy o służbie cywilnej, w tym przepisów dotyczących struktury kariery zawodowej urzędników, stanowi nieodzowny warunek dalszego postępu.

Osiągnięto pewien postęp w reformowaniu *systemu sądownictwa*. Przyjęto ważne akty prawne dotyczące organizacji sądownictwa. Infrastruktura sądów zaczęła się poprawiać, jest jednak nadal niewystarczająca. Nie opracowano całościowej strategii reform w zakresie sądownictwa. Trwają prace legislacyjne nad istotnymi aktami prawnymi dotyczącymi funkcjonowania Sądu Najwyższego oraz Prokuratury Generalnej. Orzeczenia nadal wykonywane są opieszale, w szczególności w sprawach cywilnych. Problemem pozostają zaległości w rozpatrywaniu spraw, a infrastruktura sądów jest nadal niewystarczająca. Sądownictwo nadal funkcjonuje słabo i wiele jeszcze pozostaje do zrobienia, aby zapewnić jego niezależność, przejrzystość i wydajność.

Rząd podejmował dalsze wysiłki w zakresie *zwalczania korupcji*, co stanowi jeden z głównych priorytetów partnerstwa europejskiego. Przyjęto ogólną strategię zwalczania korupcji wraz z planem działania, jednak nie rozpoczęto jeszcze jej wdrażania; konieczna jest również ocena mechanizmów monitoringu. W dziedzinie podatków i zamówień publicznych wprowadzono procedury elektroniczne. W wyniku dochodzeń antykorupcyjnych zwolniono, a w niektórych przypadkach aresztowano, kilku wysokich rangą urzędników. Odnotowano poprawę, jeśli chodzi o percepcję korupcji. Nadal pozostaje ona jednak zjawiskiem

⁷ O statusie określonym rezolucją RB ONZ nr 1244/99.

powszechnym i stanowi szczególnie poważny problem. Uregulowania instytucjonalne i międzyinstytucjonalna koordynacja działań w zakresie zwalczania korupcji są nadal słabo rozwinięte. Zwalczanie korupcji w sądownictwie pozostaje kwestią o kluczowym znaczeniu. Konieczne jest przeprowadzenie wnikliwego śledztwa w sprawie wybuchów w Gerdec. Dużo jeszcze pozostało do zrobienia w tej dziedzinie, w tym w zakresie pociągania sędziów do odpowiedzialności i przejrzystości w finansowaniu partii politycznych.

Odnotowano pewien postęp w dziedzinie *praw człowieka i ochrony mniejszości*. Zasadniczo stworzono już ramy prawne w tym obszarze. Podjęto pewne kroki w kierunku ścigania przypadków *złego traktowania* w trakcie pobytu w areszcie przedprocesowym. Buduje się nowe *więzienia* i ośrodki aresztu przedprocesowego. Jednak nadal konieczne są znaczne wysiłki, jeśli chodzi o ochronę praw człowieka i ściganie osób oskarżonych o ich naruszenie. Co do kwestii *dostępu do wymiaru sprawiedliwości*, obowiązujące przepisy ustawowe gwarantują, co prawda, dostęp do nieodpłatnej pomocy prawnej, jednak nie są one skutecznie stosowane. Bardzo złe warunki przetrzymywania osób zatrzymanych, pogłębione przepełnieniem, nadal stanowią bardzo poważny problem.

Albania osiągnęła dalszy postęp w dziedzinie *wolności słowa*. W dziedzinie polityki medialnej poprawiono ramy prawne, jednak konieczne jest lepsze stosowanie istniejących przepisów. Konieczne są dalsze wysiłki w zakresie dekryminalizacji zniesławienia oraz zapewnienia wolności informacji i niezależności państwowego organu regulacyjnego radiofonii i telewizji.

Istnieją korzystne ramy prawne dla organizacji *społeczeństwa obywatelskiego*. Ustanowiono fundusz na rzecz wspierania społeczeństwa obywatelskiego w celu promowania organizacji pozarządowych, nie stworzono jednak żadnych mechanizmów umożliwiających jego stosowanie w praktyce. Organizacje społeczeństwa obywatelskiego są nadal słabe; konieczne jest dalsze wzmocnienie ich udziału w procesie kształtowania polityki.

Odnotowano dalszą poprawę w kwestii umacniania *praw kobiet*. Przyjęto nowe ustawodawstwo dotyczące równouprawnienia płci. Przyjęto strategię przeciwdziałania przemocy w rodzinie, lecz nie została ona wdrożona. Ochrona kobiet przed wszelkimi formami przemocy jest niewystarczająca i nadal stanowi kwestię wymagającą szczególnej uwagi. Odnotowano pewną poprawę w dziedzinie *praw dziecka*. Do kodeksu karnego wprowadzono zmiany dotyczące wykorzystywania dzieci, jednak konieczne są dalsze działania, aby odpowiednio uwzględnić problem pracy dzieci. Nieletni mogą obecnie otrzymywać wyroki skazujące na pracę społeczną lub karę w zawieszeniu. Wśród dzieci romskich wzrósł nieco współczynnik osób uczęszczających do szkoły. Jednak pełne stosowanie przepisów jest utrudnione z powodu braku zasobów. Przyjęto strategię w zakresie ochrony socjalnej na lata 2008-2013, brakuje jednak mechanizmów umożliwiających jej realizację. Mechanizmy wsparcia społecznego na rzecz *osób słabszych społecznie oraz osób niepełnosprawnych* mają nadal ograniczony charakter. Konieczna jest lepsza koordynacja działań instytucji rządowych. Osiągnięto niewielki postęp w tworzeniu ram prawnych w dziedzinie polityki zakazującej dyskryminacji. Brak postępu we wprowadzaniu zmian do prawa pracy utrudnia rozwijanie dialogu społecznego.

Odnotowano postępy w konsolidacji *prawa własności*. Prawie zakończono wstępną rejestrację nieruchomości; nadal trwa proces wyceny nieruchomości w celu rozpatrzenia roszczeń restytucyjnych i odszkodowawczych. Nierozwiązane kwestie własności zniweczyły wysiłki mające na celu stworzenie funkcjonalnego rynku obrotu gruntami i sprawiły, że inwestycje zagraniczne nie osiągnęły możliwej wielkości.

Albania podjęła pewne działania, aby wypełnić swoje zobowiązania w dziedzinie *ochrony mniejszości*, w szczególności jeżeli chodzi o promowanie używania języków mniejszości. Konieczna jest poprawa, przede wszystkim przez gromadzenie rzetelnych danych dotyczących wielkości i sytuacji grup mniejszościowych. Podjęto pewne kroki mające na celu poprawę sytuacji *Romów*, w szczególności, jeżeli chodzi o zapisy do szkół, lecz efekty tych działań są ograniczone. Konieczna jest lepsza koordynacja działań i odpowiednie zasoby do udziału w inicjatywie „Dekada Integracji Romów” oraz aby umożliwić wprowadzanie w życie istniejących strategii. Mniejszość romska nadal boryka się z bardzo trudnymi warunkami życia i dyskryminacją oraz ma ograniczony dostęp do edukacji, ochrony socjalnej, opieki zdrowotnej, mieszkań i zatrudnienia.

W odniesieniu *do kwestii regionalnych i zobowiązań międzynarodowych*, Albania w dalszym ciągu odgrywa konstruktywną rolę, jeśli chodzi o utrzymywanie stabilności regionalnej i rozwijanie dobrych stosunków z innymi państwami na Bałkanach Zachodnich oraz sąsiadującymi państwami UE. Albania aktywnie angażowała się we współpracę regionalną, w tym w ramach nowo utworzonej Rady ds. Współpracy Regionalnej oraz w ramach Środkowoeuropejskiej umowy o wolnym handlu (CEFTA). Jeżeli chodzi o Międzynarodowy Trybunał Karny, dwustronne porozumienie ze Stanami Zjednoczonymi o niewydawaniu osób jest niezgodne z odpowiednim wspólnym stanowiskiem i wytycznymi UE w tej kwestii.

Gospodarka Albanii w dalszym ciągu rozwijała się w stosunkowo szybkim tempie. Opanowano presję inflacyjną, lecz pogłębiła się nierównowaga bilansu płatniczego, a także nastąpiło poluzowanie polityki fiskalnej. Zasadniczo utrzymano stabilność makroekonomiczną, umacniając ją licznymi reformami strukturalnymi. Poprawiły się warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Jednak brak pewności dostaw energii, słabo rozwinięta infrastruktura, niepełna realizacja zasady praworządności i egzekwowania umów w dalszym ciągu hamują rozwój gospodarczy.

Jeśli chodzi o **kryteria gospodarcze**, Albania osiągnęła dalsze postępy na drodze do przekształcenia swojej gospodarki w sprawnie funkcjonującą gospodarkę rynkową. Konieczne jest kontynuowanie reform strukturalnych i podejmowanie znacznych inwestycji w zakresie infrastruktury i edukacji, aby w perspektywie długoterminowej umożliwić gospodarce Albanii sprostanie presji konkurencyjnej i siłom rynkowym w Unii.

Utrzymano porozumienie polityczne co do fundamentalnych założeń dotyczących polityki gospodarczej o orientacji rynkowej i stabilności makroekonomicznej. Gospodarka dobrze sprostała silnym presjom wywołanym ogólnoswiatowym wzrostem cen żywności; osiągnięto również poprawę wyników na rynku pracy. Poprawiło się zarządzanie finansami publicznymi i w efekcie osiągnięto wyższe przychody z podatków. Poczyniono postępy w prywatyzowaniu dużych przedsiębiorstw państwowych i znacznie uproszczono procedury rejestracji działalności gospodarczej.

Podjęto kroki, aby podnieść kwalifikacje pracowników i promować inwestycje w infrastrukturę; osiągnięto również postęp w restrukturyzacji przedsiębiorstw. Rząd z większą determinacją zwalczał korupcję i uchylał się od płacenia podatków. Sektor finansowy utrzymał swoją dobrą kondycję, zwiększyła się również przejrzystość na rynku kredytowym. Zakłócenia konkurencji na skutek interwencji państwa pozostały zjawiskiem o niewielkim zakresie.

Jednak zwiększyły się zagrożenia dla stabilności makroekonomicznej w konsekwencji pogłębienia się deficytu na rachunku obrotów bieżących, spowodowanego głównie wyższym

popytem na energię oraz importem maszyn. Wielkość eksportu pozostała ograniczona i ukształtowała się na poziomie znacznie niższym niż poziom importu. Jeżeli chodzi o kwestię finansowania, przyływy kapitału pozostały na stosunkowo niskim poziomie. Opóźnienia w konsolidacji fiskalnej również przyczyniły się do powstania obecnej luki między łącznymi oszczędnościami a inwestycjami, pomimo faktu, że zwiększył się poziom inwestycji publicznych w infrastrukturę. Niezakończony proces restrukturyzacji przynoszącego straty państwowego przedsiębiorstwa elektroenergetycznego nadal stanowi zagrożenie fiskalne.

Brak pewności dostaw energii w dalszym ciągu hamuje rozwój gospodarczy. Niedostatek wykwalifikowanych pracowników i ograniczony kapitał podstawowy, w tym słabo rozwinięta infrastruktura, nadal wywierają niekorzystny wpływ na konkurencyjność gospodarki. Wskaźnik osób zatrudnionych w sektorze rolniczym nadal utrzymuje się na nieproporcjonalnie wysokim poziomie. Dalszemu rozwojowi rozległej szarej strefy sprzyjają problemy w dziedzinie polityki podatkowej i wydatków budżetowych oraz problemy z egzekwowaniem prawa, m.in. w zwalczaniu korupcji i zorganizowanej przestępczości. Istnienie szarej strefy nadal stanowi poważne wyzwanie, gdyż powoduje ona ograniczenie dochodów z podatków i utrudnia prowadzenie efektywnej polityki gospodarczej.

Albania osiągnęła postępy w zakresie dostosowywania swojego ustawodawstwa, polityki i potencjału do **standardów europejskich** oraz realizacji zobowiązań handlowych wynikających z umowy przejściowej. Odnotowano dalszy postęp w takich dziedzinach jak cła i konkurencja. Natomiast w innych obszarach, takich jak energia, transport i prawa własności intelektualnej, postępy były nadal ograniczone. W dalszym ciągu istnieje konieczność poprawy kontroli weterynaryjnych i fitosanitarnych, co umożliwi pełne korzystanie z koncesji handlowych w ramach Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu. Konieczne są dalsze działania w celu rozbudowania potencjału administracyjnego niezbędnego do realizacji postanowień Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu niezwiązanych z handlem oraz do skutecznego egzekwowania prawa.

Odnotowano postęp w niektórych obszarach *rynku wewnętrznego*, jednak konieczne są dalsze wysiłki, aby Albania mogła wypełnić swoje zobowiązania wynikające z Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu. Poczyniono dalsze postępy w przyjmowaniu europejskich standardów w dziedzinie techniki oraz w zakresie akredytacji. Pewne postępy poczyniono w dziedzinie metrologii i nadzoru rynkowego, jednak konieczne są dalsze działania. Poprawiły się ramy prawne dotyczące *ochrony konsumenta*. Nie odnotowano żadnych znaczących postępów w zakresie *swobody przedsiębiorczości*. Nadal istnieją pewne ograniczenia utrudniające liberalizację *przepływu kapitału*.

Osiągnięto dalszy postęp w budowaniu potencjału administracyjnego *służby celnej*. Trwają prace nad poprawą infrastruktury na przejściach granicznych. Odnotowano dalszy wzrost dochodów z ceł, a obniżki taryf przewidziane w umowie przejściowej zostały wprowadzone w terminie. Należy jednak opracować strategię dotyczące technologii informacyjnych oraz szkoleń; konieczna jest także dalsza poprawa infrastruktury oraz dostosowania do praktyk stosowanych w UE. Odnotowano postęp w obszarze *podatków*. Wzrosły wpływy z podatku dochodowego oraz z podatku od przedsiębiorstw. Jednak ściągальność podatków pozostaje na niskim poziomie, w szczególności na szczeblu samorządowym. Konieczna jest poprawa strategii w zakresie poboru i kontroli podatków oraz intensywniejsze działania na rzecz dalszego dostosowywania przepisów i praktyk do przepisów i praktyk UE.

Odnotowano dalsze postępy w dziedzinie *konkurencji*. Pozycja Urzędu Ochrony Konkurencji uległa wzmocnieniu poprzez nakładanie w kluczowych sektorach grzywien za praktyki

naruszające konkurencję. Ustawodawstwo jest zasadniczo zgodne z *wspólnotowym dorobkiem prawnym*, jednak konieczne są dalsze działania, aby zapewnić jego stosowanie. Albania osiągnęła dalszy postęp w realizacji swoich zobowiązań w zakresie pomocy państwa wynikających z Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu. Zakończono opracowywanie spisu programów pomocy państwa.

Odnotowano ograniczony postęp w dziedzinie *zamówień publicznych*. Wprowadzono elektroniczne procedury w dziedzinie zamówień publicznych, jednak konieczne jest dalsze dostosowywanie ustawodawstwa do przepisów UE, w szczególności w obszarze koncesji i infrastruktury użyteczności publicznej. Zwiększył się potencjał Urzędu Zamówień Publicznych, jednak konieczne jest dalsze umacnianie go. Należy zagwarantować bezstronność procedur odwoławczych. Obecne procedury rozpatrywania skarg nie spełniają standardów międzynarodowych. Do kodeksu celnego wprowadzono zmiany dotyczące *praw własności intelektualnej* i przyjęto ustawę o prawach własności przemysłowej. Jednak egzekwowanie praw własności intelektualnej jest nadal mało skuteczne a do sądów wnoszonych jest niewiele spraw o naruszenie tych praw. Potencjał Urzędu Patentowego i Urzędu Ochrony Praw Autorskich jest nadal niewielki. Konieczne są dalsze wyłożone wysiłki w celu wypełnienia zobowiązań dotyczących praw własności intelektualnej, określonych w umowie przejściowej.

Odnotowano pewien postęp w zbliżaniu przepisów do standardów europejskich w zakresie *zatrudnienia i polityki społecznej*. Wprowadzono programy promujące zatrudnianie osób z grup słabszych społecznie. Wzmocniono Inspektorat Pracy, jednak jego zdolność do egzekwowania praw pracowniczych jest nadal ograniczona. Nadal na niskim poziomie pozostają normy bezpieczeństwa i higieny pracy. Odnotowano stałe postępy w dziedzinie *zdrowia publicznego*. Poczyniono również pewne postępy w dziedzinie *edukacji*. Dokonano dalszego zwiększenia środków w budżecie przewidzianych na edukację. Wprowadzono nowy cyfrowy centralny system przyjęć na studia. Osiągnięto poprawę, jeżeli chodzi o dostęp niepełnosprawnych studentów do edukacji. Jednak na obszarach wiejskich ilość osób objętych kształceniem średnim pozostaje niska. Pewne postępy poczyniono w obszarze *badania naukowych*, jednak konieczne jest wzmocnienie potencjału w tej dziedzinie.

Postępy dały się zauważyć w niektórych obszarach *polityki sektorowej*. W dziedzinie *przemysłu i MŚP* osiągnięto postęp we wdrażaniu Europejskiej Karty Małych Przedsiębiorstw. Pewien postęp odnotowano w obszarze *rolnictwa*, w szczególności, jeśli chodzi o ramy prawne i budowanie struktur rozwoju obszarów wiejskich. Udoskonalono ramy prawne w zakresie *bezpieczeństwa żywności, polityki weterynaryjnej i fitosanitarnej*, jednak nadal niski jest stopień zgodności z unijnymi standardami weterynaryjnymi i fitosanitarnymi; konieczne są również dalsze wysiłki na rzecz wzmocnienia zdolności instytucjonalnych. Pewne postępy poczyniono w dziedzinie *gospodarki rybnej* w zakresie inspekcji, kontroli i współpracy międzynarodowej. Natomiast egzekwowanie i stosowanie prawa wymagają dalszej uwagi.

Jeśli chodzi o *ochronę środowiska*, odnotowano postęp w zakresie ustawodawstwa horyzontalnego, jednak stosowanie i egzekwowanie przepisów pozostaje w tyle. Konieczne jest wzmocnienie potencjału administracyjnego do celów opracowywania polityki w zakresie ochrony środowiska i wprowadzania jej w życie.

Pewną poprawę dostrzega się w dziedzinie *transportu*. Albania w dalszym ciągu aktywnie uczestniczy w działalności Obserwatorium ds. Transportu w Europie Południowo-Wschodniej. Nadal konieczne są jednak znaczne usprawnienia we wszystkich sektorach transportu.

Poczyniono ograniczony postęp w sektorze *energetycznym*. Albania osiągnęła postęp we wdrażaniu prawodawstwa UE zgodnie ze swoimi zobowiązaniami w ramach Traktatu o Wspólnocie Energetycznej. Poczyniono dalsze postępy w restrukturyzacji zakładu energetycznego i podejmuje się wysiłki na rzecz poprawy jego sytuacji finansowej. Jednak sytuacja w sektorze energetycznym jest nadal krytyczna. Nie ma pewności dostaw energii elektrycznej, ponieważ moce produkcyjne nie wystarczają do zaspokojenia popytu krajowego, a ograniczona przepustowość połączeń nadal utrudnia import.

Pewne postępy odnotowano w obszarze *społeczeństwa informacyjnego i mediów*. Przyjęto nowe ustawodawstwo dotyczące łączności elektronicznej i podpisu elektronicznego oraz rozpoczęto liberalizację rynku. Jednak ramy regulacyjne nie są jeszcze w pełni dostosowane do wspólnotowego dorobku prawnego, a urząd regulacji telekomunikacji nie dysponuje wystarczającym potencjałem. W dziedzinie polityki audiowizualnej wzmocniono zdolność administracyjną organu radiofonii i telewizji, jednak zasoby techniczne pozostają ograniczone. Przyjęto nową ustawę budżetową w zakresie *kontroli finansowej*. Jednak odpowiedzialność kierownicza i kontrola finansowa są we wczesnym stadium rozwoju. Osiągnięto zadowalający postęp w dziedzinie *statystyki*. Zwiększył się potencjał albańskiego urzędu statystycznego. Większość stosowanych klasyfikacji statystycznych jest zgodna ze standardami UE. Proces dostosowywania przepisów do dorobku wspólnotowego jest umiarkowanie zaawansowany.

W obszarze *sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa* osiągnięto pewne postępy w większości dziedzin, lecz w nierównomiernym stopniu. Konieczna jest dalsza poprawa we wszystkich sferach. Jeśli chodzi o *wizy*, wprowadza się solidny system ewidencji ludności i adresów w celu poprawy bezpieczeństwa dokumentów. Przyjęto ustawę o cudzoziemcach. Od 2006 r. obowiązuje umowa między Wspólnotą Europejską a Republiką Albanii o readmisji. Weszła w życie umowa w sprawie ułatwień wizowych, podjęto również dialog w sprawie liberalizacji obowiązku wizowego. Konieczne jest wprowadzenie paszportów biometrycznych zgodnych ze standardami UE. System wizowy nie jest jeszcze zgodny z dorobkiem prawnym UE.

Na skutek wprowadzenia nowej ustawy o *zarządzaniu granicami* oraz dzięki lepszej infrastrukturze i współpracy międzyinstytucjonalnej poprawiła się *kontrola granic*. Rozpoczęto wdrażanie strategii zintegrowanego zarządzania granicami. Jednak konieczne jest zwiększenie ilości zatrudnionych pracowników oraz intensywniejsze szkolenie straży granicznej. Konieczne jest również usprawnienie współpracy transgranicznej. Niewielkie postępy odnotowano w dziedzinie *polityki azylowej*. Nie zakończono jeszcze przeglądu ram prawnych pod kątem dostosowania ich do standardów europejskich. Zdolność do stosowania przyjętego ustawodawstwa jest nadal na słabym poziomie, konieczna jest również poprawa współpracy między instytucjami. Pewną poprawę można zauważyć w dziedzinie *migracji*. Utworzono centralną jednostkę ds. powrotów i readmisji, która będzie nadzorować regionalne ośrodki ds. readmisji. Poprawiła się skuteczność kontroli przepływów migracyjnych, jednak konieczne są dalsze wyężone działania w tym zakresie.

Poczyniono ograniczony postęp, jeśli chodzi o zapobieganie *praniu pieniędzy*. Poprawiły się ramy prawne oraz współpraca między bankami i instytucjami finansowymi w kwestiach związanych z praniem pieniędzy. Jednak zdolności organów ścigania do konfiskowania aktywów są nadal słabo rozwinięte. Konieczne jest dalsze zwiększenie zasobów dochodzeniowych, usprawnienie współpracy między organami i zwiększenie zdolności do egzekwowania prawa.

Odnotowano ograniczony postęp w zwalczaniu *narkotyków*, a przemyt narkotyków nadal stanowi poważny problem. Zwiększyła się liczba postępowań sądowych związanych z narkotykami. Stworzono lepszą infrastrukturę do przechowywania skonfiskowanych narkotyków. Jednak do osiągnięcia wystarczających rezultatów potrzebna jest silna determinacja, konieczne jest również stosowanie skuteczniejszych środków i urządzeń do wykrywania narkotyków na granicach.

Odnotowano dalszy postęp w funkcjonowaniu *policji* i wprowadzono w życie nową ustawę o policji. Rozpoczęto wdrażanie umowy strategicznej z Europolem oraz konwencji w sprawie współpracy policji dla Europy Środkowowschodniej. Konieczne jest jednak dalsze wzmocnianie struktur zarządzania w policji i obsady kadrowej oraz dalsza poprawa w zakresie szkolenia i kontroli wewnętrznej. Potrzeba dalszych działań w celu opracowania rzetelnych statystyk dotyczących przestępczości.

Odnotowano ograniczony postęp w zwalczaniu *przestępczości zorganizowanej*, która nadal stanowi poważny problem i ma negatywny wpływ na praworządność i otoczenie biznesowe. Przyjęto krajową strategię zwalczania przestępczości zorganizowanej. Widoczna jest poprawa, jeśli chodzi o ramy prawne. Poprawiła się współpraca z Interpolem, co umożliwiło wykonanie kilku międzynarodowych nakazów aresztowania. Zwalczanie przestępczości zorganizowanej jest jednak utrudnione ze względu na korupcję i słabo rozwiniętą ochronę świadków. Trudności we współpracy między policją a prokuraturą nadal wpływają negatywnie na skuteczność dochodzeń.

Przyjęto strategię w zakresie zwalczania *handlu ludźmi*. Konieczne są dalsze działania w tym obszarze, zwłaszcza, jeśli chodzi o ochronę świadków. Potrzeba silniejszej woli politycznej i lepszej koordynacji działań, aby wprowadzić w życie strategię na rzecz zwalczania handlu ludźmi, w szczególności w odniesieniu do ochrony świadków. Albania nadal stanowi jeden z głównych krajów pochodzenia ofiar handlu ludźmi, zarówno w zakresie handlu w celu wykorzystywania seksualnego kobiet i dziewcząt, jak i handlu w celu pracy przymusowej. Zjawisko handlu kobietami i dziećmi nasila się również w samej Albanii.

Odnotowano dobry postęp w dziedzinie *ochrony danych osobowych*. Istnieją odpowiednie ramy prawne, powołano także niezależny organ nadzoru danych. Potrzebne są jednak odpowiednie zasoby, aby organ ten mógł należycie wykonywać powierzone mu zadania.

Bośnia i Hercegowina

Bośnia i Hercegowina osiągnęła ograniczony postęp w wypełnianiu **kryteriów politycznych** zgodnie z partnerstwem europejskim. W następstwie osiągnięcia przez Bośnię i Hercegowinę postępów w czterech głównych dziedzinach określonych przez Komisję i Radę w 2005 r.⁸, w czerwcu 2008 r. podpisano Układ o stabilizacji i stowarzyszeniu. Jednak brak porozumienia co do podstawowych założeń dotyczących budowy państwa, częste przypadki kwestionowania porozumienia pokojowego z Dayton/Paryża oraz zapalczywa retoryka mają niekorzystny wpływ na funkcjonowanie instytucji i przyczyniły się do spowolnienia procesu reform. Wspólna wizja przywódców politycznych co do ukierunkowania kraju i głównych

⁸ 1) Wdrożenie reformy policyjnej zgodnie z umową o restrukturyzacji policji z października 2005 r.; 2) pełna współpraca z Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla Byłej Jugosławii (MTKJ); 3) przyjęcie i wdrożenie wszystkich wymaganych przepisów ustawowych w zakresie usług nadawczych; oraz 4) stworzenie ram prawnych i zdolności administracyjnych umożliwiających odpowiednie wdrożenie Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu.

reform związanych z UE, jak i zdolność do wypowiedzania się jednym głosem w sprawach UE i sprawach międzynarodowych stanowią istotne elementy, niezbędne do dalszego postępu państwa na drodze do Unii Europejskiej. Bośnia i Hercegowina musi również bardziej rozbudować swój potencjał administracyjny, w szczególności na poziomie państwa oraz nasilić działania na rzecz zwalczania korupcji.

Jeśli chodzi o **demokrację i praworządność**, poczyniono ograniczone postępy w tworzeniu lepiej funkcjonujących i sprawnych struktur państwowych, natomiast nie osiągnięto żadnego postępu w zakresie reformy *konstytucyjnej*. System rządów w Bośni i Hercegowinie nadal wymaga obecności międzynarodowej. Zakończenie działalności przez Biuro Wysokiego Przedstawiciela uzależnione jest od postępów Bośni i Hercegowiny w wypełnianiu specjalnych wymogów⁹.

Wybory samorządowe w październiku 2008 r. odbyły się zgodnie ze standardami międzynarodowymi. Pewne postępy były widoczne, jeśli chodzi o sprawniejsze funkcjonowanie zgromadzenia *parlamentarnego* Bośni i Hercegowiny. W oparciu o partnerstwo europejskie zgromadzenie parlamentarne przyjęło w pierwszej połowie 2008 r. szereg ważnych ustaw, jednak na jego prace negatywnie wpłynęły klimat polityczny, systematyczne głosowanie według przynależności etnicznej oraz niewystarczające zasoby administracyjne. Jeśli chodzi o *rząd* na poziomie państwa, porozumienie w kwestii integracji europejskiej umożliwiło postępy w pracach legislacyjnych, widoczne do wiosny 2008 r. Jednak w ostatnich miesiącach w procesie reform nastąpił zastój. Wewnętrzne napięcia oraz rozproszony i źle skoordynowany sposób prowadzenia polityki między państwem a Federacją i Republiką pozostają głównymi przeszkodami, które utrudniają skuteczną pracę rządu na poziomie państwa. Brak woli politycznej oraz problemy rządu i parlamentu w zakresie zdolności administracyjnych nadal hamują przyjmowanie ustawodawstwa. Dyrekcja ds. Integracji Europejskiej nadal odgrywała ważną rolę w promowaniu integracji europejskiej, lecz jej działalność była utrudniona ze względu na ograniczone środki na zatrudnianie pracowników oraz niekorzystny klimat polityczny. Fakt, że w ostatnim okresie nie przeprowadzono spisu ludności, bardzo utrudnia prowadzenie polityki gospodarczej w Bośni i Hercegowinie jako jednym państwie.

Poczyniono pewne postępy w dziedzinie *administracji publicznej*, jednak konieczne są dalsze działania w tym zakresie. Wzmocniono urząd ds. koordynowania reformy administracji publicznej. Wdrożono strategię w zakresie reformy administracji publicznej, która stanowi jeden z głównych priorytetów w ramach partnerstwa europejskiego. Uruchomiono fundusz na rzecz reformy administracji publicznej. Poprawiła się koordynacja działań pomiędzy organami służby cywilnej na poziomie państwa oraz organami Federacji i Republiki; zorganizowano również wiele wspólnych, szeroko zakrojonych programów szkoleniowych. Niemniej jednak nadal konieczne jest konsekwentne dążenie do zapobiegania interwencjom politycznym, do ograniczania roli, jaką odgrywa przynależność etniczna przy mianowaniu na stanowiska, do tworzenia profesjonalnej i sprawnej służby cywilnej, opartej na obiektywnych

⁹ Wymogi te obejmują 5 celów 1) możliwe do przyjęcia i trwale rozwiązanie kwestii podziału własności między państwem a innymi szczeblami administracji; 2) możliwe do przyjęcia i trwale rozwiązanie kwestii przeniesienia praw własności w dziedzinie aktywów związanych z obronnością; 3) Wypełnienie ostatecznej decyzji Trybunału w sprawie okręgu Brčko; 4) stabilność fiskalna (wspierana w oparciu o umowę w sprawie stałej metody współczynnika ITA oraz ustanowienie krajowej rady ds. polityki fiskalnej) i 5) umacnianie praworządności (czego dowodem jest przyjęcie krajowej strategii dotyczącej zbrodni wojennych, ustawy o obcokrajowcach i azylu oraz krajowej strategii w zakresie reformy wymiaru sprawiedliwości), a także dwa specjalne warunki: 1) podpisanie Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu oraz 2) stabilna sytuacja polityczna.

kryteriach merytorycznych i kompetencjach. Proces przygotowywania ustawy o własności państwowej, której przyjęcie jest jednym z warunków zamknięcia Biura Wysokiego Przedstawiciela przebiegał bardzo powoli. Opóźniło się powołanie czterech krajowych rzeczników praw obywatelskich, jak również przenoszenie kompetencji rzeczników na szczebel państwa.

Bośnia i Hercegowina poczyniła dalsze postępy w usprawnianiu *systemu sądownictwa*. Przyjęto krajową strategię umacniania wymiaru sprawiedliwości, która ma przyczynić się do dalszego ugruntowania niezależności, odpowiedzialności, skuteczności, profesjonalizmu i spójności systemu sądownictwa. Wysoka Rada Sędziów i Prokuratorów podejmowała dalsze działania mające na celu poprawę sytuacji w sądownictwie. Jednak niespójność systemu sądownictwa oraz zawile ramy prawne nadal utrudniają funkcjonowanie władzy sądowniczej. Nierozwiązane pozostają problemy ścigania przestępczości zorganizowanej i zbrodni wojennych w Republice i Federacji oraz w kantonach. Należy jeszcze bardziej ugruntować niezależność, rozliczalność i efektywność systemu sądownictwa. Republika Serbska zakwestionowała jurysdykcję organów sądowniczych na poziomie państwa oraz ich uprawnienia do swobodnego działania na terytorium Republiki Serbskiej, co jest bardzo niepokojące.

Bośnia i Hercegowina poczyniła niewielki postęp w *zwalczaniu korupcji*, która nadal jest rozpowszechniona i stanowi poważny problem. Krajowa strategia antykorupcyjna nie jest odpowiednio wdrażana. Ilość wyroków w sprawach dotyczących korupcji jest bardzo ograniczona. Naciski polityczne wywierane na publiczne instytucje audytu zewnętrznego oraz na organy ds. walki z korupcją uniemożliwiają przejrzyste funkcjonowanie administracji. Bośnia i Hercegowina musi wykazać większe zaangażowanie w zwalczaniu korupcji i podjąć zdecydowane działania w tym zakresie.

Poczyniono ograniczone postępy w dziedzinie *praw człowieka i ochrony mniejszości*. W lipcu 2008 r. Bośnia i Hercegowina ratyfikowała wszystkie najważniejsze konwencje ONZ i konwencje międzynarodowe w dziedzinie praw człowieka, m.in. zrewidowaną Europejską Kartą Społeczną. Konieczna jest jednak poprawa, jeśli chodzi o skuteczne stosowanie międzynarodowych konwencji praw człowieka. W wielu przypadkach decyzje Komisji ds. Praw Człowieka oraz Trybunału Konstytucyjnego Bośni i Hercegowiny nie zostały odpowiednio wykonane.

Odnotowano pewną poprawę w kwestii *praw obywatelskich i politycznych*. Podjęto kroki na rzecz wspierania rozwoju *społeczeństwa obywatelskiego*. Powołanie Rady ds. Społeczeństwa Obywatelskiego można określić jako pozytywne osiągnięcie, jednak ogólnie organizacje społeczeństwa obywatelskiego są nadal słabe i należy bardziej wzmocnić ich udział w kształtowaniu polityki. Zarezerwowano środki finansowe na budowę krajowego *więzienia*. Jednak nadal nie są stosowane jednolite praktyki w zakresie sankcji karnych na poziomie państwa oraz Federacji i Republiki. *Złe traktowanie* więźniów i osób przetrzymywanych w areszcie nadal stanowi problem. Ściganie sprawców jest nadal mało skuteczne. *Dostęp do wymiaru sprawiedliwości* w postępowaniach cywilnych i karnych pozostaje drażliwą kwestią; równość obywateli wobec prawa również nie jest zagwarantowana we wszystkich przypadkach.

Konstytucje państwa oraz Federacji i Republiki gwarantują *wolność wypowiedzi* i mediów, *wolność zgromadzania i stowarzyszania się* oraz *wolność wyznania*. Jednak w tych dziedzinach odnotowano jedynie niewielki dodatkowy postęp, konieczne jest również skuteczniejsze stosowanie obowiązującego ustawodawstwa. W Federacji przyjęto ustawę o

publicznej radiofonii i telewizji, jednak nadal istnieje potrzeba pełnej harmonizacji przepisów z odpowiednim ustawodawstwem na poziomie państwa. Należy odpowiednio wprowadzić w życie wszystkie ustawy o usługach nadawczych, aby zrealizować ten istotny priorytet partnerstwa europejskiego. Podejmowano próby wycofywania środków finansowych przeznaczonych na publiczny system nadawczy. Odnotowano kolejne przypadki napadów na dziennikarzy i wydawców.

Ograniczony postęp poczyniono w dziedzinie *praw gospodarczych i społecznych*. Konieczne są konsekwentne wysiłki na rzecz ochrony *kobiet* przed wszystkimi formami przemocy. Chociaż przyjęto plan działania na rzecz *dzieci*, nadal istnieją problemy w obszarze opieki zdrowotnej, ochrony socjalnej, edukacji, a także problemy związane z przemocą wobec dzieci w rodzinie. Słabości w systemach opieki społecznej negatywnie wpływają na sytuację *grup słabszych społecznie*, m.in. osób chorych umysłowo. Ratyfikację zrewidowanej Europejskiej Karty Społecznej można określić jako osiągnięcie, lecz skomplikowany system rządów i niespójność ustawodawstwa nadal utrudniają dialog społeczny o zasięgu ogólnokrajowym. Osiągnięto dalszy postęp w dziedzinie *praw własności* i reformy administracji gruntów. Poszerzono mandat Komisji ds. Roszczeń Własnościowych Przesiedleńców i Uchodźców, aby rozpatrywała dalsze sprawy dotyczące zwrotu mienia. W ramach prawnych Bośni i Hercegowiny są przepisy mające na celu ochronę praw ekonomicznych i społecznych, jednak ogólnie ich stosowanie nie jest zadawalające.

Odnotowano pewne postępy w dziedzinie *praw kulturalnych i praw mniejszości*. Ustanowiono Radę Mniejszości Narodowych na szczeblu państwowym, poza tym działa już Rada Mniejszości Narodowych w Republice Serbskiej. Konieczne jest podjęcie dalszych kroków, aby poprawić wdrażanie ustawy o mniejszościach narodowych; należy również wprowadzić zmiany do konstytucji na poziomie państwa, aby zapewnić mniejszościom dostęp do wszystkich funkcji politycznych. Rozdzielanie dzieci w szkołach według kryterium przynależności etnicznej nadal stanowi problem. Bośnia i Hercegowina przyłączyła się do działań w ramach Dekady Integracji *Romów* 2005-2015. Wprowadzono plan działania dotyczący budownictwa mieszkaniowego, opieki zdrowotnej i zatrudnienia dla Romów wraz z odpowiednim mechanizmem koordynacji. Mniejszość romska nadal jednak boryka się z bardzo trudnymi warunkami życia i spotyka z dyskryminacją oraz ma ograniczony dostęp do edukacji, ochrony socjalnej, opieki zdrowotnej, mieszkań i zatrudnienia. Brak ewidencji ludności nadal utrudnia Romom korzystanie z podstawowych praw ekonomicznych i społecznych.

W kwestii *uchodźców i przesiedleńców wewnętrznych* odnotowano dalszą poprawę sytuacji pod względem bezpieczeństwa, jednak osiągnięto niewielki dodatkowy postęp, jeśli chodzi o poprawianie sytuacji społeczno-ekonomicznej osób, które powróciły.

Jeśli chodzi o *kwestie regionalne i zobowiązania międzynarodowe*, Bośnia i Hercegowina nadal bierze aktywny udział w inicjatywach w ramach współpracy regionalnej, m.in. w Radzie Współpracy Regionalnej (z siedzibą w Sarajewie od lutego 2008 r.) oraz w Środkowoeuropejskim Porozumieniu o Wolnym Handlu (CEFTA). Bośnia i Hercegowina nadal współpracowała w zadowalający sposób z Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla byłej Jugosławii (MTKJ), co jest jednym z kluczowych priorytetów w partnerstwie europejskim. Jeżeli chodzi o Międzynarodowy Trybunał Karny, dwustronne porozumienie zawarte ze Stanami Zjednoczonymi o niewydawaniu osób jest niezgodne ze wspólnym stanowiskiem i wytycznymi UE w tej kwestii. Bośnia i Hercegowina nadal objęta jest procedurą monitorowania związaną z obowiązkami i zobowiązaniami wynikającymi z jej członkostwa w Radzie Europy.

Ogólnie rzecz biorąc, stosunki Bośni i Hercegowiny z sąsiadami były dobre; bardzo niewielki postęp poczyniono jednak w rozwiązywaniu długotrwałych problemów, np. kwestii handlowych i granicznych z Chorwacją i Serbią.

Gospodarka Bośni i Hercegowiny nadal rozwija się w szybkim tempie. Stabilność makroekonomiczna uległa osłabieniu na skutek rosnącego deficytu zewnętrznego, wysokiej inflacji i ekspansywnej polityki fiskalnej. Utrzymująca się bardzo wysoka stopa bezrobocia oraz niski udział w rynku pracy w Bośni i Hercegowinie nadal stanowią bardzo niepokojące zjawiska; kolejnym problemem są rozbieżne kierunki reform w Federacji i Republice.

Jeśli chodzi o **kryteria gospodarcze**, Bośnia i Hercegowina poczyniła pewne nierównomierne postępy na drodze do przekształcenia swojej gospodarki w sprawnie funkcjonującą gospodarkę rynkową. Konieczne są dalsze, zdecydowane i widoczne działania reformatorskie, które umożliwią Bośni i Hercegowinie sprostanie w perspektywie długoterminowej presji konkurencyjnej oraz siłom rynkowym w Unii Europejskiej.

Pewien postęp osiągnięto w budowaniu porozumienia co do fundamentalnych założeń polityki gospodarczej; poprawiła się również współpraca między różnymi podmiotami w dziedzinie polityki gospodarczej. Podjęto zobowiązanie do poprawy koordynacji w sprawach fiskalnych, co wyrażono przyjęciem ustawy o krajowej radzie ds. polityki fiskalnej i inauguracją działalności tej rady na mocy nowej ustawy na początku września. Osiągnięto porozumienie w kwestii rozłożenia podatków pośrednich. Rada ds. walut dalej sprawnie prowadziła swoją działalność; przez większość czasu utrzymano również stabilność finansową, mimo wahań na rynkach międzynarodowych i wysokiego wzrostu kredytów krajowych. Poprawiły się niektóre wskaźniki rynku pracy. Zmniejszono wysokie wpływy z podatku dochodowego oraz z podatku od przedsiębiorstw w Federacji i podjęto działania ustawodawcze w celu uniknięcia podwójnego opodatkowania w państwie.

Nieco poprawiły się warunki prowadzenia działalności gospodarczej w zakresie rejestrowania działalności, postępowania upadłościowego i rejestracji gruntów. Sektor MŚP korzysta z lepszego dostępu do finansowania. W efekcie prywatyzacji dużych przedsiębiorstw w Republice Serbskiej silnie wzrosły bezpośrednie inwestycje zagraniczne, w pełni pokrywając deficyt na rachunku bieżącym. Zwiększyło się tempo modernizacji kapitału rzeczowego, spotęgowane dodatkowo przez szybko rosnące inwestycje publiczne w Republice Serbskiej.

Pogorszenie się sytuacji fiskalnej, które rozpoczęło się w 2006 r., przeciągnęło się na 2007 i 2008 r. W Federacji wzrosły zagrożenia fiskalne z powodu wysokich zobowiązań na wydatki socjalne, które podjęto wbrew malejącym wpływom budżetowym. Ponadto poluźniono politykę płacową w sektorze publicznym na wszystkich szczeblach rządowych poprzez wprowadzenie podwyżek płac i mechanizmów indeksacji, osłabiających stabilność fiskalną i konkurencyjność sektora prywatnego. Restrukturyzacja i likwidacja przedsiębiorstw państwowych postępowały powoli, a w Federacji osiągnięto jedynie marginalne postępy w prywatyzacji. Stopa bezrobocia nadal utrzymuje się na bardzo wysokim poziomie.

Bardzo powoli zmienia się struktura produkcji na korzyść działalności o większej wartości dodanej. Słaby potencjał produkcyjny i uwarunkowany strukturalnie brak elastyczności – wysokie składki socjalne, rozregulowane mechanizmy ustalania płac, wysokie i źle rozłożone transfery socjalne, niska mobilność pracowników – hamują tworzenie nowych miejsc pracy. Niewydolność administracji w dalszym ciągu wywiera negatywny wpływ na warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Rozwojowi rozległej szarej strefy sprzyjają słabe ramy regulacyjne, niewłaściwa polityka podatkowa i wydatkowa oraz problemy z

egzekwowaniem prawa, m.in. w zakresie zwalczania korupcji i przestępczości zorganizowanej. Szara strefa nadal stanowi poważne wyzwanie, gdyż powoduje ograniczenie dochodów z podatków i obniża efektywność polityki gospodarczej.

Bośnia i Hercegowina poczyniła pewne postępy w dostosowaniu swojego ustawodawstwa i polityki do **standardów europejskich**. Po wejściu w życie umowy przejściowej w dniu 1 lipca 2008 r. wdrażanie postanowień dotyczących handlu przebiegało ogólnie bardzo satysfakcjonująco. Jednak potencjał administracyjny Bośni i Hercegowiny wymaga wzmocnienia i państwo to musi dążyć do osiągnięcia trwałych wyników we wdrażaniu Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu (USS).

Bośnia i Hercegowina osiągnęła pewne postępy w realizacji priorytetów partnerstwa europejskiego w poszczególnych obszarach **rynku wewnętrznego**. Jeżeli chodzi o *swobodny przepływ towarów*, osiągnięto ograniczony postęp w dziedzinie normalizacji, certyfikacji i nadzoru rynkowego. Nadal konieczne są konsekwentne działania, aby dostosować ramy prawne do prawodawstwa UE w tej dziedzinie i rozwinąć konieczny potencjał administracyjny. Przyjęto ustawę o produktach farmaceutycznych i wyrobach medycznych, co przyczyni się do stworzenia w tej dziedzinie jednego wspólnego rynku na terenie Bośni i Hercegowiny. Rada ds. *ochrony konsumenta* osiągnęła pełną operacyjność.

Poczyniono ograniczone postępy w dziedzinie *usług, swobody przedsiębiorczości oraz prawa spółek*. Odnotowano postęp w obszarze rejestrowania działalności gospodarczej. Żadnego postępu nie osiągnięto jednak w kierunku ustanowienia na poziomie państwa jednego urzędu nadzoru dla sektora bankowego i przyjęcia ogólnopaństwowego ustawodawstwa dotyczącego leasingu i zobowiązań.

Nie odnotowano żadnych zmian w zakresie *swobodnego przepływu kapitału*, jednak Bośnia i Hercegowina rozpoczęła już przygotowania w tej dziedzinie. Poczyniono postępy w obszarze *ceł*, zarówno pod względem dostosowań prawnych, jak i pod względem potencjału administracyjnego. Należy obecnie opracować strategię w dziedzinie ceł – w szczególności w zakresie szkoleń, technologii informacji oraz w innych obszarach. Widoczny był również postęp w realizacji priorytetów określonych w partnerstwie europejskim w związku z *podatkami*. We wrześniu 2008 r. odbyła się inauguracja działalności krajowej rady ds. polityki fiskalnej. Poprawiła się ściągalność podatku VAT w wyniku pobudzenia działalności gospodarczej oraz rosnącej liczby zarejestrowanych płatników VAT-u.

W dziedzinie *konkurencji* Bośnia i Hercegowina poczyniła pewne postępy w obszarze kontroli praktyk naruszających konkurencję. Rada ds. konkurencji nasiliła swoją działalność, mimo faktu, że nie podjęto dalszych dostosowań przepisów do dorobku prawnego UE. Nie osiągnięto żadnego postępu w dziedzinie pomocy państwa, nie opracowano również ustawodawstwa pozwalającego na ustanowienie niezależnego operacyjnie urzędu nadzoru ds. pomocy państwa. Odnotowano jedynie ograniczony postęp w obszarze *zamówień publicznych*. Nie zapewniono jeszcze odpowiedniego stosowania procedur zamówień publicznych na terenie całego państwa. Osiągnięto jedynie niewielki postęp w zakresie egzekwowania przepisów dotyczących *praw własności intelektualnej*. Ramy prawne nie są w pełni opracowane i konieczne jest również wzmocnienie zdolności do wdrażania ustawodawstwa.

Niewielkie postępy poczyniono w zakresie *polityki społecznej i polityki zatrudnienia*. Poprawiła się koordynacja działań i planowanie strategiczne w sektorze zdrowia publicznego. Powołano Konferencję Ministrów Zdrowia, która odbywa regularne posiedzenia. Podjęto

pewne kroki w kierunku wdrożenia konwencji ramowej Światowej Organizacji Zdrowia, jednak należy je usprawnić. Jednak w dalszym ciągu ustawodawstwo w dziedzinie polityki społecznej i polityki zatrudnienia ma bardzo fragmentaryczny charakter. System instytucjonalny państwa nadal stanowi poważną przeszkodę utrudniającą opracowanie niezbędnych spójnych koncepcji.

Odnotowano pewne postępy w zakresie wprowadzania standardów europejskich w obszarze *edukacji*. W efekcie ustanowienia Konferencji Ministrów poprawiła się koordynacja działań między czternastoma ministrami edukacji w kraju. Przyjęto na szczeblu państwa ustawę o kształceniu zawodowym. Bośnia i Hercegowina podjęła również dodatkowe kroki w kierunku wprowadzenia reform związanych z procesem bolońskim. Jednak nie zakończono harmonizacji ustawodawstwa ani na szczeblu Federacji i Republiki, ani na szczeblu kantonów, a wdrażanie na terenie państwa przebiega nierównomiernie. Jeśli chodzi o badania naukowe, rozpoczęto procedurę mającą na celu stowarzyszenie Bośni i Hercegowiny w ramach siódmego ramowego programu badań, co powinno zwiększyć możliwości prowadzenia badań z partnerami w UE. Niemniej jednak nadal konieczne są znaczne starania na rzecz zwiększenia potencjału w dziedzinie badań naukowych w Bośni i Hercegowinie.

Bośnia i Hercegowina jest na stosunkowo zaawansowanym etapie przygotowań do przystąpienia do WTO, jednak państwo to musi zwiększyć starania, aby osiągnąć wyznaczony cel przystąpienia do WTO w krótkim czasie.

Bośnia i Hercegowina poczyniła pewne postępy we wprowadzaniu standardów europejskich w różnych dziedzinach *polityki sektorowej*. Odnotowano ograniczone postępy w obszarze *przemysłu i małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP)*. Nie przyjęto żadnej ogólnokrajowej strategii w dziedzinie MŚP. Nie przyjęto również strategii w zakresie polityki przemysłowej.

Pewne postępy osiągnięto, jeżeli chodzi o dostosowywanie ustawodawstwa do polityki UE w obszarze *rolnictwa i rybołówstwa*. Przyjęto na szczeblu państwa ustawę o rolnictwie, żywności i rozwoju obszarów wiejskich. Jednak nie osiągnięto żadnego postępu w kierunku powołania na szczeblu państwa ministerstwa rolnictwa. Opóźnia się opracowanie kompleksowej strategii w dziedzinie rolnictwa. Odnotowano ograniczony postęp w sektorze bezpieczeństwa żywności oraz polityce weterynaryjnej i fitosanitarnej. Problemy istnieją nadal ze względu na niewystarczające zasoby kadrowe i finansowe oraz słabą koordynację działań urzędów na szczeblu Republiki i Federacji. Przygotowania Bośni i Hercegowiny w dziedzinie *ochrony środowiska* są jeszcze na wczesnym etapie. Nie przyjęto na szczeblu państwowym ustawy o ochronie środowiska, która stanowiłaby podstawę do ogólnokrajowej, spójnej ochrony środowiska; nie powołano również krajowego organu ochrony środowiska.

Bośnia i Hercegowina poczyniła pewien postęp w sektorze *transportu*, zarówno, jeśli chodzi o umacnianie struktur instytucjonalnych, jak i dostosowywanie ram regulacyjnych. Poczyniono postęp w budowaniu transeuropejskich sieci transportowych, natomiast nadal konieczne są istotne reformy i dostosowanie ustawodawstwa w sektorze kolejowym. Bośnia i Hercegowina w dalszym ciągu aktywnie uczestniczy w działalności Obserwatorium ds. Transportu w Europie Południowo-Wschodniej. Po ratyfikacji umowy w sprawie ustanowienia Wspólnego Europejskiego Obszaru Lotniczego otwarto rynek dla komercyjnych przewoźników lotniczych. Jednak umowę tę powinno się stosować konsekwentnie. Konieczne są dalsze działania na rzecz zakończenia przebudowy struktur instytucjonalnych oraz zapewnienia warunków koniecznych do otwarcia rynku w obszarze wszystkich środków transportu.

Poczyniono ograniczone postępy w dziedzinie *energii*. Jako strona Traktatu o Wspólnocie Energetycznej Bośnia i Hercegowina jest zobowiązana do wprowadzenia w życie odpowiedniego prawodawstwa UE w dziedzinie energii, ma jednak znaczne opóźnienia w kilku sektorach związanych z energią. W szczególności opóźniają się reformy w sektorze gazu. W sektorze energii elektrycznej oddzielono przesył energii; działa już niezależny operator systemu (NOS) i spółka przesyłowa (Transco). Jednak rozwój sytuacji dotyczący Transco, w szczególności propozycja Republiki Serbskiej, aby podzielić spółkę pomiędzy Republikę i Federację, zagraża postępom osiągniętym w sektorze energii elektrycznej. Nie opracowano jeszcze kompleksowej strategii energetycznej.

Bośnia i Hercegowina poczyniła pewne postępy w obszarach *społeczeństwa informacyjnego i mediów*. W Federacji przyjęto ustawę o publicznej radiofonii telewizji i tym samym zakończono tworzenie w Bośni i Hercegowinie ram prawnych w tej dziedzinie; nadal jednak konieczne są pewne dostosowania przepisów do odpowiedniego ustawodawstwa na szczeblu państwowym. Pojawiły się dalsze wątpliwości co do niezależności organu nadzorczego ds. komunikacji na skutek wprowadzenia nowych zasad dotyczących wynagrodzenia pracowników oraz trudności związanych z powołaniem dyrektora generalnego. Nie poczyniono żadnych postępów w kierunku ustanowienia agencji informacyjnej na szczeblu państwa. Poczyniono pewne ograniczone postępy w dziedzinie *kontroli finansowej*.

Pewne postępy osiągnięto również w dziedzinie *statystyki*. Jednak umowa dotycząca współpracy między instytucjami statystycznymi na szczeblu państwa oraz instytucjami na szczeblu Federacji i Republiki nie została prawidłowo wprowadzona w życie. Z powodu niezgodności politycznych nadal nie podjęto decyzji potwierdzającej, że w 2011 r. zostanie przeprowadzony spis ludności. Konieczne są znaczne wysiłki, aby utworzyć w Bośni i Hercegowinie skuteczny i zgodny ze standardami UE system statystyk.

W obszarze *sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa* poczyniono dalsze postępy w dziedzinach *administracji wizowej, zarządzania granicami, azylu i migracji*. Niemniej jednak należy kontynuować wysiłki ukierunkowane na dalszą poprawę sytuacji we wszystkich tych dziedzinach. Umowa w sprawie ułatwień wizowych między WE a Bośnią i Hercegowiną weszła w życie w styczniu 2008 r. Bośnia i Hercegowina podjęła także dialog z Komisją Europejską w sprawie liberalizacji obowiązku wizowego. Podjęto dalsze kroki w celu wprowadzenia paszportów biometrycznych. Konieczne jest jednak dalsze usprawnienie systemu ochrony identyfikacji obywateli (CIPS), m.in. w zakresie bezpiecznego i sprawnego zarządzania systemem. Przyjęto nową strategię zintegrowanego zarządzania granicami. W lipcu 2008 r. powołano krajową komisję ds. zarządzania granicami, która jest odpowiedzialna za koordynowanie i wdrażanie tej strategii. Obecnie konieczne jest podjęcie dalszych działań na rzecz poprawy współpracy między różnymi organami na granicach. Poczyniono dalsze postępy w tworzeniu sprawnego systemu azylowego. Osiągnięto również pewne postępy w dziedzinie *migracji*. W maju otwarto tymczasowy ośrodek recepcyjny dla nielegalnych migrantów; jednak nie przyjęto jeszcze nowej, koniecznej strategii w zakresie migracji. Bośnia i Hercegowina odpowiednio wdrożyła umowę o readmisji ze Wspólnotą Europejską, która weszła w życie w styczniu 2008 r.

Osiągnięto ograniczony postęp, jeśli chodzi o zapobieganie *praniu pieniędzy*. Poprawiła się współpraca na szczeblu międzynarodowym w tej dziedzinie; weszła również w życie konwencja Rady Europy o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa oraz o finansowaniu terroryzmu. Należy jednak dostosować ustawodawstwo krajowe do postanowień konwencji. Ponadto, pod względem liczby pracowników nie wzmocniono w istotny sposób Wydziału Wywiadu Finansowego w państwowym Urzędzie Dochodzeń i Ochrony. Konieczne jest zwiększenie wysiłków na rzecz

wzmocnienia potencjału administracyjnego koniecznego do zapobiegania praniu pieniędzy. Podjęto pewne kroki w zakresie walki z *narkotykami* oraz powołano komisję ds. środków odurzających. Bośnia i Hercegowina nie przyjęła jednak ani strategii w zakresie nielegalnych narkotyków, ani odpowiedniego planu działania. Handel narkotykami pozostaje poważnym problemem, wymagającym podejmowania stałych działań.

Poczyniono pewne postępy w zakresie działania *policji*. Jako pozytywne można określić przyjęcie odpowiedniego ustawodawstwa dotyczącego policji, przewidujące utworzenie na szczeblu państwa siedmiu nowych agencji. Obecnie konieczne jest bezzwłoczne wdrożenie tych ustaw; należy również powołać dyrektorów wspomnianych nowych agencji. Podjęto pewne kroki w celu ułatwienia pracy państwowego Urzędu Dochodzeń i Ochrony. Jednak siły policyjne Bośni i Hercegowiny są nadal rozproszone, a kompetencje dotyczące systemów komunikacji, baz danych, komputerowego systemu prowadzenia dochodzeń, systemu analiz kryminalnych i kryminalistyki są w dalszym ciągu podzielone.

Bośnia i Hercegowina osiągnęła ograniczony postęp w zwalczaniu *przestępczości zorganizowanej*, która nadal stanowi poważny problem i ma negatywny wpływ na praworządność i warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Wdrażanie strategii w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej ma niewystarczający zakres. Istnieje w tej dziedzinie odpowiednie ustawodawstwo, jednak należy poprawić jego stosowanie. Podjęto niewiele działań w ramach wprowadzonej w 2006 r. strategii zwalczania terroryzmu. Bośnia i Hercegowina przyjęła nowy krajowy plan działania w zakresie zwalczania *handlu ludźmi* na 2008-2012. Weszła w życie Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi. Należy jednak zwiększyć skuteczność jej wdrażania. Bośnia i Hercegowina jest krajem pochodzenia, tranzytu i docelowym dla ofiar handlu ludźmi. To pozostaje istotnym problemem. Nie działa jeszcze państwowy urząd *ochrony danych*.

Chorwacja

Chorwacja w dalszym ciągu spełnia **kryteria polityczne**. Poczyniono postępy, ale w wielu obszarach, takich jak reforma sądownictwa i administracji, zwalczanie korupcji, prawa mniejszości oraz powrót uchodźców, konieczne są dalsze trwałe wysiłki. Częściowo zrealizowano priorytety określone w Partnerstwie dla członkostwa. **Demokracja i praworządność** zostały utrwalone. Zarówno rząd jak i parlament funkcjonują dobrze. Wymiar sprawiedliwości i administracja publiczna wymagają jednak znacznych usprawnień, podobnie jak działania ukierunkowane na zwalczanie korupcji. Znaczna poprawa sytuacji w tych dziedzinach ma ogromne znaczenie dla stworzenia solidnej podstawy do pełnego wdrożenia *dorobku prawnego UE*.

Kontynuowana jest reforma *administracji publicznej*. Rząd przyjął strategię na rzecz reformy administracji publicznej i zmieniony projekt ustawy o ogólnym postępowaniu administracyjnym oraz poprawki do ustawy o służbie cywilnej. Wzmocniono zasoby Centralnego Urzędu ds. Administracji. Podjęto różnorodne inicjatywy w zakresie administracji elektronicznej. Niestety podstawy prawne dla stworzenia stabilnej i profesjonalnej służby cywilnej są nadal niewystarczające. Nie przyjęto wszystkich aktów wykonawczych koniecznych do wprowadzenia w życie ustawy o służbie cywilnej. Ustawa ta nie jest konsekwentnie stosowana w całej administracji państwowej. Nadal trwa przegląd ustawodawstwa w dziedzinie postępowania administracyjnego. System administracyjny pozostaje nieskuteczny. W dalszym ciągu widoczne są braki w zarządzaniu zasobami ludzkimi, a służba cywilna cierpi z powodu dużej rotacji pracowników oraz braku

pracowników wykwalifikowanych. Nastąpiły znaczne opóźnienia w przeprowadzanej decentralizacji. Konieczne są dalsze trwałe działania we wszystkich obszarach.

Odnotowano pewne postępy w zakresie reformy *wymiaru sprawiedliwości*. Przyjęto nowe akty prawne, a w czerwcu 2008 r. zatwierdzono plan działania dotyczący wszystkich głównych kwestii przeprowadzanej reformy. System inspekcji sądowych zaczyna przynosić rezultaty. Powoli zaczyna być widoczne bardziej wyważone podejście do postępowań w sprawach dotyczących zbrodni wojennych oraz wzrasta gotowość do skazywania sprawców bez względu na ich pochodzenie etniczne. Liczba zaległych spraw sądowych nadal pozostaje duża, a postępowania sądowe trwają zbyt długo. Nie rozpoczęto jeszcze faktycznego usprawniania pracy sądów. Konieczne są dalsze ulepszenia sądownictwa pod względem odpowiedzialności, profesjonalizmu i kompetencji. Nie stosowano jednakowych standardów w zakresie odpowiedzialności karnej za zbrodnie wojenne bez względu na pochodzenie etniczne. Wiele tego typu zbrodni nie zostało dotychczas osądzonych. Kwestia wyroków *zaocznych* z 1990 r. nie została odpowiednio wyjaśniona. Ogólnie rzecz biorąc, reforma sądownictwa jest kontynuowana dość powoli i nie przyniosła jeszcze konkretnych rezultatów. Na dzień dzisiejszy skuteczny wymiar sprawiedliwości dla obywateli chorwackich nie zawsze funkcjonuje.

Odnotowano pewne postępy w obszarze *walki z korupcją*. Wprowadzono dalsze zmiany w ramach prawnych dotyczących walki z korupcją i przyjęto zmienioną strategię antykorupcyjną oraz plan działania. Działa nowy międzyministerialny system koordynacji dotyczący monitorowania działań na rzecz zwalczania korupcji. Urząd ds. Zwalczania Korupcji i Przystępczości Zorganizowanej zwiększył swoją aktywność. Korupcja nadal jest jednak zjawiskiem powszechnym. Nadal brakuje silnej koordynacji oraz skutecznego bezstronnego monitorowania działań na rzecz zwalczania korupcji, konieczne jest również wzmocnienie potencjału instytucjonalnego. Policja musi bardziej skutecznie zwalczać korupcję i przestępczość zorganizowaną. Wzrosła ogólna liczba spraw, w których sformułowano akt oskarżenia, ale liczba wyroków skazujących nadal pozostaje niska. Konieczne są dalsze starania w zwalczaniu korupcji na wysokim szczeblu. Poczyniono niewielkie postępy w zapobieganiu sytuacjom, w których zachodzi konflikt interesów. Nie istnieje kultura odpowiedzialności politycznej.

Odnotowano pewien postęp w obszarze *praw człowieka i ochrony mniejszości*. Ochrona praw człowieka została szeroko zapewniona, należy jeszcze sprostać pewnym ważnym wyzwaniom w zakresie jej wdrożenia. Konieczne są trwałe wysiłki w dziedzinie praw mniejszości oraz powrotu uchodźców.

Przyjęto nową ustawę o pomocy prawnej oraz ustawę o honorariach adwokackich mającą na celu poprawę dostępu do wymiaru sprawiedliwości, który był w ostatnich latach utrudniony przez obowiązujące ustawodawstwo oraz niedoskonałości systemu sądownictwa. Podjęto pewne kroki mające na celu poprawę *warunków panujących w więzieniach*. Nadal brakuje jednak miejsc w więzieniach oraz personelu więziennego, a nowy system pomocy prawnej nie został jeszcze wdrożony.

Wolność wyrażania opinii, w tym wolność i pluralizm mediów, jest gwarantowana w ustawodawstwie chorwackim i ogólnie respektowana. Zdarzały się jednak przypadki gróźb i ataków na dziennikarzy, w tym szczególnie dziennikarzy zajmujących się sprawami korupcji i przestępczości zorganizowanej. W ostatnim czasie miały miejsce dwa przypadki zabójstwa dziennikarzy. Wydawcy i dziennikarze nadal donoszą o wywieraniu na nich nacisków politycznych.

Działania polityczne służące zagwarantowaniu *praw kobiet i dzieci* nadal prowadzą do zwiększenia świadomości w tym zakresie. Konieczne są jednak ulepszenia w zakresie wprowadzenia ich w życie. Należy przyspieszyć wdrażanie środków w zakresie ochrony praw dzieci.

Stworzono Urząd Rzecznika Osób Niepełnosprawnych oraz sformułowano krajowy plan wykonawczy na rzecz integracji społecznej na lata 2007-2008. Konieczne są dalsze działania na rzecz *osób słabszych społecznie i osób niepełnosprawnych*. W dziedzinie zdrowia psychicznego, polityka polegająca na zastąpieniu zinstytucjonalizowanej opieki zdrowotnej przez usługi społeczności lokalnych, nie przyniosła wymiernych efektów.

W lipcu 2008 r. przyjęto kompleksową ustawę o *zakazie dyskryminacji*, co stanowi znaczny postęp. Poziom ochrony przed dyskryminacją oraz możliwości dochodzenia praw na drodze sądowej w przypadku dyskryminacji nie odpowiadają jednak jeszcze standardom unijnym. Funkcjonowanie policji oraz instytucji systemu pomocy socjalnej i opieki zdrowotnej wykazuje pewne braki.

Pewne postępy osiągnięto w obszarze *mniejszości*. Przyjęto plan działań na rzecz wprowadzenia w życie ustawy konstytucyjnej o mniejszościach narodowych oraz plan na 2008 r. dotyczący zatrudnienia w administracji państwowej przedstawicieli mniejszości narodowych. Ponownie zwiększono środki na cele mniejszości. Nadal dużo uwagi poświęca się mniejszości romskiej, osiągnięto postępy w zakresie nauczania przedszkolnego. Funkcję wicepremiera sprawuje osoba pochodząca z mniejszości serbskiej.

Kwestie mniejszości często nadal stanowią problem. Chorwacja musi propagować tolerancję wobec mniejszości serbskiej oraz podjąć odpowiednie działania, aby chronić tych, którzy mogą stać się obiektem gróźb, aktów dyskryminacji, wrogości lub przemocy. Przedstawiciele mniejszości nadal borykają się ze szczególnymi problemami pod względem zatrudnienia, gdyż są niewystarczająco reprezentowani w administracji państwowej, sądownictwie, policji oraz w szeroko pojętym sektorze publicznym. Mniejszość romska boryka się z trudnymi warunkami życia, nadal istnieją wyzwania w obszarach edukacji, ochrony socjalnej, opieki zdrowotnej, warunków mieszkaniowych i zatrudnienia. Konieczna jest większa determinacja przy stosowaniu przepisów prawnych i wdrażaniu programów, należy również zapewnić odpowiednie mechanizmy monitorowania, szczególnie w obszarze zatrudnienia.

Odnotowano pewną poprawę w kwestii *powrotu uchodźców*. Przyjęto plan działania na rzecz przyspieszonego wdrożenia programu mieszkaniowego, którego wykonanie przewidziano na koniec 2009 r. Podjęto ważne decyzje, które otwierają możliwość zatwierdzania uprawnień do świadczeń emerytalnych. Trwa odbudowa budynków mieszkalnych. W większości wykonano wyznaczony na 2007 r. cel przekazania do użytku 1 400 z ogólnej liczby 12 500 mieszkań w ramach programów mieszkaniowych dla osób, które wcześniej posiadały tytuł prawny do lokali jako najemcy. Wykonanie tych programów jest jednak w dalszym ciągu niezadowolające. Na obszarach miejskich rozwiązano tylko 12 % spraw. Wyznaczone przez rząd cele nie są realizowane w terminie, chociaż w ostatnich miesiącach stopień ich realizacji poprawił się. Innym kluczowym problemem, z jakim borykają się osoby powracające, jest utrzymująca się na niektórych obszarach wrogość oraz problemy z zatrudnieniem. Należy przyspieszyć działania na rzecz stworzenia ekonomicznych i społecznych warunków zapewniających trwałość i stabilność powrotu uchodźców.

Jeśli chodzi o *kwestie regionalne i zobowiązania międzynarodowe*, kontynuowano współpracę z Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla byłej Jugosławii. Trybunał boryka

się jednak z problemem dostępu do niektórych dokumentów w Chorwacji, który musi zostać rozwiązany. Zapewniono ogólną zgodność z porozumieniami z Dayton/Paryża i Erdut. Należy zapewnić bezstronność postępowań sądowych w sprawach przekazanych do sądów chorwackich przez Międzynarodowy Trybunał Karny dla Byłej Jugosławii, jak również w sprawach wszczętych w kraju.

W dziedzinie współpracy regionalnej nadal odnotowuje się postępy. Chorwacja bierze aktywny udział w inicjatywach regionalnych, w tym w Radzie ds. Współpracy Regionalnej oraz CEFTA. Osiągnięto znaczny postęp, gdy Chorwacja zgodnie z wcześniejszymi zobowiązaniami ponownie zawiesiła wdrożenie postanowień o chorwackiej strefie ekologicznej i połowowej wobec statków UE. Osiągnięto pewne postępy w odniesieniu do niektórych otwartych kwestii dwustronnych między Chorwacją i jej sąsiadami. Konieczne są jednak dalsze postępy mające na celu znalezienie ostatecznych rozwiązań różnych kwestii bilateralnych, które nadal pozostają otwarte, szczególnie kwestii dotyczących granic. Konieczne są dalsze działania w celu rozwoju współpracy i dobrych stosunków sąsiedzkich.

Gospodarka chorwacka nadal odnosi korzyści z dobrych wyników gospodarczych. Wzrost gospodarczy obniżył się na skutek malejącego popytu krajowego. Zachowano stabilność makroekonomiczną, ale znacznie wzrosła inflacja głównie ze względu na wyższe ceny energii i żywności. Zawirowania na rynkach finansowych do tej pory tylko nieznacznie dotknęły Chorwację, lecz wyższy deficyt zewnętrzny oraz wyższy poziom zadłużenia zwiększyły wrażliwość na zmiany sytuacji międzynarodowej. Ogólnie tempo przeprowadzanych reform strukturalnych było powolne. Istnieje pilna potrzeba poprawy warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej w oparciu o osiągnięte postępy.

Pod względem **kryteriów gospodarczych** gospodarka Chorwacji jest sprawnie funkcjonującą gospodarką rynkową. Powinna ona w perspektywie średniookresowej być w stanie sprostać presji konkurencji i siłom rynkowym w Unii, pod warunkiem dalszego realizowania z determinacją kompleksowego programu reform, które zmniejszą słabości strukturalne.

Nadal istnieje zgoda polityczna co do podstawowych zasad gospodarki rynkowej. W sytuacji wzrastającej niepewności uwarunkowań zewnętrznych zachowano politykę makroekonomiczną skierowaną na utrzymanie stabilności. Państwu przysłużyła się stabilna polityka prowadzona w odniesieniu do kursu wymiany walut, która pozostała czynnikiem stabilności finansowej. Konsolidacja finansów publicznych doprowadziła do dalszego zmniejszenia ogólnego deficytu sektora publicznego, ale istnienie operacji parafiskalnych powoduje dodatkowe ryzyko dla finansów publicznych i zagraża przejrzystości budżetu. Wzrost gospodarczy utrzymał się na dość wysokim poziomie z pewnymi zmianami równowagi, gdyż konsumpcja obniżyła się, a inwestycje prywatne dalej wzrastały.

Na rynku pracy miał miejsce duży wzrost zatrudnienia, a bezrobocie spadało. W większym stopniu wzmocniono zasoby techniczne i instytucjonalne w dziedzinie finansów publicznych. Dodatkowe środki ostrożności zaowocowały dużą odpornością ogólnie zdrowego sektora bankowego i zmniejszyły ryzyko makrofinansowe. Gospodarka Chorwacji jest dobrze zintegrowana z gospodarką UE.

Jednak w polityce ekonomicznej rządu czasami brakowało jasnych celów średnioterminowych. Program reform strukturalnych był realizowany powoli i często dało się zauważyć rozdźwięk między przyjmowanymi strategiami politycznymi a ich faktycznym wdrożeniem. Komunikacja rządu z Bankiem Centralnym była czasami słaba, co negatywnie wpłynęło na jakość koordynacji polityki. Wysoka inflacja i wzrastające zewnętrzne wahania

równowagi zagroziły stabilności makroekonomicznej i spowodowały konieczność większej konsolidacji finansów publicznych. Osiągnięto ograniczone postępy w zakresie skuteczności wydatków publicznych, w szczególności w opiece zdrowotnej. Wydatki na opiekę społeczną pozostają wysokie i nie były one właściwie ukierunkowane, czego konsekwencją jest nieefektywność. Słabym punktem finansów publicznych nadal pozostaje brak strategicznego planowania i wykonania budżetu.

Znaczne subsydia dla przedsiębiorców nie są skutecznie wykorzystywane na restrukturyzację, a prywatyzacja jest kontynuowana w nierównym tempie. Poczyniono dalsze postępy w uproszczeniu procedury rejestracji działalności gospodarczej, ale inicjatywy w sektorze prywatnym nadal są utrudniane dużą ilością regulacji i wymogów doraźnych, które potencjalnie spowalniają procedury wejścia na rynek i wycofania się z niego. Przyspieszenie i pogłębienie reform strukturalnych z większą determinacją nadal pozostaje priorytetem.

Wzrosła **zdolność Chorwacji do podjęcia zobowiązań związanych z członkostwem**. Przygotowania do spełnienia wymogów UE posuwają się naprzód w stałym tempie, a w wielu sektorach przepisy są w wysokim stopniu dostosowane do prawodawstwa UE. W większości obszarów nastąpiły pewne postępy, głównie w zakresie dostosowań prawnych, jak również w odniesieniu do tworzenia potencjału administracyjnego. W wielu negocjowanych rozdziałach utrzymano postępy poczynione w ubiegłych latach. Natomiast znaczne starania konieczne są w kwestii ogólnego poziomu dostosowania przepisów do dorobku prawnego UE i tworzenia potencjału administracyjnego, gdzie nadal wiele pozostaje do zrobienia.

Znaczne postępy poczyniono w zakresie dostosowania ustawodawstwa w dziedzinie *swobodnego przepływu towarów do dorobku prawnego Wspólnoty*. Dostosowanie przepisów wchodzących w zakres tego rozdziału do dorobku Wspólnoty jest bardzo zaawansowane. Ważnym wyzwaniem pozostaje jednak nadal dostosowanie infrastruktury do oceny zgodności i działania w zakresie nadzoru rynkowego. Konieczne są znaczne dalsze starania mające na celu kontynuowanie procesu dostosowywania przepisów prawa do dorobku prawnego Wspólnoty, wprowadzania ich w życie i egzekwowania.

Odnotowano pewne postępy w zakresie *swobodnego przepływu pracowników*. Ustawodawstwo zostało dostosowane w zadowalającym stopniu. Jednak ustawodawstwo Chorwacji w dziedzinie dostępu do rynku pracy nie jest jeszcze zgodne z zasadami UE. Niezbędne są również trwałe wysiłki w rozwijaniu potencjału administracyjnego, w szczególności w celu koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego.

Poczyniono pewne postępy, ale konieczne są dalsze trwałe wysiłki w zakresie *swobody przedsiębiorczości i swobody świadczenia usług*. W obu dziedzinach nadal istnieją różne przeszkody. Ogólnie rzecz biorąc, poziom dostosowania przepisów do dorobku prawnego Wspólnoty jest umiarkowany, aczkolwiek w niektórych obszarach konieczne są dalsze znaczne wysiłki. Konieczne jest wzmocnienie potencjału administracji w powiązanych dziedzinach.

Poczyniono pewne postępy w zakresie *swobody przepływu kapitału*, w szczególności jeżeli chodzi o rozpatrywanie wniosków o wydanie pozwolenia na zakup nieruchomości przez obywateli UE, a także przyjęto *plan działań i nowe ustawy w zakresie zwalczania prania pieniędzy*. Ogólne dostosowanie prawa do dorobku Wspólnoty jest umiarkowane, konieczne będą jednak dalsze wysiłki, szczególnie w zakresie wdrożenia i egzekwowania przepisów.

Znaczne postępy odnotowano w dziedzinie *zamówień publicznych*, stworzono konieczne struktury organizacyjne i przyjęto szeroko zakrojoną strategię. Konieczne jest jednak dalsze dostosowanie prawa oraz wzmocnienie potencjału administracji. Działania antykorupcyjne muszą objąć ramy prawne i ich stosowanie, zapewniając tym samym większą przejrzystość i skuteczność.

Pewną poprawę dostrzega się w dziedzinie prawa spółek. Trwa dostosowanie przepisów, ale konieczne są trwałe starania mające na celu wprowadzenie w życie przyjętych zmian i wzmocnienie potencjału administracyjnego.

W dziedzinie *prawa własności intelektualnej* odnotowano znaczne postępy. Dostosowanie prawodawstwa jest bardzo zaawansowane. Konieczne są dalsze starania mające na celu wzmocnienie potencjału administracji w zakresie egzekwowania praw własności intelektualnej, zwiększenia świadomości zainteresowanych osób oraz dalszego zwalczania piractwa i podrabiania towarów.

Odnotowano pewne postępy w dziedzinie *polityki konkurencji*, w szczególności w odniesieniu do pomocy państwa w sektorze hutnictwa oraz mapy pomocy regionalnej, a także dostosowania systemów pomocy podatkowej. Konieczne są jednak znaczne starania, szczególnie w kwestii pomocy restrukturyzacyjnej dla stoczni, która musi zostać rozwiązana w kontekście planowanej prywatyzacji stoczni.

Znaczne postępy odnotowano w zakresie *usług finansowych*. Dostosowanie przepisów prawnych jest znacznie zaawansowane, dodatkową uwagę należy poświęcić ich prawidłowemu wprowadzeniu w życie. Oba organy nadzoru powinny zwiększyć swoje wysiłki w celu lepszego wykonywania funkcji nadzorczych i poprawy komunikacji z sektorem.

Znaczne postępy poczyniono w dziedzinie *społeczeństwa informacyjnego i mediów*, w szczególności jeżeli chodzi o rynek komunikacji elektronicznej i reformę mediów. W tym rozdziale osiągnięto znaczny stopień dostosowania do dorobku prawnego Wspólnoty, konieczne są jednak dodatkowe wysiłki w celu zapewnienia prawidłowego funkcjonowania rynku komunikacji elektronicznej.

W dziedzinie *rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich* osiągnięto bardzo nierówny postęp. W zakresie polityki jakości i rolnictwa ekologicznego sytuacja jest już bardzo zaawansowana. W dziedzinie rozwoju obszarów wiejskich doświadczenia w kontekście pomocy przedakcesyjnej były pozytywne, ale trzeba zwiększyć zdolności do przyjęcia środków UE. Należy w trybie pilnym znacznie nasilić starania dotyczące agencji płatniczej, zintegrowanego systemu zarządzania i kontroli oraz systemu identyfikacji działek rolnych. Istniejący obecnie w Chorwacji system wsparcia produkcji różni się od zreformowanej polityki rolnej. Należy rozpocząć dostosowanie systemu wsparcia w celu przygotowania płynnego przejścia do wspólnej polityki rolnej.

Zadowalających postępów dokonano w zakresie *bezpieczeństwa żywności, polityki weterynaryjnej i fitosanitarnej*, w szczególności poprzez przyjęcie aktów wykonawczych. Konieczne są dalsze starania w szczególności w zakresie dobrostanu zwierząt, a także wzmocnienia potencjału administracyjnego i inspekcyjnego.

Chorwacja osiągnęła pewien postęp w dziedzinie *rybołówstwa*. Przygotowania rozpoczęły się w dziedzinach takich jak: zarządzanie flotą, inspekcje i kontrole, działania strukturalne oraz

pomoc państwa, nadal jednak widoczne są w nich braki. Chorwacja będzie musiała zwiększyć swoje starania i usunąć te braki.

Poczyniono postępy w dziedzinie *transportu*: Chorwacja musi utworzyć kompetentny i skuteczny urząd regulacji kolei. Konieczne są dalsze starania w zakresie egzekwowania zasad unijnych w dziedzinie transportu drogowego, kombinowanego transportu towarów, a także w zakresie wprowadzenia w życie ustawodawstwa dotyczącego lotnictwa, w tym wzmocnienia potencjału administracyjnego.

Ogólne postępy w obszarze *energii* są znaczne. Konieczne są jednak nadal istotne starania, w szczególności w zakresie efektywności energetycznej oraz niezależności i wzmocnienia urzędów regulacyjnych oraz potencjału administracyjnego.

Chorwacja poczyniła bardzo ograniczone postępy w obszarze *podatków*. Nie odnotowano żadnych postępów w zakresie dostosowania prawa. Mimo że ogólna struktura prawodawstwa podatkowego jest podobna do wspólnotowego dorobku prawnego, konieczne są znaczne wysiłki we wszystkich dziedzinach. Chorwacja uzgodniła z Komisją rozwiązanie eliminujące dyskryminujące opodatkowanie papierosów. Niezbędne są również znaczne starania w celu zwiększenia potencjału administracyjnego, w tym interoperacyjności systemów informatycznych.

Znaczne postępy odnotowano, jeżeli chodzi o *politykę gospodarczą i pieniężną*. Ogólne dostosowanie przepisów do wspólnotowego dorobku prawnego w dziedzinie polityki gospodarczej i pieniężnej jest bardzo zaawansowane.

Poczyniono ogólne znaczne postępy w dziedzinie *statystyki*. Ustawodawstwo zostało w zadowalającym stopniu dostosowane. Konieczne są jednak starania w szczególności w zakresie wzmocnienia potencjału administracyjnego oraz statystyk rolniczych, makroekonomicznych i statystyk przedsiębiorców.

Poczyniono znaczne postępy w dziedzinie *polityki społecznej i zatrudnienia*. Mimo że osiągnięto znaczny poziom dostosowania przepisów, istnieją jeszcze pewne rozbieżności. Konieczne są dalsze starania na rzecz wzmocnienia potencjału administracyjnego w czasie poprzedzającym przystąpienie do UE w celu zapewnienia prawidłowego wprowadzenia w życie i egzekwowania prawa.

Chorwacja poczyniła znaczne postępy w dziedzinie *przedsiębiorstw i polityki przemysłowej*, w szczególności w zakresie polityki dotyczącej MŚP, strategii przemysłowych oraz restrukturyzacji przemysłu hutniczego. W innych sektorach, takich jak sektor stoczniowy, konieczne są znaczne starania. Ogólnie Chorwacja dostosowała swoje przepisy do dorobku UE w zadowalającym stopniu.

Chorwacja poczyniła znaczne postępy w dziedzinie *sieci transeuropejskich* i w dalszym ciągu aktywnie uczestniczy w działalności Obserwatorium ds. Transportu w Europie Południowo-Wschodniej.

Poczyniono postępy w dziedzinie *polityki regionalnej i koordynacji instrumentów strukturalnych*. Chorwacja nadal musi podejmować wysiłki na rzecz tworzenia potencjału instytucjonalnego i administracyjnego. Ogólnie, Chorwacja częściowo dostosowała ustawodawstwo w tym rozdziale do dorobku prawnego Wspólnoty.

Chorwacja poczyniła pewne postępy w dziedzinie *sądownictwa i praw podstawowych*. Reforma sądownictwa posuwa się na przód, ale stosunkowo powoli. Do rozwiązania pozostały istotne kwestie. Dostępna jest większość narzędzi koniecznych do zwalczania korupcji, ale biorąc pod uwagę skalę problemu, nie są one stosowane z odpowiednią stanowczością. Przepisy prawne dotyczące ochrony praw człowieka są zasadniczo odpowiednie, ale pomimo pewnych postępów, ich wprowadzenie w życie nadal niesie ze sobą wiele poważnych wyzwań.

Chorwacja poczyniła pewne postępy w obszarze *sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa*, szczególnie jeżeli chodzi o zwalczanie narkotyków i handlu ludźmi. Konieczne są jednak znaczne wysiłki w zakresie zarządzania granicami zewnętrznymi. Niezbędne jest również osiągnięcie konkretnych rezultatów w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, która pozostaje poważnym problemem. Chorwacja musi podwoić starania na rzecz zapewnienia potencjału administracyjnego koniecznego do wprowadzenia w życie i egzekwowania wspólnotowego dorobku prawnego po akcesji.

Poczyniono dalsze zadowalające postępy w obszarach *nauki i badań oraz edukacji i kultury*. Ogólnie rzecz biorąc, osiągnięto zadowalający poziom dostosowania prawa, ale konieczne są jeszcze dalsze starania.

Odnotowano ogólne zadowalające postępy w rozdziale *środowisko*, szczególnie w dziedzinach jakości powietrza, chemikaliów i organizmów zmodyfikowanych genetycznie. Poważne wysiłki trzeba będzie podjąć w obszarach: woda, zanieczyszczenia przemysłowe i zarządzanie ryzykiem, zmiany klimatyczne i sektory horyzontalne. Znaczne starania będą konieczne jeżeli chodzi o inwestycje.

Pewne postępy odnotowano w dziedzinie *ochrony zdrowia i konsumentów*. Dostosowane ustawodawstwa jest na dobrym poziomie. Konieczne są jednak dalsze starania w dziedzinie bezpieczeństwa produktów konsumenckich, w tym systemu ostrzegania RAPEX, oraz w dziedzinie zdrowia publicznego w odniesieniu do tytoniu oraz w odniesieniu do tkanek i komórek rozrodczych.

Chorwacja poczyniła znaczne postępy w obszarze *unii celnej*. Konieczne są dalsze starania mające na celu dostosowanie prawa, stworzenie warunków do skutecznego wprowadzenia w życie przepisów celnych oraz osiągnięcia dalszych postępów w zakresie interoperacyjności systemów informatycznych.

Chorwacja osiągnęła kolejne postępy w dziedzinie *stosunków zewnętrznych*, Dostosowanie prawa w tej dziedzinie postępuje.

Chorwacja robi postępy w obszarze *polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony*. Chorwacja osiągnęła ogólnie znaczny poziom dostosowania prawa do dorobku wspólnotowego, ale musi wzmocnić wdrożenie i egzekwowanie kontroli zbrojeń, w tym przejrzystości informacji dotyczących broni.

Chorwacja poczyniła pewne postępy w zakresie *kontroli finansowej*. Należy kontynuować wysiłki na rzecz stworzenia systemu PIFC, w szczególności w odniesieniu do systemu zarządzania środkami UE.

Poczyniono pewne postępy jeżeli chodzi o *przepisy finansowe i budżetowe*, w szczególności rozbudowano struktury koordynacji środków własnych. Podsumowując, Chorwacja w znacznym stopniu dostosowała swoje przepisy do dorobku UE.

Była Jugosłowiańska Republika Macedonii

Była Jugosłowiańska Republika Macedonii poczyniła w ostatnim roku pewne postępy, ale nie spełnia jeszcze **kryteriów politycznych**. Wybory parlamentarne w 2008 r. nie odpowiadały standardom międzynarodowym i należy w pełni wykonać zalecenia OBWE/ODIHR. Brak dialogu politycznego między głównymi partiami i podmiotami politycznymi ma negatywny wpływ na funkcjonowanie instytucji życia politycznego. Obecnie podejmowane są wysiłki mające na celu wspieranie dialogu politycznego. Podjęto kroki w kierunku realizacji priorytetów Partnerstwa dla członkostwa, konieczne są jednak dalsze starania.

Wprowadzanie w życie umowy ramowej z Ochrydy przyczynia się do konsolidacji **demokracji i państwa prawa**. Przyjęcie ustawy o językach stanowiło istotny krok w kierunku poprawy relacji między grupami etnicznymi w państwie. Konieczne podejmowanie kolejnych wysiłków w duchu konstruktywnej współpracy w celu realizacji celów umowy z Ochrydy.

Przemoc i nieprawidłowości rzuciły cień na wybory parlamentarne przeprowadzone w 2008 r. Władze zaczęły oddawać sprawców w ręce wymiaru sprawiedliwości i wykonywać zalecenia OBWE/ODIHR dotyczące przeprowadzenia wyborów, w szczególności przez zmianę ordynacji wyborczej. W lipcu powstała nowa wieloetniczna *koalicja rządząca*. Opozycja przez dłuższy czas bojkotowała nowo wybrany *parlament* i musiał on korzystać z nadzwyczajnych procedur legislacyjnych. Konieczne są dalsze poważne starania w celu poprawy i utrzymania dialogu politycznego.

Odnotowano pewne postępy w zakresie *reformy administracji publicznej*, w ramach której wprowadzono przewidziane w ustawie o służbie publicznej premie motywacyjne oraz system doskonalenia zawodowego. Poczyniono jednak niewielkie postępy w kierunku zapewnienia rekrutacji wyższych rangą pracowników w oparciu o kwalifikacje zawodowe. Priorytetem powinno zostać stworzenie stabilnej, profesjonalnej i opartej na kryteriach merytorycznych służby cywilnej. Należy wzmocnić Urząd ds. Służby Cywilnej oraz zwiększyć potencjał działów ds. zasobów ludzkich w odpowiednich ministerstwach. Poczyniono postępy w zakresie reformy policji. Ośmiu dowódców regionalnych i trzydziestu ośmiu dowódców lokalnych zatrudniono według wymagań ustawowych. Kontynuowano szkolenia oficerów policji i ulepszono zarządzanie zasobami ludzkimi. Upolitycznienie wyższych rangą funkcjonariuszy policji w niektórych dziedzinach budzi jednak wątpliwości.

Odnotowano zadowalające postępy w dziedzinie *reformy wymiaru sprawiedliwości*. Funkcjonują już nowy Sąd Apelacyjny i nowy Sąd Administracyjny oraz Rada Sądownictwa, pracę rozpoczęła również Rada Prokuratorów. Działa już Akademia kształcenia sędziów i prokuratorów, a w sądach wprowadzono nowe systemy informatyczne. Należy jednak bardziej wzmocnić niezależność wymiaru sprawiedliwości jeżeli chodzi o jego niezależność, wydajność, zasoby ludzkie i ramy budżetowe. Trzeba zapełnić wakaty w prokuraturze. Nadal dużo jest zaległych spraw sądowych, nie odnotowano również jeszcze udokumentowanych osiągnięć w związku z przeprowadzaną reformą, w szczególności w zakresie bezstronności, odpowiedzialności i wydajności sądownictwa.

Poczyniono dalsze postępy w zakresie wdrożenia *polityki antykorupcyjnej*. Na realizację rządowego planu działań przeznaczono określony budżet. W sprawach korupcyjnych będą stosowane specjalne metody śledcze. Przyjęto plan działania dotyczący konfliktu interesów. W kilku sprawach dotyczących osób zajmujących wysoką pozycję wydano wyroki skazujące. Odnotowano pewną poprawę jeżeli chodzi o percepcję korupcji. Nadal pozostaje ona jednak zjawiskiem powszechnym i stanowi szczególnie poważny problem. Konieczne są dalsze kroki

w szczególności w kierunku wzmocnienia koordynacji operacyjnej między organami ścigania oraz wprowadzenia w życie przepisów o finansowaniu partii politycznych i kampanii wyborczych.

Stworzono ramy prawne i instytucjonalne **ochrony praw człowieka i mniejszości**. Konieczne są jednak dalsze starania mające na celu poprawę stosowania prawa w niektórych dziedzinach.

Prowadzenie dochodzeń w sprawach dotyczących zarzutów *złego traktowania* przez policję oraz formułowanie aktów oskarżenia powinno odbywać się sprawniej. Infrastruktura *więzienna* jest stopniowo remontowana. Konieczne są jednak działania w celu wyeliminowania nieludzkich i upokarzających warunków oraz wprowadzenia profesjonalnego zarządzania. Jeżeli chodzi o *prawa kobiet*, przyjęto narodową strategię przeciwko przemocy domowej oraz zaostrzono przepisy prawne dotyczące gwałtów. Konieczne są jednak konsekwentne wysiłki na rzecz *ochrony kobiet przed wszystkimi formami przemocy*. W dziedzinie *praw dziecka* rozszerzony został zakres obowiązku szkolnego oraz weszła w życie ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Należy jednak nasilić starania w celu wzmocnienia *praw dziecka*.

W dziedzinie *praw kulturalnych* oraz *praw mniejszości* osiągnięto pewne postępy we wdrażaniu strategii na rzecz równej reprezentacji zgodnej z umową ramową z Ochrydy. Przyjęto ustawę o językach, która przewiduje użycie języka albańskiego w parlamencie na większą skalę. Przyjęto ustawę o rozszerzeniu i ochronie praw małych wspólnot, która przewiduje między innymi utworzenie wyspecjalizowanej agencji.

Władze muszą jednak czynić dalsze starania na rzecz promowania integracji grup etnicznych w państwie, szczególnie w szkolnictwie. Nie poświęca się wystarczająco dużo uwagi sprawom małych mniejszości etnicznych. Niewielkie postępy poczyniono w kwestii społeczności *Romów*. Odpowiednie plany działań są wprowadzane w życie powoli. Społeczność romska nadal boryka się z bardzo trudnymi warunkami życia i dyskryminacją oraz ma ograniczony dostęp do edukacji, ochrony socjalnej, opieki zdrowotnej, zakwaterowania i zatrudnienia.

Jeżeli chodzi o **kwestie regionalne i zobowiązania międzynarodowe** Była Jugosłowiańska Republika Macedonii w pełni współpracuje z Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla byłej Jugosławii. Podjęto decyzję o przeprowadzeniu reformy wymiaru sprawiedliwości potrzebnej ze względu na rozpatrywanie spraw przekazanych sądom krajowym oraz przeprowadzono konieczne szkolenia sędziów i prokuratorów. Jeżeli chodzi o Międzynarodowy Trybunał Karny, dwustronne porozumienie zawarte ze Stanami Zjednoczonymi o niewydawaniu osób jest niezgodne ze wspólnym stanowiskiem i zasadami UE w tej kwestii.

Macedonia bierze aktywny udział w inicjatywach regionalnych, w tym w Radzie ds. Współpracy Regionalnej. Objęła również przewodnictwo w Środkowoeuropejskiej umowie o wolnym handlu (CEFTA), po raz pierwszy od jej wejścia w życie.

Powołano wspólny komitet w sprawie wytyczenia granicy z Kosowem, który kończy prace w tej sprawie. W październiku rząd podjął decyzję o uznaniu niepodległości Kosowa.

Była Jugosłowiańska Republika Macedonii utrzymuje ogólnie dobre stosunki z państwami w regionie. Stosunki z Grecją były jednak obciążone nierozwiązanym problemem nazwy. Należy unikać działań i wypowiedzi mogących negatywnie wpłynąć na stosunki sąsiedzkie.

Sprawą najważniejszą pozostaje utrzymywanie dobrych stosunków sąsiedzkich, w tym negocjacje pod auspicjami ONZ w zakresie odpowiadającego obu stronom rozwiązania problemu nazwy państwa.

Gospodarka Byłej Jugosłowiańskiej Republiki Macedonii utrzymała znaczny wzrost. Jednak niekorzystna sytuacja ekonomiczna na świecie przyczyniła się do nagłego pogorszenia się zewnętrznego bilansu płatniczego i wzrostu inflacji. Osiągnięto dalsze postępy w zakresie reform strukturalnych i poprawy warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej. Poważnym powodem do niepokoju jest jednak utrzymująca się bardzo wysoka stopa bezrobocia. Słabość instytucjonalna i nie w pełni zrealizowana zasada praworządności nadal utrudniają sprawne funkcjonowanie gospodarki rynkowej i wywierają negatywny wpływ na prowadzenie działalności gospodarczej.

Jeśli chodzi o **kryteria gospodarcze** Była Jugosłowiańska Republika Macedonii osiągnęła znaczny stopień zaawansowania. Zbliżyła się do celu stania się funkcjonującą gospodarką rynkową. W perspektywie średniookresowej Macedonia powinna być w stanie sprostać presji konkurencji i siłom rynkowym w Unii, pod warunkiem energicznego przeprowadzenia kompleksowego programu reform w celu zmniejszenia znacznych słabości strukturalnych.

W kraju nadal istnieje szerokie porozumienie co do zasadniczych aspektów polityki gospodarczej. Połączenie polityki fiskalnej i pieniężnej pozostawało z reguły w zgodzie ze stabilnością i przewidywalnością makroekonomiczną. Wskaźnik wzrostu gospodarczego pozostał wysoki. Jakość finansów publicznych poprawiła się przez obniżenie stawek podatkowych i poprawę skuteczności poboru podatków oraz zwiększenie wydatków na infrastrukturę i edukację. Utrzymano stosunkowo niski poziom zadłużenia sektora publicznego. Poprawa poboru podatków przyczyniła się do ograniczania szarej strefy w gospodarce.

W ostatnich latach znacznie wzrósł dopływ BIZ. Prywatyzacja została prawie zakończona. Udział sektora prywatnego w całkowitej produkcji wynosi około 80 % wartości dodanej. W prawie wszystkich sektorach zakończono proces liberalizacji cen i handlu. Jeszcze bardziej skrócono czas trwania postępowania upadłościowego i przyspieszono rejestrację własności. Nieznacznie wzmocniono niezależność finansową instytucji nadzorczych i regulacyjnych. Rozwinął się rynek usług pośrednictwa finansowego. Konkurencja w sektorach sieciowych uległa poprawie. Ponadto podjęto środki mające na celu poprawę jakości kapitału ludzkiego. Integracja gospodarcza z UE osiągnęła zaawansowany poziom.

Jednak pogorszenie się zewnętrznego bilansu płatniczego państwa zwiększyło wrażliwość na zmiany sytuacji międzynarodowej i dodatkowo podniosło znaczenie dyscypliny budżetowej. Rynek pracy nadal funkcjonuje słabo, a stopa bezrobocia utrzymuje się na wysokim poziomie. Słabość instytucjonalna oraz potrzeba pełnego wprowadzenia w życie zasady praworządności ograniczają funkcjonowanie gospodarki rynkowej. Administracja publiczna jest nadal nieefektywna, a poziom pewności prawnej w niektórych sektorach pozostaje niski, co ma negatywny wpływ na atrakcyjność państwa dla inwestorów zagranicznych. Problemy występują szczególnie w sądownictwie, a instytucjom regulacyjnym i sprawującym nadzór czasami nadal brakuje zasobów umożliwiających skuteczne wykonywanie powierzonych zadań.

Mimo podejmowanych starań ograniczenia szarej strefy, jej rozmiary nadal pozostają znaczne. Sprzyjają jej słabe ramy regulacyjne oraz problemy z egzekwowaniem prawa, m.in. związane ze zwalczaniem korupcji i przestępczości zorganizowanej. Istnienie szarej strefy

nadal stanowi poważne wyzwanie, gdyż powoduje ona ograniczenie bazy podatkowej i utrudnia prowadzenie efektywnej polityki gospodarczej.

Była Jugosłowiańska Republika Macedonii dołożyła dalszych starań w celu zwiększenia swojej **zdolności do przyjęcia zobowiązań wynikających z członkostwa**. Poczyniono pewne postępy w zakresie realizacji priorytetów określonych w Partnerstwie dla członkostwa. Zasadniczym problemem jest jednak nadal wprowadzenie w życie i skuteczne egzekwowanie przepisów prawnych. Do pełnego wprowadzenia w życie wspólnotowego dorobku prawnego brakuje odpowiednich zasobów ludzkich i finansowych .

Zwiększono potencjał administracyjny w zakresie *swobody przepływu towarów*, ale jest on nadal niewystarczający do zapewnienia prawidłowego egzekwowania tej swobody. Nadal nie dokonano transpozycji i nie wprowadzono w życie większości sektorowego dorobku prawnego Wspólnoty. Poczyniono ograniczone postępy w obszarze *swobody przepływu pracowników, swobody przedsiębiorczości i swobody świadczenia usług*, w których dostosowanie prawa krajowego do dorobku prawnego Wspólnoty znajduje się w stadium początkowym. Osiągnięto znaczne postępy jeżeli chodzi o harmonizację prawa w dziedzinie *swobody przepływu kapitału*. Potencjał administracyjny i egzekwowanie przepisów dotyczących zwalczania prania pieniędzy są niewystarczające.

Znaczne postępy osiągnięto w dziedzinie *zamówień publicznych*. Niedawno przyjęte ustawy o koncesjach oraz partnerstwie publiczno-prawnym nie są jednak jeszcze dostosowane do wspólnotowego dorobku prawnego. Należy kontynuować szkolenia na temat nowych zasad dotyczących zamówień publicznych organizowane dla instytucji zawierających umowy oraz podmiotów gospodarczych. Znaczące postępy poczyniono w dziedzinie *prawa spółek*, gdzie dostosowanie prawa krajowego do dorobku wspólnotowego jest zadowalające. W dziedzinie *prawa własności intelektualnej* poczyniono postępy w zakresie wzmocnienia ram prawnych i potencjału administracyjnego. Powoli poprawia się egzekwowanie przepisów, konieczne są jednak dalsze działania mające na celu osiągnięcie zadowalającego poziomu w walce z piractwem i podrabianiem towarów.

Znaczne, ale nierówne są postępy w dziedzinie *konkurencji*, obejmującej politykę w zakresie pomocy państwa. Urząd ochrony konkurencji nadal potrzebuje lepiej wykwalifikowanych pracowników i odpowiednich środków finansowych. Kontrola pomocy państwa *ex-ante* nie jest wystarczająco skuteczna.

Osiągnięto postępy w dostosowywaniu prawa do *wspólnotowego dorobku prawnego* w dziedzinie *usług finansowych*. Nadal nie rozwiązano problemu niewystarczającego potencjału administracyjnego instytucji nadzorczych, w szczególności w sektorze ubezpieczeń, gdzie egzekwowanie prawa jest niewystarczające.

W obszarze *społeczeństwa informacyjnego i mediów* odnotowano znaczne postępy w dostosowywaniu prawa do wspólnotowego dorobku prawnego w zakresie komunikacji elektronicznej, w tym w stosowaniu środków egzekwowania prawa. Doprowadziło to do wykształcenia się bardziej konkurencyjnych warunków rynkowych z korzyścią dla konsumentów. Jednak sytuacja finansowa Rady Radiofonii i Telewizji oraz nadawców publicznych pozostaje poważnym problemem.

W następstwie postępów w zakresie formułowania założeń politycznych w obszarze *rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich* zwiększono potencjał administracyjny odpowiednich instytucji oraz wprowadzanie w życie przepisów, jednak dostosowanie do wspólnotowego

dorobku prawnego znajduje się w fazie początkowej. Postępy w obszarze *bezpieczeństwa żywności, polityki weterynaryjnej i fitosanitarnej* są umiarkowane i ograniczają się do nowego ustawodawstwa. Zwiększono potencjał administracyjny, ale nie jest on wystarczający do prawidłowego zapewnienia wprowadzenia w życie *wspólnotowego dorobku prawnego*. W dziedzinie *rybołówstwa* osiągnięto postępy w dostosowaniu prawa do dorobku Wspólnoty, ale nadal trzeba zwiększyć potencjał administracyjny.

Postęp w dziedzinie *polityki transportowej* można określić jako dobry. Potencjał administracyjny we wszystkich sektorach pozostaje jednak słaby. Instytucje regulacyjne i odpowiedzialne za bezpieczeństwo w dziedzinie transportu lądowego, lotniczego i kolejowego nie osiągnęły jeszcze pełnej operacyjności. Reformy w sektorze transportu kolejowego nie zostały jeszcze w pełni przeprowadzone.

Poczyniono postępy w sektorze *energii*, w szczególności w zakresie dostosowania prawa i liberalizacji rynku energii elektrycznej. Pozostało jednak kilka nierozwiązanych problemów dotyczących taryf i dystrybucji energii elektrycznej. Zwiększono potencjał administracyjny konieczny do wdrożenia polityki w zakresie efektywności energetycznej oraz przepisów o ochronie przed promieniowaniem, ale musi być on nadal wzmacniany. Urząd regulacji nie jest wystarczająco niezależny.

Poziom dostosowania ustawodawstwa w dziedzinie *podatków pośrednich* jest wystarczający, ale należy poprawić dostosowanie prawa w dziedzinie podatków bezpośrednich. Potencjał administracyjny w dziedzinie poboru podatków uległ znacznej poprawie, a dochody podatkowe wzrosły, konieczne są jednak dalsze starania mające na celu skuteczne wprowadzenie w życie i egzekwowanie przepisów podatkowych. Należy również kontynuować wysiłki w zwalczaniu korupcji.

Poczyniono pewne postępy w dostosowywaniu prawa do dorobku wspólnotowego w zakresie *polityki gospodarczej i pieniężnej* oraz zwiększono potencjał administracyjny. W dziedzinie *statystyki* poczyniono postępy zarówno jeżeli chodzi o poprawę infrastruktury jak i statystyk sektorowych. Dostosowanie klasyfikacji do dorobku prawnego Wspólnoty jest bardzo zaawansowane. Konieczne są dalsze starania mające na celu osiągnięcie i utrzymanie odpowiedniej jakości statystyk.

W dziedzinie *polityki społecznej i zatrudnienia* osiągnięto ograniczone postępy. Ustawodawstwo zostało dostosowane w umiarkowanym stopniu. Mimo stopniowego wzmacniania zdolności administracyjnych, nadal nie są one wystarczające do prawidłowego wprowadzenia w życie przyjętych założeń politycznych.

Znaczne postępy osiągnięto w dziedzinie *przedsiębiorstw i polityki przemysłowej*, w szczególności w odniesieniu do ram regulacyjnych i polityki sektorowej.

Poczyniono postępy w dziedzinie *sieci transeuropejskich*. Macedonia w dalszym ciągu aktywnie uczestniczy w działalności Obserwatorium ds. Transportu w Europie Południowo-Wschodniej. Przeszkodą pozostaje brak znacznych środków finansowych koniecznych do modernizacji infrastruktury.

Odnotowano co prawda pewne postępy w obszarze *polityki regionalnej i koordynacji instrumentów strukturalnych*, ale wiele jeszcze pozostaje do zrobienia w zakresie wdrożenia elementów instrumentu pomocy przedakcesyjnej, który jest prekursorem funduszy strukturalnych. Należy znacznie wzmocnić potencjał administracyjny na poziomie regionalnym i lokalnym oraz w odpowiednich ministerstwach.

Pewne postępy odnotowano w dziedzinie *sądownictwa i praw podstawowych*. Jeżeli chodzi o reformę wymiaru sprawiedliwości, funkcjonuje Rada Sądownictwa, utworzono Radę Prokuratorów i przyjęto ustawę o prokuratorze generalnym. Należy jednak bardziej wzmocnić wymiar sprawiedliwości jeżeli chodzi o jego niezależność, wydajność, zasoby ludzkie i ramy budżetowe. Zmieniono kodeks postępowania karnego aby umożliwić stosowanie specjalnych metod śledczych w sprawach korupcyjnych. Przeznaczono specjalne środki na wykonanie planu działania w zakresie zwalczania korupcji. Konieczne są dalsze starania, w szczególności w zakresie finansowania partii politycznych i kampanii wyborczych. W dziedzinie praw podstawowych przyjęto ustawę o językach, która rozszerza stosowanie języka albańskiego w życiu publicznym. Konieczne są jednak dalsze wysiłki w rozwiązywaniu problemów małych mniejszości etnicznych, w tym mniejszości romskiej.

W obszarze *wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości* ponownie wzmocniono potencjał operacyjny właściwych instytucji. Odnotowano postępy w zakresie współpracy policyjnej, zwalczania przestępczości zorganizowanej, migracji, azylu i polityki wizowej oraz zarządzania granicami. Przyjęto już ustawodawstwo w tej dziedzinie, które jest obecnie wprowadzane w życie. W styczniu 2008 r. weszły w życie umowy między Wspólnotą Europejską i Byłą Jugosłowiańską Republiką Macedonii o ułatwieniach wizowych i readmisji. Podjęto także dialog z Komisją Europejską w sprawie liberalizacji obowiązku wizowego. Poczyniono postępy w zakresie spełnienia kryteriów odniesienia dla stopniowego wprowadzania ułatwień wizowych, szczególnie w odniesieniu do wprowadzenia paszportów biometrycznych. Poczyniono postępy w wykrywaniu i rozdrabnianiu grup przestępczych zajmujących się handlem ludźmi, ale Macedonia nadal pozostaje państwem pochodzenia, tranzytu i krajem docelowym dla handlu ludźmi. Upolitycznienie wyższych rangą funkcjonariuszy policji było powodem nadużyć. Należy bardziej wzmocnić potencjał administracyjny, a przestępczość zorganizowana nadal stanowi poważny problem i ma negatywny wpływ na praworządność i warunki prowadzenia działalności gospodarczej.

W obszarze *nauki i badań* poczyniono postępy w zakresie współpracy naukowej na poziomie krajowym, ale potencjał nadal nie jest wystarczający. Pierwszy rok udziału w siódmym programie ramowym przyniósł dobre rezultaty. Konieczne są znaczne wysiłki w celu ułatwienia integracji z europejską przestrzenią badawczą.

Poczyniono postępy w dziedzinie *edukacji i kultury*, ale zdolności do wprowadzenia w życie przyjętych aktów prawnych są nadal niewystarczające. Państwo powinno kontynuować wysiłki mające na celu przygotowanie się do programów „Uczenie się przez całe życie” i „Młodzież w działaniu”.

Poczyniono postępy w tworzeniu ram prawnych w obszarze *środowiska*, w szczególności w zakresie ustawodawstwa horyzontalnego oraz w sektorze powietrza i odpadów. Należy jeszcze przygotować znaczną ilość wykonawczych aktów prawnych. Niektóre sektory, np. jakość wody i ochrona środowiska naturalnego, pozostają w tyle. Znacznego wzmocnienia wymaga potencjał administracyjny, również inwestycje w infrastrukturę środowiskową nie są wystarczające mimo podjętych znacznych starań na rzecz zwiększenia środków finansowych. W obszarze *ochrony zdrowia i konsumentów* poczyniono postępy w tworzeniu potencjału administracyjnego dla ochrony konsumentów oraz zwiększania środków na zdrowie publiczne. Nie stworzono jeszcze jednak skutecznego i przejrzystego systemu nadzoru rynku. Potencjał administracyjny w dziedzinie zdrowia publicznego jest niewystarczający do pełnego wprowadzenia w życie ustawodawstwa, strategii i planów działania.

W obszarze *unii celnej* osiągnięto znaczące postępy. Znacznie poprawił się pobór dochodów z ceł i osiągnięto dobre rezultaty w zwalczaniu przestępczości transgranicznej. Ustawodawstwo celne jest dobrze dostosowane do wspólnotowego dorobku prawnego, ale należy je bardziej zharmonizować. Potencjał administracyjny i operacyjny uległ znacznej poprawie, a zwalczanie korupcji przyniosło wymierne rezultaty.

Poczyniono pewne postępy w dostosowaniu do *polityki UE w obszarze stosunków zewnętrznych*, w szczególności w rezultacie wprowadzenia w życie CEFTA, oraz w obszarze *polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony*. Należy podjąć dalsze wysiłki w celu wzmocnienia potencjału administracyjnego w tych obszarach.

W dziedzinie *kontroli finansowej* osiągnięto ograniczone postępy w zakresie dostosowania ustawodawstwa i wprowadzenia go w życie. Wzmocniono potencjał administracyjny instytucji odpowiedzialnych za wewnętrzną kontrolę finansową w sektorze publicznym i audyt zewnętrzny, ale jest on nadal niewystarczający do wypełnienia zobowiązań wynikających ze wspólnotowego dorobku prawnego. W zakresie *przepisów finansowych i budżetowych* poczyniono pewne postępy w zwalczaniu oszustw celnych i oszustw dotyczących podatku VAT. W stosownym terminie należy utworzyć właściwe struktury koordynacyjne, opracować procedury wykonawcze i wzmocnić administrację w dziedzinie środków własnych.

Czarnogóra

Czarnogóra poczyniła znaczne postępy w wypełnianiu **kryteriów politycznych**, doskonaleniu ram prawnych i wzmacnianiu swojej zdolności instytucjonalnej w zgodzie z założeniami partnerstwa europejskiego. Uchwalenie konstytucji przebiegło dobrze. Czarnogóra musi jednak dołożyć więcej starań w zakresie realizacji reform. Szczególną uwagę należy poświęcić finalizacji reformy wymiaru sprawiedliwości. Pomimo pewnych postępów walka z korupcją i przestępczością zorganizowaną pozostaje jednym z największych wyzwań. Utrzymuje się silne porozumienie polityczne w kwestiach dotyczących UE, konieczne jest jednak jego rozszerzenie na inne dziedziny związane z budowaniem państwowości. Konieczne jest również wzmocnienie zdolności administracyjnych.

Utrwalono **demokrację i praworządność**, pewne postępy poczyniono w zakresie wdrażania konstytucji uchwalonej w październiku 2007 r. Jednak by osiągnąć efekty w walce z korupcją konieczna jest poprawa ładu administracyjno-regulacyjnego oraz funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, a także wykazanie większej woli politycznej.

Parlament powołał Radę ds. Integracji Europejskiej, której przewodniczy członek opozycji. Prowadzono bardzo intensywną działalność legislacyjną, jednak parlament musi w większym stopniu skonsolidować swoje zdolności i skuteczność jako organ ustawodawczy i odpowiedzialny za nadzór polityczny.

Rząd w dalszym ciągu adaptuje się do wymogów, które zrodziły się w wyniku uzyskania przez kraj niepodległości. Dalszej poprawie uległa koordynacja działań na rzecz integracji europejskiej, jednak kwestie zarządzania i zdolności, w szczególności w poszczególnych ministerstwach, w dalszym ciągu należą do słabych punktów.

Poczyniono postępy we wzmacnianiu ram prawnych funkcjonowania *administracji publicznej*. Pewną poprawę odnotowano również w dziedzinie zarządzania zasobami ludzkimi oraz reformy samorządu lokalnego. Jednakże braki w zasobach ludzkich i środkach finansowych, wraz z niedociągnięciami strukturalnymi i korupcją, w dalszym ciągu

ograniczają ogólną skuteczność administracji publicznej. Zdolności administracyjne wciąż jeszcze pozostają ograniczone. W kluczowych obszarach, takich jak planowanie przestrzenne i ochrona środowiska, istniejące struktury i zdolności administracyjne są niewystarczające i wymagają poprawy. Niezbędna jest dalsza poprawa ustawodawstwa dotyczącego służby cywilnej oraz zapewnienie jego spójnego wdrożenia. Biuro rzecznika praw obywatelskich zostało wzmocnione poprzez utworzenie dwóch stanowisk zastępców rzecznika praw obywatelskich, jednak ogólna skuteczność biura pozostaje ograniczona.

Odnotowano pewne postępy w dziedzinie reformy *wymiaru sprawiedliwości*. Czarnogóra przyjęła stosowny plan działania oraz ustawodawstwo wdrażające nową konstytucję. We wrześniu 2008 r. w sądach wyższej instancji utworzono specjalne wydziały ds. walki z przestępczością zorganizowaną, korupcją, zbrodniami wojennymi i terroryzmem. Jednak wciąż jeszcze brak jest podstawowych przepisów umożliwiających reformy, zapewniających niezależność i odpowiedzialność wymiaru sprawiedliwości. Ogólna skuteczność wymiaru sprawiedliwości pozostała niska. Opóźnienia w postępowaniach cywilnych i karnych, a także przeciągające się procedury, budzą wiele niepokojów. Postępowania karne w sprawie deportacji i zaginięcia w roku 1992 ponad 80 bośniackich cywilów do dziś nie zostały zakończone.

Nastąpiła pewna poprawa w umacnianiu strategicznych i administracyjnych ram *walki z korupcją*. Odnotowano pewną poprawę jeżeli chodzi o percepcję korupcji, jednak stosowanie przepisów jest niezadowolające, a jego skutki ograniczone. Kluczowe akty prawne, takie jak nowa ustawa o konflikcie interesów, nie zostały jeszcze przyjęte. W Czarnogórze brakuje silnych i niezależnych organów nadzorczych lub kontrolnych, zdolność śledcza organów ścigania w dalszym ciągu jest niewystarczająca, co skutkuje bardzo niską liczbą prawomocnych wyroków w sprawach dotyczących korupcji. Korupcja wciąż jest zjawiskiem powszechnym i stanowi bardzo poważny problem;

Niewielkie postępy odnotowano w dziedzinie *ochrony praw człowieka i praw mniejszości*, w której Czarnogóra w dość dużym stopniu spełnia normy europejskie. W ustawie wprowadzającej w życie konstytucję należy wyjaśnić kwestię gwarancji obowiązywania wstecz *europiejskiej konwencji praw człowieka*. W listopadzie 2007 r. przyjęto wieloletnie strategie w zakresie opieki społecznej i opieki nad dziećmi, integracji osób niepełnosprawnych oraz ochrony osób starszych, jednak w praktyce sytuacja nie uległa znaczącej poprawie. Kwestia przemocy domowej wobec *kobiet* wymaga większej uwagi publicznej oraz stosownych regulacji prawnych. Konieczne są postępy w zakresie opracowywania mechanizmów wdrożeniowych, poprawy ochrony przed dyskryminacją ze względu na płeć oraz podnoszenia świadomości w tym zakresie. W świetle niedawnych wydarzeń obejmujących ataki na dziennikarzy, należy poprawić ochronę *wolności słowa* i prowadzić dogłębne śledztwa w sprawach tego typu. Niepokojące są również przypadki przemocy wobec dziennikarzy oraz zniesławienia. Warunki funkcjonowania organizacji *społeczeństwa obywatelskiego* są w większości przypadków zadowolające, chociaż możliwy jest dalszy rozwój współpracy pomiędzy rządem a społeczeństwem obywatelskim. Jeżeli chodzi o kwestię *praw własności*, proces zwrotu mienia i wypłaty odszkodowań jest w toku, a odwołania od decyzji wydawanych przez trzy regionalne komisje pierwszej instancji ds. zwrotu mienia w dalszym ciągu napływają.

Czarnogóra poczyniła pewne postępy w zakresie umacniania ram *ochrony mniejszości* przyjmując strategię w sprawie polityki mniejszości oraz krajową strategię w sprawie *Romów*, tworząc krajowe rady ds. mniejszości oraz specjalne mechanizmy finansowania. Jednak większość środków wdrożeniowych, w tym dystrybucję środków finansowych, trzeba dopiero

wprowadzić w życie. Stosunki pomiędzy poszczególnymi grupami etnicznymi układają się dobrze, lecz nie zagwarantowano jeszcze praw społecznych i ekonomicznych uchodźców wewnętrznych, w tym wielu Romów pochodzących z Kosowa. Społeczności romskie, aszkalijskie i egipskie nadal borykają się z trudnymi warunkami życia i dyskryminacją oraz mają bardzo ograniczony dostęp do edukacji, ochrony socjalnej, opieki zdrowotnej, mieszkań i zatrudnienia. Przyjęta ostatnio strategia rządowa na lata 2008-2012 czeka obecnie na wdrożenie.

W odniesieniu do **kwestii regionalnych i zobowiązań międzynarodowych**, Czarnogóra w dalszym ciągu odgrywa konstruktywną rolę w regionie i angażuje się we współpracę regionalną, między innymi w ramach nowoutworzonej Rady ds. Współpracy Regionalnej oraz w ramach Środkowoeuropejskiej umowy o wolnym handlu (CEFTA). Współpraca z Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla byłej Jugosławii jest zadowalająca, Czarnogóra zawarła umowy o współpracy w sprawach dotyczących zbrodni wojennych z prokuraturami Serbii i Chorwacji.

Kraj pielęgnuje dobre stosunki i współpracę z krajami sąsiednimi, dalej rozwija się również współpraca dwustronna. Postępy odnotowano w szczególności w rozwiązywaniu problemów dotyczących granicy między Czarnogórą i Chorwacją, ponieważ oba państwa wspólnie zdecydowały o przekazaniu kwestii półwyspu Prevlaka do rozstrzygnięcia przez Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości. W październiku 2008 r. Czarnogóra uznała niepodległość Kosowa¹⁰.

Jeżeli chodzi o Międzynarodowy Trybunał Karny, dwustronne porozumienie ze Stanami Zjednoczonymi o niewydawaniu osób jest niezgodne z odpowiednim wspólnym stanowiskiem i wytycznymi UE w tej kwestii.

Gospodarka Czarnogóry nadal rozwija się w szybkim tempie. Tempo reform strukturalnych uległo zwiększeniu, a potencjał instytucjonalny został wzmocniony. Na skutek wzrostu inflacji i wrażliwości na sytuację międzynarodową osłabła stabilność makroekonomiczna kraju. Niepełna realizacja zasady praworządności wciąż stanowi główne wyzwanie dla rozwoju gospodarczego.

W odniesieniu do **kryteriów gospodarczych**, Czarnogóra osiągnęła dalsze postępy na drodze do przekształcenia swojej gospodarki w sprawnie funkcjonującą gospodarkę rynkową. Zakończenie i sprawne wdrożenie toczących się reform jest konieczne, by kraj mógł sprostać presji konkurencyjnej oraz siłom rynkowym w Unii Europejskiej w perspektywie średnioterminowej.

Dzięki silnemu napływowi bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz popytowi krajowemu, wzrost gospodarczy był ożywiony, dzięki czemu stopa bezrobocia jeszcze bardziej spadła. Spowolnienie w 2008 r. wzrostu kredytów w bankach komercyjnych do bardziej zrównoważonego poziomu przyczyniło się do wzmocnienia stabilności gospodarczej. Dobra sytuacja budżetowa umożliwiła dodatkowe inwestycje kapitałowe oraz dalszą redukcję zagranicznego długu publicznego. Proces prywatyzacji uległ przyspieszeniu, ograniczając tym samym wrażliwość finansów publicznych i zwiększając konkurencyjność.

Rozpoczęto proces restrukturyzacji sektora transportowego i energetycznego. Na skutek zmiany i wejścia w życie nowego prawa bankowego oraz utworzenia organu nadzoru

¹⁰ O statusie określonym rezolucją RB ONZ nr 1244.

ubezpieczeniowego, poprawie uległy regulacje prawne w zakresie usług finansowych oraz ich funkcjonowanie. Utworzono radę ds. eliminacji barier utrudniających prowadzenie działalności gospodarczej. Wdrażanie coraz bardziej skutecznych programów szkoleń sprzyja dalszemu rozwojowi zasobów ludzkich. Proces integracji gospodarczej z UE jest w dalszym ciągu bardzo intensywny.

Deficyt na rachunku obrotów bieżących osiągnął jednak niespotykany dotychczas poziom, a struktura jego finansowania uległa pogorszeniu. Polityka fiskalna utrzymała swój akomodacyjny charakter pomimo tymczasowości cyklicznego ożywienia gospodarczego. Z powodu wzrostu cen żywności i energii wzrosła inflacja zasadnicza. Niedostosowanie i braki umiejętności na rynku pracy spowodowały wzrost wynagrodzeń. Ze względu na brak zainteresowania inwestorów nie powiodła się prywatyzacja niektórych spółek.

Produkcja przemysłowa jest w dalszym ciągu stosunkowo niestabilna. Małe i średnie przedsiębiorstwa nadal posiadają bardzo ograniczony potencjał eksportowy. Wejście na rynek, rejestracja własności oraz uzyskiwanie pozwoleń na budowę jest wciąż skomplikowane ze względu na utrudnienia natury administracyjnej. Rozwojowi rozległej szarej strefy sprzyjają słabe ramy regulacyjne oraz problemy z egzekwowaniem prawa, m.in. związane ze zwalczaniem korupcji i przestępczości zorganizowanej. Szara strefa nadal stanowi poważne wyzwanie, gdyż powoduje ograniczenie bazy podatkowej i efektywności polityki gospodarczej.

Czarnogóra poczyniła dalsze postępy w dostosowywaniu się do **norm europejskich**. Od 1 stycznia 2008 r. realizacja umowy przejściowej przebiega ogólnie bez zakłóceń. Znaczne postępy osiągnięto w dziedzinach swobodnego przepływu usług, cel i podatków, rolnictwa, drogowego ruchu tranzytowego oraz badań. Pewne postępy odnotowano również w zakresie tworzenia ram prawnych w obszarach swobodnego przepływu towarów, konkurencji, zamówień publicznych, prawa własności intelektualnej, edukacji, zatrudnienia i polityki społecznej, przemysłu oraz małych i średnich przedsiębiorstw, bezpieczeństwa żywności, a także sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa. Konieczna jest jednak dalsza poprawa pod względem finalizacji procesów legislacyjnych, struktury instytucjonalnej oraz potencjału administracyjnego w tych obszarach. Szczególną uwagę należy poświęcić obszarowi sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa. Postępy w zakresie transportu, energetyki, ochrony środowiska i społeczeństwa informacyjnego są nierównomierne. Postęp pod względem rozwoju systemu statystyk jest niezadowolający.

Czarnogóra osiągnęła pewien postęp w realizacji określonych w partnerstwie europejskim celów priorytetowych dotyczących **rynku wewnętrznego**. W obszarze *swobodnego przepływu towarów* trwa proces tworzenia instytucji. Jednak w celu polepszenia współpracy pomiędzy właściwymi instytucjami państwowymi oraz harmonizacji horyzontalnych ram prawnych z prawem wspólnotowym Czarnogóra musi bardziej wzmocnić powiązany z tą dziedziną potencjał administracyjny i ludzki. Dodatkowych działań wymaga również wdrożenie *dorobku prawnego UE* w poszczególnych sektorach.

Ramy prawne dotyczące *swobodnego przepływu osób* poprawiły się wraz z przyjęciem ustawy o zatrudnieniu i pracy cudzoziemców, która wejdzie w życie z dniem 1 stycznia 2009 r. Postęp odnotowany w dziedzinie *swobodnego przepływu usług* był znaczny ze względu na liberalizację związaną z toczącymi się negocjacjami w sprawie przystąpienia do WTO. W odniesieniu do *swobody przedsiębiorczości*, zmieniono prawo spółek w celu dalszego dostosowania go do dyrektyw UE.

Poczyniono również postępy w dziedzinie *swobodnego przepływu kapitału* poprzez zmianę przepisów dotyczących zagranicznych operacji bieżących i kapitałowych polegającą na uchyleniu pewnych środków ochronnych.

W dziedzinie *cel i podatków* osiągnięto znaczny postęp – ustawodawstwo uległo dalszej harmonizacji z dorobkiem prawnym UE. Jednak niezbędne są ciągle starania zarówno pod względem harmonizacji, jak i poprawy ściągalności podatków. Należy dalej wzmacniać potencjał administracyjny służb celnych i podatkowych, m. in. przez skuteczne wykorzystanie analizy ryzyka i komputeryzacji. Priorytetem pozostaje walka z korupcją.

W odniesieniu do *konkurencji*, kontynuowano budowę systemu instytucjonalnego poprzez tworzenie administracji ds. ochrony konkurencji oraz komisji ds. kontroli pomocy państwa. Należy zapewnić niezależność operacyjną tych organów oraz wzmocnić ich potencjał administracyjny.

Kontynuowano postępy w zakresie systemu *zamówień publicznych*. W niektórych sektorach, takich jak infrastruktura użyteczności publicznej, koncesje i partnerstwa publiczno-prywatne, harmonizacja prawa pozostaje niska. Pracownicy urzędu zamówień publicznych zostali przeszkoleni, jednak potencjał administracyjny urzędu wymaga dalszego wzmocnienia.

Dalszych zmian wymaga wciąż ochrona *praw własności intelektualnej*. W dniu 28 marca 2008 r. dokonano oficjalnego otwarcia Czarnogórskiego Urzędu ds. Własności Przemysłowej, jednak potencjał instytucjonalny urzędu i zdolność egzekwowania przez niego prawa, a także poziom wiedzy społeczeństwa, pozostają ograniczone.

Poczyniono dalsze postępy w zakresie opracowywania *polityki zatrudnienia* oraz ustawodawstwa w tym obszarze poprzez przyjęcie prawa pracy, występują jednak zaległości pod względem potencjału wykonawczego. Jeżeli chodzi o *politykę społeczną* i ochronę grup słabszych społecznie, w odniesieniu do których Czarnogóra w dalszym ciągu wypełnia swoje zobowiązania, pewne postępy poczyniono w zakresie ram prawnych oraz poprzez utworzenie Komitetu Społecznego pełniącego funkcję platformy wpierającej dialog społeczny.

Pomimo podjęcia przez rząd Czarnogóry pierwszych kroków w kierunku opracowania *polityki w zakresie zdrowia publicznego*, ogólny postęp był ograniczony.

Poczyniono postępy w dziedzinie *edukacji*: wzmocniono ramy prawne oraz system zapewniania jakości w tej dziedzinie. Konieczne są dalsze zmiany w celu wprowadzenia w życie kompleksowej polityki w zakresie kształcenia ustawicznego. Spore postępy odnotowano w dziedzinie *badań*, w szczególności pod względem opracowania strategii oraz współpracy regionalnej i międzynarodowej, w tym również współpracy z UE.

Proces przystąpienia Czarnogóry do *WTO* wszedł w ostatnią fazę. Odnotowano postęp zarówno na poziomie wielostronnym, jak i dwustronnym, co między innymi odzwierciedla porozumienie z WE osiągnięte w kwietniu.

Biorąc pod uwagę *politykę sektorową*, odnotowano poprawę w dziedzinie *przemysłu oraz MŚP*, chociaż jest ona wciąż ograniczona pod względem harmonizacji i przyspieszenia procedury wydawania licencji i zezwoleń oraz tworzenia instrumentów biznesowych.

W dziedzinach *rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich, bezpieczeństwa żywności, kwestii weterynaryjnych i fitosanitarnych oraz rybołówstwa* odnotowano zmiany na lepsze pod

względem reformy ustawodawstwa oraz planowania rozwoju. Konieczne jest jednak wzmocnienie procesu wdrażania reform i utworzenie systemu bezpieczeństwa żywności.

Poczyniono pewne postępy pod względem harmonizacji prawa dotyczącego *ochrony środowiska* z dorobkiem prawnym UE. Konieczne są jednak dalsze wysiłki w zakresie wdrażania i egzekwowania przepisów. Szczególną uwagę należy poświęcić zwiększaniu potencjału administracyjnego oraz tworzeniu skutecznie działających służb kontrolnych. Konieczne są również dalsze działania zmierzające w kierunku zwiększania świadomości w odniesieniu do kwestii ochrony środowiska. Zasadniczo ochrona środowiska naturalnego, szczególnie w obszarach przybrzeżnych oraz w parkach narodowych, budzi zaniepokojenie.

Postęp nastąpił w zakresie liberalizacji *transportu*, przede wszystkim w odniesieniu do drogowego ruchu tranzytowego, jednak niepokoi wciąż kwestia podatków drogowych. Trwa restrukturyzacja kolei, jednak niezbędne jest jeszcze określenie warunków dostępu do infrastruktury. Postęp w zakresie bezpieczeństwa drogowego, transportu morskiego oraz systemowego podejścia do rozwoju transportu był ograniczony. Niezbędne są dalsze działania zmierzające do przyjęcia wspólnotowego dorobku prawnego w obszarze lotnictwa. Czarnogóra w dalszym ciągu aktywnie uczestniczy w działalności Obserwatorium ds. Transportu w Europie Południowo-Wschodniej.

Widoczne są pewne postępy w dziedzinie *energii*, ale są one nierównomierne. Wciąż konieczne są dalsze wysiłki w celu wypełnienia wymogów Traktatu o Wspólnocie Energetycznej.

Pewne postępy odnotowano w obszarze *społeczeństwa informacyjnego i mediów*. Istnieją jednak pewne obawy dotyczące niezależności nowego Urzędu ds. Komunikacji Elektronicznej. Ponadto przekazanie kompetencji nowemu organowi nadzorującemu może wyrzucić istotny negatywny wpływ na działalność Agencji Nadawczej.

Zapoczątkowano zmiany w dziedzinie wewnętrznej kontroli finansowej w sektorze publicznym oraz audytu zewnętrznego. Niezbędne są działania mające na celu zwiększanie świadomości w odniesieniu do nowych systemów oraz odpowiednie szkolenia. Należy znacznie wzmocnić niezależność i potencjał krajowego urzędu ds. audytu.

Pod względem tworzenia statystyk poczyniono ograniczone postępy, potencjał administracyjny pozostaje bardzo słaby. Urząd statystyczny (MONSTAT) boryka się z poważnymi problemami pod względem wypełniania swoich zobowiązań i w dalszym ciągu brakuje mu niezależności zawodowej. Aby osiągnąć poziom zgodny z normami UE konieczne są poważne działania we wszystkich obszarach.

Jeżeli chodzi o obszar *sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa*, Czarnogóra rozpoczęła pracę nad swoimi celami priorytetowymi, jednak ich realizacja pozostaje ograniczona.

Czarnogóra poczyniła postępy w dziedzinie polityki wizowej. Umowa w sprawie ułatwień wizowych i umowa o readmisji między WE a Czarnogórą weszły w życie w styczniu 2008 r. Czarnogóra podjęła także dialog z Komisją Europejską w sprawie liberalizacji obowiązku wizowego, przyjęła stosowne nowe regulacje prawne i rozpoczęła wydawanie biometrycznych dokumentów podróży. Jednakże jej system wizowy nie jest w pełni zgodny z normami europejskimi, a wypełnienie kryteriów określonych w programie działań dotyczącym liberalizacji obowiązku wizowego będzie wymagało dalszych starań.

Jeżeli chodzi o *zarządzanie granicami*, Czarnogóra rozpoczęła wdrażanie strategii zintegrowanego zarządzania granicami i planu działania oraz intensyfikację współpracy między strażą graniczną i służbami celnymi. Nadal brakuje jednak nowej ustawy o nadzorze granic. Wyposażenie techniczne kilku przejść granicznych jest niewystarczające.

Odnotowano nierównomierne postępy w obszarze *azyłu i migracji*. Poczyniono pewne postępy w obszarze azyłu poprzez przyjęcie aktów wykonawczych oraz utworzenie urzędu ds. azylowych i państwowej komisji odwoławczej w sprawach azylowych. Przygotowania w obszarze migracji w dalszym ciągu są na wczesnym etapie. Ustawa o cudzoziemcach nadal oczekuje na przyjęcie. Przyjęta niedawno strategia migracyjna musi zostać skutecznie wdrożona. Nie powstał jeszcze ośrodek detencyjny dla nielegalnych imigrantów.

Pewne postępy miały miejsce w zakresie zwalczania *prania pieniędzy* w postaci przyjęcia nowej ustawy o zapobieganiu zjawisku prania pieniędzy i finansowania terroryzmu. Należy teraz przyjąć akty wykonawcze i wesprzeć jego realizację. Kompetencje i potencjał wydziału wywiadu finansowego pozostają ograniczone. Potencjał organów śledczych w zakresie prowadzenia dochodzeń jest w dalszym ciągu niewystarczający. Bardzo niepokojąca jest wciąż kwestia prania pieniędzy, a zapobieganie mu oraz jego zwalczanie wymagają dalszych intensywnych działań.

Przyjęto nową strategię antynarkotykową i prowadzone są dalsze szkolenia dla straży granicznej oraz służb celnych, niestety *handel narkotykami*, w szczególności prowadzony przez zorganizowane grupy przestępcze, w dalszym ciągu napawa niepokojem. Problem nadużywania narkotyków oraz przestępstw popełnianych na tym tle wciąż się nasila. Czarnogóra rozpoczęła realizację swoich celów priorytetowych w tym zakresie, jednak konieczne są dalsze działania.

Umiarkowany postęp osiągnięto w dziedzinie policji. W dalszym ciągu prowadzona jest wewnętrzna reorganizacja *policji* oraz sesje szkoleniowe, jednak konieczna jest dalsza poprawa wyposażenia, infrastruktury i kompetencji zawodowych.

Pewien postęp poczyniono w walce z *przestępczością zorganizowaną*, w szczególności poprzez przyjęcie zaktualizowanego planu działania oraz utworzenie specjalnych wydziałów ds. przestępczości zorganizowanej w sądach wyższej instancji. Przestępczość zorganizowana pozostaje jednak poważnym problemem, który ma negatywny wpływ na praworządność i warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Nie został jeszcze przyjęty nowy kodeks postępowania karnego. Dochodzenia pozostawiają wiele do życzenia i prowadzą do niewielu wyroków skazujących. W obszarze zapobiegania *handlowi ludźmi* odnotowano niewielkie postępy. Czarnogóra jest pod tym względem krajem pochodzenia, tranzytowym oraz docelowym. Dochodzenia w tym obszarze należą do rzadkości, niezbędne jest bardziej aktywne podejście do identyfikacji ofiar handlu ludźmi i udzielania im pomocy.

Niewielkie postępy osiągnięto w zakresie *ochrony danych osobowych*. W związku z brakiem nowych aktów prawnych oraz niezależnych i skutecznie działających organów nadzoru, obowiązujące przepisy w zakresie ochrony danych osobowych nie są egzekwowane, co napawa dużym niepokojem.

Serbia

Serbia osiągnęła pewien postęp w wypełnianiu **kryteriów politycznych** zgodnie z założeniami partnerstwa europejskiego. W kwietniu 2008 r. podpisano Układ o Stabilizacji i Stowarzyszeniu, co stanowi kamień milowy w stosunkach między UE a Serbią. Znaczny

postęp odnotowano w zakresie współpracy z Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla byłej Jugosławii. Pełna współpraca jest jednym z kluczowych zobowiązań międzynarodowych, którego wypełnienie jest obowiązkowe. W konkluzjach Rady z dnia 29 kwietnia 2008 r. ministrowie państw UE zgodzili się przedłożyć Układ o Stabilizacji i Stowarzyszeniu do ratyfikacji przez swoje odnośne parlamenty, natomiast Wspólnota Europejska zobowiązała się wprowadzić w życie umowę przejściową z chwilą uznania przez Radę, że Serbia w pełni współpracuje z Trybunałem. Życie polityczne Serbii w znacznym stopniu zdominowała w tym roku deklaracja niepodległości Kosowa¹¹. Różnice zdań głównych partii politycznych w najważniejszych kwestiach politycznych wywarły negatywny wpływ na działalność parlamentu i rządu, prowadząc tym samym do wcześniejszych wyborów parlamentarnych. Od czasu wyborów prezydenckich i wyborów parlamentarnych wzrosła stabilność instytucji rządowych oraz konsensus w kwestii integracji europejskiej. Nowy rząd utworzony w lipcu 2008 r. zaczął realizować główne cele polityczne oraz przyspieszać proces reform.

W obszarach *demokracji oraz praworządności* pewien postęp nastąpił pod względem przyjmowania aktów prawnych wdrażających nowe ramy *konstytucyjne*. Jednak by zapewnić wdrożenie postanowień konstytucji dotyczących wymiaru sprawiedliwości w zgodzie ze standardami UE, konieczne są dalsze reformy.

We wrześniu 2008 r. *parlament* ratyfikował Układ o stabilizacji i stowarzyszeniu i rozpoczął prace nad pakietem ustaw poruszających kwestie standardów europejskich w wielu obszarach. Wyniki prac legislacyjnych były jednak ograniczone, w okresie sprawozdawczym przyjęto niewiele ustaw. Opóźniła się reforma parlamentarna, a kwestia kontroli partyjnej nad mandatami posłów nie została poruszona. Potencjał komisji parlamentarnych wciąż pozostaje ograniczony, zmiany wymaga również ordynacja wyborcza.

Przez znaczną część okresu sprawozdawczego działania *rządu* prowadzone były pod wpływem kwestii dotyczących Kosowa oraz braku zgody w odniesieniu do stosunków z UE. Nowy rząd, który rozpoczął swoją kadencję w lipcu 2008 r., zobowiązał się wzmocnić więzi z UE i kontynuować proces reform. Zasadniczo konieczna jest poprawa koordynacji polityki pomiędzy ministerstwami i agencjami. Pewne postępy odnotowano pod względem zmiany ustawodawstwa dotyczącego samorządów lokalnych. Konieczna jest dalsza poprawa i harmonizacja ze standardami europejskimi w tej dziedzinie.

Ogólny potencjał Serbii w dziedzinie *administracji publicznej* jest dobry. Wzmocniono struktury integracji europejskiej, a serbska administracja publiczna aktywnie uczestniczyła w koordynowanych przez serbski Urząd ds. Integracji Europejskiej pracach nad krajowym programem integracji z UE, który został przyjęty przez władze serbskie w październiku 2008 r. Utworzone niedawno biuro rzecznika praw obywatelskich aktywnie reagowało na wnioski obywateli o pomoc i proponowało liczne zmiany do projektów ustaw. Organy niezależne i regulacyjne stosunkowo dobrze funkcjonowały w trudnych warunkach. Władze serbskie muszą wykazać większą determinację we wzmocnieniu pozycji niezależnych organów regulacyjnych i zapewnieniu skuteczniejszego funkcjonowania tych organów. Konieczne są dalsze starania zmierzające do wzmocnienia profesjonalizmu i odpowiedzialności służby cywilnej.

¹¹ Którego status określa rezolucja RB ONZ nr 1244/99

Poprzez przyjęcie nowych ustaw poczyniono postępy w zakresie zapewniania *cywilnego nadzoru nad siłami zbrojnymi*. Konieczne jest zakończenie reform w tym obszarze i zapewnienie skutecznego demokratycznego nadzoru parlamentu.

W obszarze *wymiaru sprawiedliwości* Trybunał Konstytucyjny wznowił swą działalność po mianowaniu prezesa i 10 z 15 sędziów. Warunki szkoleń i zatrudnienia sędziów uległy dalszej poprawie. Reforma *wymiaru sprawiedliwości* znajduje się jednak wciąż w początkowej fazie, nie istnieją jeszcze kompletne ramy prawne umożliwiające przeprowadzenie reformy sądownictwa. Nie utworzono jeszcze sądów administracyjnych i apelacyjnych. Zagwarantowanie niezależności i sprawnego funkcjonowania systemu sądownictwa wymaga dalszych starań po stronie Serbii.

Pewne postępy odnotowano w obszarze *walki z korupcją*. W październiku 2008 r. przyjęto zmiany do ustawy o finansowaniu partii politycznych oraz do ustawy ustanawiającej urząd antykorupcyjny, która zawiera również nowe przepisy dotyczące konfliktu interesów. W listopadzie 2007 r. Serbia ratyfikowała Cywilnoprawną konwencję o korupcji oraz protokół dodatkowy do Prawnokarnej konwencji o korupcji. Wciąż jednak brakuje jasnej strategii antykorupcyjnej. Brak wystarczająco niezależnych organów nadzorczych zajmujących się kwestiami finansowania partii politycznych, konfliktu interesów, zamówień publicznych i prywatyzacji, efekty działań praktycznych również były ograniczone. Zasadniczo korupcja pozostaje zjawiskiem powszechnym i stanowi poważny problem.

W Serbii istnieją ogólne ramy prawne dla przestrzegania *praw człowieka i ochrony mniejszości*. Konstytucja zawiera gwarancje *praw obywatelskich i politycznych*, które są zasadniczo przestrzegane. Jednak klimat polityczny, jaki zapanował w kraju po ogłoszeniu niepodległości Kosowa, nie pozostał bez wpływu na powyższe prawa. Odnotowano kilka zdarzeń takich jak podburzające wypowiedzi i akty agresji przeciwko organizacjom społeczeństwa obywatelskiego, obrońcom praw człowieka oraz pewnym mediom. Konieczne jest pełne wprowadzenie w życie obowiązujących gwarancji konstytucyjnych i prawnych w tej dziedzinie. Przeprowadzono reformy systemu *więziennictwa*, jednak przepełnienie, przemoc i narkotyki nadal stanowią poważny problem.

Ustawodawstwo dotyczące ochrony *praw ekonomicznych i społecznych* w znacznym stopniu istnieje w Serbii. Konieczny jest jednak dalszy rozwój ram prawnych, w tym kompleksowej ustawy o przeciwdziałaniu dyskryminacji. Należy zapewnić pełne stosowanie przepisów ustawowych. W odniesieniu do praw kobiet, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej aktywnie działa na polu rozwoju praw kobiet. Jednak nie przyjęto jeszcze konkretnych ustaw o równości płci ani krajowej strategii w zakresie poprawy pozycji kobiet i zwiększenia równości płci. Należy zapewnić lepszą ochronę kobiet i dzieci przed wszelkimi formami przemocy. Niezbędne są dalsze działania w zakresie poprawy integracji społecznej *dzieci, osób niepełnosprawnych i grup słabszych społecznie*, w szczególności zapewnienie dostępu do odpowiedniej opieki zdrowotnej i edukacji. Jeżeli chodzi o *prawo własności*, nie przyjęto jeszcze ustawodawstwa o zwrocie mienia, co uniemożliwia właściwe uruchomienie procesu restytucji.

Prawa mniejszości są w Serbii zasadniczo przestrzegane, nie przyjęto jednak ustaw regulujących działalność krajowych rad ds. *mniejszości*. W okresie następującym bezpośrednio po ogłoszeniu niepodległości Kosowa w Wojwodinie miało miejsce kilka incydentów skierowanych przede wszystkim przeciwko mniejszości albańskiej. Sytuacja w południowej Serbii jest nadal stabilna, lecz napięta, natomiast sytuacja w Sandżaku pogorszyła się na skutek pogłębienia się podziałów wewnątrz społeczności muzułmańskiej.

Problemowi statusu *uchodźców i przesiedleńców wewnętrznych* nie poświęcono wystarczającej uwagi. Mniejszość *romska* nadal boryka się z bardzo trudnymi warunkami życia i dyskryminacją oraz ma ograniczony dostęp do edukacji, ochrony socjalnej, opieki zdrowotnej, mieszkań i zatrudnienia. Brak ewidencji ludności nadal utrudnia Romom korzystanie z podstawowych praw ekonomicznych i społecznych.

W odniesieniu do *kwestii regionalnych i zobowiązań międzynarodowych*, Serbia poczyniła znaczne postępy w zakresie ulepszenia współpracy z Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla byłej Jugosławii poprzez aresztowanie i przekazanie do Hagi postawionych w stan oskarżenia Stojana Župljanina i Radovana Karadžića. Pełna współpraca z Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla byłej Jugosławii stanowi zobowiązanie międzynarodowe, którego wypełnienie jest obowiązkowe i stanowi jeden z priorytetów partnerstwa europejskiego.

Serbia aktywnie angażowała się w inicjatywy regionalne, w tym w działalność nowo utworzonej Rady ds. Współpracy Regionalnej. Odegrała również konstruktywną rolę w zapewnieniu realizacji Środkowoeuropejskiej umowy o wolnym handlu (CEFTA). Serbia nalegała na to, by władze Kosowa w ugrupowaniach regionalnych reprezentowała Tymczasowa Misja Administracyjna Narodów Zjednoczonych w Kosowie (UNMIK). Co ważne, Serbia przejawia konstruktywne podejście do udziału Kosowa w inicjatywach regionalnych i forach międzynarodowych.

Ogłoszenie niepodległości *Kosowa* nie pozostało bez wpływu również na stosunki między UE a Serbią. W lutym 2008 r. odbyła się demonstracja przeciwko ogłoszeniu niepodległości Kosowa, która zakończyła się aktami przemocy, w ramach których kilku demonstrantów zaatakowało zagraniczne misje dyplomatyczne w Belgradzie, w tym ambasady państw członkowskich UE. Unia potępiła ataki i wezwała władze serbskie do podjęcia wszelkich możliwych działań, by zapobiec dalszej przemocy.

Serbia zobowiązała się używać tylko pokojowych środków i wykazała powściągliwość w reakcji na ogłoszenie niepodległości przez zgromadzenie Kosowa. Rząd serbski podjął kroki prawne i dyplomatyczne zmierzające do oprotestowania legalności deklaracji niepodległości. Władze serbskie odwołały ambasadorów z krajów, które uznały niepodległość Kosowa, w tym z państw członkowskich UE. W międzyczasie serbscy ambasadorowie odwołani z państw członkowskich UE powrócili na swoje placówki. W październiku 2008 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ opowiedziało się za przyjęciem rezolucji zgłoszonej przez Serbię w sprawie zwrócenia się do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości o niewiążącą opinię doradczą w kwestii ogłoszenia niepodległości przez Kosowo.

Serbia sprzeciwiła się przywróceniu międzynarodowej obecności cywilnej w Kosowie oraz misji EULEX bez zgody Rady Bezpieczeństwa ONZ. W maju 2008 r. pomimo sprzeciwu UNMIK Serbia zorganizowała wybory samorządowe w Kosowie i wzmocniła instytucje równoległe w Kosowie, między innymi poprzez utworzenie zgromadzenia gmin.

Wzrost **gospodarczy** Serbii był nadal duży, jednak postęp w zakresie stabilizacji makroekonomicznej był nierównomierny. Utrzymujący się odwrót od konsolidacji fiskalnej przyczynił się do wzrostu ryzyka makroekonomicznego. Reformy strukturalne uległy spowolnieniu, natomiast do głównych wyzwań nadal zalicza się wysoka stopa bezrobocia i rosnąca presja inflacyjna.

W zakresie **kryteriów gospodarczych** Serbia osiągnęła postęp na drodze do przekształcenia swojej gospodarki w sprawnie funkcjonującą gospodarkę rynkową. Konieczne są dalsze działania reformatorskie, by w perspektywie średnioterminowej Serbia mogła sprostać presji konkurencyjnej oraz siłom rynkowym w Unii Europejskiej.

Utrzymuje się powszechna zgoda polityczna co do podstawowych zasad gospodarki rynkowej. Nowe ramy polityki monetarnej w zakresie wyznaczania poziomu inflacji umożliwiły Serbii realizację celów inflacyjnych na rok 2007. Pewne postępy odnotowano w zakresie prywatyzacji. W dalszym ciągu rozwijają się usługi pośrednictwa finansowego, które zaczęły wzrost od stosunkowo niskiego poziomu. Znaczny postęp dokonał się wraz z rozwojem pozabankowego sektora finansowego.

Nasiliła się jednak nierównowaga bilansu płatniczego, spadła jakość usług finansowych, wzrósł poziom długu zagranicznego oraz wrażliwości makroekonomicznej na czynniki zewnętrzne, również w świetle światowego kryzysu finansowego. Polityka fiskalna jest w dalszym ciągu ekspansywna, co przyczynia się do wzrostu nierównowagi bilansu płatniczego oraz ponownego wystąpienia presji inflacyjnej w 2008 r. Pomimo wysokich wskaźników wzrostu gospodarczego w ostatnich latach poważnym wyzwaniem pozostaje bezrobocie. Jednocześnie gospodarka poważnie ucierpiała na niedoborze wykwalifikowanych pracowników. Pewien postęp nastąpił w zakresie prywatyzacji spółek skarbu państwa i banków państwowych. Niestabilny klimat polityczny odbił się na inwestycjach zagranicznych.

Nie powstał jeszcze w pełni konkurencyjny i dynamiczny sektor prywatny. Zawyżone wymogi biurokratyczne i skomplikowane przepisy w dalszym ciągu ograniczają możliwości wejścia na rynek i wycofania się z niego. Przewidywalność prawna i zaufanie do systemu prawnego są w dalszym ciągu ograniczone, w szczególności pod względem skutecznego egzekwowania praw własności. Pomimo ograniczenia wpływu państwa na konkurencję pozostaje on wysoki. Rozwojowi rozległej szarej strefy sprzyjają słabe ramy regulacyjne, niewłaściwa polityka podatkowa i wydatkowa oraz problemy z egzekwowaniem prawa, m.in. w zwalczaniu korupcji i zorganizowanej przestępczości. Szara strefa nadal stanowi poważne wyzwanie, gdyż powoduje ograniczenie wpływów z podatków i efektywności polityki gospodarczej.

W zakresie **standardów europejskich**, realizacja zobowiązań wynikających z Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu, a w szczególności z umowy przejściowej, stanowi kluczowy priorytet partnerstwa europejskiego. W październiku 2008 r. rząd serbski podjął decyzję o realizacji umowy przejściowej do dnia 1 stycznia 2009 r. Dzięki dobremu potencjałowi administracyjnemu Serbia jest dobrze przygotowana do realizacji Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu oraz umowy przejściowej. Aby odnieść korzyści z Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu oraz całkowicie wypełnić wynikające z niego zobowiązania, Serbia musi dołożyć dalszych starań, w szczególności przyjąć i wprowadzić w życie akty prawne, a także wzmocnić swój potencjał administracyjny i zdolność egzekwowania prawa, również w odniesieniu do organów regulacyjnych.

Serbia osiągnęła pewne postępy w obszarach *rynku wewnętrznego*, jednak niewiele się zmieniło pod względem harmonizacji prawa. Pod względem *swobodnego przepływu towarów* odnotowano postęp w zakresie normalizacji, akredytacji i oceny zgodności. W celu wzmocnienia potencjału instytucjonalnego i administracyjnego oraz ustawodawstwa konieczne są dalsze zmiany. Należy zaktualizować ustawodawstwo w zakresie normalizacji,

metrologii i bezpieczeństwa produktów, Serbia musi również rozpocząć tworzenie struktur nadzoru rynkowego.

Przygotowania w obszarze *swobodnego przepływu osób i usług oraz swobody przedsiębiorczości* są stosunkowo zaawansowane. Konieczne są jednak większe wysiłki w celu dostosowania ustawodawstwa do wspólnotowego dorobku prawnego, szczególnie w dziedzinie prawa spółek i bankowości. Potencjał organów nadzoru w sektorze usług finansowych wymaga dalszego rozwoju. Komisja Papierów Wartościowych uległa ostatnio wzmocnieniu, wciąż jednak posiada niewystarczające uprawnienia do wypełniania swoich funkcji w pełni w zgodzie ze standardami międzynarodowymi. W obszarze *swobodnego przepływu kapitału* dalszej liberalizacji uległy przepływy kapitałowe między Serbią a Bośnią i Hercegowiną, poprawiła się również współpraca w zakresie nadzoru bankowego z Byłą Jugosłowiańską Republiką Macedonii. Zasadniczo prace nad wypełnianiem zobowiązań w tym zakresie wynikających z Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu są stosunkowo zaawansowane.

Poprawa potencjału administracyjnego organów odpowiedzialnych za *cla i podatki* przyniosła pozytywne skutki w zakresie walki z nielegalnym handlem i przemytem oraz pod względem poprawy ściągalności podatków. Zgodnie ze wspólnotowym dorobkiem prawnym weszło w życie nowe *clo ad valorem* oraz *cla* specyficzne na papierosy. Konieczne są jednak dalsze działania w celu poprawy infrastruktury celnej. Serbia musi podjąć intensywniejsze działania, by spełnić unijne standardy w dziedzinie podatków bezpośrednich.

Odnotowano pewne postępy we wdrażaniu prawa *konkurencji*. Wzmocniono potencjał administracyjny Komisji ds. Ochrony Konkurencji. Niezbędne są dalsze działania w zakresie harmonizacji istniejącego prawa o zwalczaniu praktyk naruszających konkurencję z wymogami umowy przejściowej. Należy zwiększyć ogólną zdolność egzekwowania prawa organów ochrony konkurencji. Serbia nie przyjęła jeszcze ram prawnych pomocy państwa, nie utworzyła również niezależnego organu ds. pomocy państwa ani systemu kontroli *ex-ante*. W dziedzinie *zamówień publicznych* zwiększono przejrzystość procedur, jednak Serbii wciąż brakuje nowoczesnego i w pełni skutecznego systemu zamówień publicznych. Konieczne są dodatkowe starania w postaci zmian prawa i wzmocnienia zdolności do realizacji wymogów Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu.

Pod względem *prawa własności intelektualnej* wzmocniono potencjał Urzędu ds. Własności Przemysłowej. W celu zapewnienia większej spójności i bardziej skutecznego egzekwowania prawa niezbędny jest dalszy rozwój jego potencjału administracyjnego i niezależności. Procedura przyznawania patentów została ujednolicono zgodnie ze standardami europejskimi. Odnotowano pewne postępy w obszarze egzekwowania prawa, co doprowadziło do konfiskat towarów podrobionych.

W odniesieniu do dostosowania *polityki zatrudnienia i polityki społecznej* do standardów europejskich, odnotowano częściową poprawę pod względem ich realizacji, wyniki jednak wciąż jeszcze nie spełniają oczekiwań. Nie przyjęto jeszcze ustawodawstwa w obszarze polityki społecznej i zdrowia publicznego, należy również wzmocnić potencjał administracyjny w tych obszarach. W dziedzinie zdrowia psychicznego należy bardziej rozwinąć usługi w społecznościach lokalnych jako alternatywę dla instytucjonalizacji. Poczyniono nieznaczne postępy w dziedzinie *edukacji*: konieczne jest wzmocnienie potencjału administracyjnego, koordynacji działań właściwych instytucji i powiązań edukacji z rynkiem pracy. Pod względem *nauki i badań* Serbia z powodzeniem uczestniczyła w siódmym ramowym programie badań, wciąż jednak musi opracować politykę zintegrowanych

badan uwzględniającą zwiększenie nakładów inwestycyjnych i mobilność naukowców. Serbia jest na stosunkowo zaawansowanym etapie przygotowań do przystąpienia do WTO, jednak państwo to musi wyteżyć swoje starania, aby zrealizować swój własny cel, polegający na przystąpieniu w niedługim czasie.

Biorąc pod uwagę **politykę sektorową**, w dziedzinach *przemysłu oraz MŚP*, Serbia realizuje swoje zobowiązania wynikające z Europejskiej karty małych i średnich przedsiębiorstw, w szczególności poprzez polepszanie współpracy między podmiotami publicznymi a prywatnymi. Kraj ten musi jednak przyjąć nową politykę przemysłową zgodną z podejściem Unii.

W obszarze *rolnictwa* odnotowano pewną poprawę pod względem potencjału administracyjnego, należy jednak przyjąć stosowne przepisy wykonawcze i podjąć dalsze działania w zakresie zwiększania potencjału administracyjnego. Nieznaczne postępy poczyniono w dziedzinie rozwoju obszarów wiejskich i polityki fitosanitarnej.

Pod względem *ochrony środowiska* przygotowania Serbii są dość zaawansowane. Wciąż jeszcze należy usprawnić egzekwowanie prawa, brakuje natomiast kompleksowych ram prawnych i instytucjonalnych w zakresie gospodarki wodnej.

Pewne postępy osiągnięto w dziedzinie *transportu*. Serbia w dalszym ciągu aktywnie uczestniczy w działalności Obserwatorium ds. Transportu w Europie Południowo-Wschodniej. Wdrożenie pierwszej fazy europejskiej wspólnej przestrzeni lotniczej jest w toku, jednak umowa nie została jeszcze ratyfikowana. Serbia przyjęła nową strategię na rzecz rozwoju transportu kolejowego, drogowego, wodnego, lotniczego oraz intermodalnego, obejmującą rozszerzenie Korytarza X. Strategia ta wymaga jednak kontynuacji w postaci planów działania i sektorowych środków prawnych i administracyjnych.

Osiągnięto pewne postępy w dziedzinie *energii*. Udoskonalono systemy taryf przesyłowych oraz otwarto rynki dla odbiorców nie będących gospodarstwami domowymi. Jednak by spełnić wymogi Traktatu o Wspólnocie Energetycznej, Serbia musi jeszcze wprowadzić zmiany do swojego prawa energetycznego i wzmocnić swój potencjał administracyjny.

W obszarze *społeczeństwa informacyjnego i mediów* odnotowano nieznaczne postępy. Przyjęto uregulowania dotyczące podpisu elektronicznego, jednak nieodpowiednie ramy prawne i ograniczony potencjał instytucjonalny oraz regulacyjny nadal uniemożliwiają dalszy rozwój w zakresie łączności elektronicznej, usług społeczeństwa informacyjnego oraz polityki audiowizualnej.

Jeżeli chodzi o obszar *nadzoru finansowego* nie opracowano jeszcze kompleksowej polityki w zakresie wewnętrznej kontroli finansowej w sektorze publicznym. Ogólnie rzecz ujmując, Serbia znajduje się na bardzo wczesnym etapie przygotowań do wprowadzenia nowoczesnego i skutecznego systemu nadzoru finansowego w sektorze publicznym. Nie we wszystkich ministerstwach utworzono jednostki audytu wewnętrznego. Nie działa jeszcze krajowy urząd ds. audytu.

Serbia jest stosunkowo zaawansowana w wypełnianiu postanowień Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu oraz partnerstwa europejskiego w zakresie *statystyki*. Konieczne jest również dalsze wzmocnienie potencjału administracyjnego.

Umiarkowane postępy poczyniono w dziedzinie **sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa**. W styczniu 2008 r. weszły w życie umowa o ułatwieniach wizowych oraz umowa o readmisji

zawarte pomiędzy Unią Europejską a Serbią, podjęto również dialog w sprawie liberalizacji obowiązku wizowego. Jednak serbski system wizowy nie jest w pełni zgodny ze standardami europejskimi. W sierpniu 2008 r. Serbia rozpoczęła wydawanie paszportów biometrycznych. W obszarze *kontroli granicznej* w październiku 2008 r. przyjęto nową ustawę o ochronie granic. Jednak wdrożenie strategii i planu działania w zakresie krajowego zintegrowanego systemu zarządzania granicami postępuje powoli. Wyposażenie przejść granicznych jest niejednakowe.

Po przyjęciu nowego ustawodawstwa *azyłowego* Serbia przejęła od UNHCR odpowiedzialność za rozstrzyganie spraw o udzielenie azylu. Wciąż jednak utrzymują się pewne niedociągnięcia proceduralne, konieczne jest też przyjęcie przepisów wykonawczych. Postęp w obszarze *migracji* był powolny, w szczególności należy udoskonalić procedury reintegracji osób powracających do miejsca pochodzenia.

Pranie pieniędzy nadal stanowi poważny problem. We wrześniu 2008 r. rząd serbski przyjął krajową strategię w zakresie zapobiegania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, konieczne jest jeszcze przyjęcie stosownych regulacji prawnych. Nie istnieją jeszcze skuteczne środki egzekwowania i oceny zgłoszeń podejrzanych transakcji, a zdolność śledcza organów ścigania jest niewystarczająca.

Serbia leży na jednym z głównych bałkańskich szlaków przemytu *narkotyków*. W okresie sprawozdawczym władze serbskie skonfiskowały znaczne ilości narkotyków, nie przyjęto jednak krajowej strategii i planu działania w zakresie przeciwdziałania nadużywaniu narkotyków oraz ograniczania ich podaży. Handel narkotykami jest wciąż poważnym problemem.

Kompetencje zawodowe *policji* uległy poprawie na skutek dodatkowych szkoleń, mimo to utrzymują się poważne różnice pomiędzy poszczególnymi służbami. Problemy strukturalne, takie jak brak koordynacji, przejrzystości oraz jasnego podziału obowiązków, pozostają nierozwiązane.

Walka z *przestępczością zorganizowaną* pozostaje poważnym problemem, który ma negatywny wpływ na praworządność i warunki prowadzenia działalności gospodarczej w Serbii. W październiku 2008 r. przyjęto nowe przepisy ustawowe o zajmowaniu mienia nabytego w wyniku działalności przestępczej oraz odpowiedzialności karnej osób prawnych. Ustawodawstwo pozostaje jednak wciąż niekompletne ze względu na opóźniające się wejście w życie nowego kodeksu postępowania karnego. Nie przyjęto krajowej strategii i planu działania w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej. Skuteczność działań prokuratora specjalnego ogranicza krótki okres jego kadencji. Międzynarodowa współpraca policyjna i zdolność wyspecjalizowanych służb policyjnych do prowadzenia dochodzeń w zakresie przestępczości finansowej jest w dalszym ciągu niewystarczająca. Brakuje potencjału w zakresie zarządzania zajęтым mieniem nabytym w wyniku działalności przestępczej, a przepisy o konfiskacie dochodów z przestępstwa nie zostały w wystarczającym stopniu wdrożone.

Serbia pozostaje krajem źródłowym, tranzytowym i docelowym dla ofiar *handlu ludźmi*. Poczyniono pewne postępy pod względem dochodzeń i aktów oskarżenia, jednak liczba ofiar handlu ludźmi w Serbii wciąż rośnie. Należy zintensyfikować starania i usprawnić współpracę pomiędzy władzami krajowymi a organizacjami pozarządowymi na rzecz lepszej pomocy ofiarom.

W dziedzinie *ochrony danych* Serbia podpisała stosowny protokół Rady Europy i przyjęła nowe ustawodawstwo w tym zakresie. Jednak z uwagi na brak niezależnego i skutecznie funkcjonującego organu nadzoru ds. ochrony danych, nie wdrożono jeszcze istniejących przepisów w zakresie ochrony danych.

Kosowo¹²

Kosowo ogłosiło niepodległość dnia 17 lutego 2008 r., a następnie uchwaliło konstytucję, która weszła w życie dnia 15 czerwca. W lutym Unia Europejska podjęła decyzję o utworzeniu w ramach europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony misji w zakresie praworządności w Kosowie (EULEX) oraz mianowała specjalnego przedstawiciela. Obecnie trwa rozmieszczanie misji EULEX. Sekretarz Generalny ONZ rozpoczął przegrupowywanie Misji Tymczasowej Administracji Organizacji Narodów Zjednoczonych w Kosowie (UNMIK). Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1244/99 nadal stanowi międzynarodowe ramy prawne mandatu ONZ w Kosowie. Rada Europejska na posiedzeniu w grudniu 2007 r. i czerwcu 2008 r. stwierdziła gotowość UE do wspierania rozwoju gospodarczego i politycznego Kosowa w ramach jasno określonej perspektywy europejskiej, zgodnie z europejską perspektywą odnoszącą się do tego regionu.

Jeśli chodzi o **kryteria polityczne**, Kosowo osiągnęło pewien postęp w realizacji celów priorytetowych określonych w partnerstwie europejskim. Przyjęta w kwietniu konstytucja jest zgodna ze standardami europejskimi. Przyjęto wiele istotnych aktów prawnych. Teraz akty te muszą zostać wprowadzone w życie. Do głównych wyzwań politycznych należą: umocnienie praworządności, skuteczniejsza polityka antykorupcyjna, zwalczanie przestępczości zorganizowanej oraz rozwijanie dialogu i pojednania pomiędzy poszczególnymi społecznościami zamieszkującymi Kosowo. Stosunki między kosowskimi Albańczykami i Serbami są nadal napięte, szczególnie w północnej części Kosowa. Po ogłoszeniu niepodległości sytuacja pozostała stosunkowo spokojna, z wyjątkiem dwóch poważnych incydentów w północnym Kosowie – tj. zniszczenia dwóch posterunków granicznych oraz szturm na sąd w Mitrovicy – w których zginęła jedna osoba, a wiele zostało rannych. Równoległe instytucje serbskie utrudniają rządowi sprawowanie władzy na terenie całego Kosowa.

Jeśli chodzi o **demokrację i praworządność**, mimo kilku incydentów utrzymano ogólnie stabilną sytuację. Liderzy polityczni Kosowa kontynuowali współpracę ze społecznością międzynarodową. Całkowita realizacja zasady praworządności jest utrudniona ze względu na złożony kontekst prawny. Instytucje Kosowa nadal wymagają wzmocnienia na wszystkich szczeblach.

Zgromadzenie podjęło pewne kroki w celu wzmocnienia swoich struktur. Przedstawiciele społeczności Serbów kosowskich wznowili uczestnictwo w pracach zgromadzenia, kończąc bojkot rozpoczęty po ogłoszeniu niepodległości. Należy usunąć pewne niedociągnięcia w funkcjonowaniu zgromadzenia, szczególnie niewystarczającą zdolność do kontroli wniosków ustawodawczych oraz sprawowania parlamentarnej kontroli nad działaniami rządu.

Nowy *rząd* objął władzę w styczniu 2008 r. Za najważniejszą kwestię uznał on integrację europejską i przyjął plan integracji europejskiej oraz plan działania w zakresie partnerstwa europejskiego. Reformy jednak opóźniają się, ponieważ prace rządu zostały w znacznym stopniu zahamowane przez kwestie związane ze statusem Kosowa oraz inne kwestie związane

¹² O statusie określonym rezolucją RB ONZ nr 1244/99.

z ogłoszeniem niepodległości. Konieczne jest dalsze wzmocnienie potencjału i planowania strategicznego. Należy poprawić koordynację działań między poszczególnymi ministerstwami oraz współdziałanie rządu ze zgromadzeniem.

Administracja publiczna w Kosowie jest słaba i nieskuteczna. Strategia reformy administracji publicznej oraz powiązany plan działań nadal wymagają skutecznego wprowadzenia w życie na szczeblu centralnym i lokalnym. Konieczne jest podjęcie znacznych wysiłków, aby stworzyć profesjonalną, sprawną i niezależną służbę cywilną, której pracownicy będą rekrutowani na podstawie obiektywnych kryteriów merytorycznych i która wolna będzie od wpływów politycznych.

Jeśli chodzi o *system sądownictwa*, zgromadzenie zatwierdziło wiele istotnych ustaw, mających na celu wzmocnienie funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Zaczęła działać Rada Koordynacyjna ds. Praworządności. System sądowniczy jest jednak nadal słaby. Potrzebny jest kompleksowy plan, który pozwoli usprawnić obowiązujące, często sprzeczne przepisy. System sądownictwa boryka się z poważnymi trudnościami organizacyjnymi, wyzwaniem jest również kwestia zasobów ludzkich. Poważnym problemem pozostają również nadal zaległości w rozpatrywaniu spraw. System ochrony świadków jest nieskuteczny. Równolegle funkcjonują nadal sądy stosujące prawo serbskie.

Jeśli chodzi o *walkę z korupcją*, Urząd Antykorupcyjny (KAA) poprawił swoje metody działania i swoją skuteczność. Korupcja pozostaje jednak zjawiskiem powszechnym i w dalszym ciągu stanowi bardzo poważny problem. Nadal istnieje potrzeba opracowania strategii antykorupcyjnej i planu działania. Niejasne są struktury instytucjonalne, w ramach których ma być zwalczana korupcja, a Urząd Antykorupcyjny dysponuje niewystarczającymi zasobami.

W konstytucji zawarte są gwarancje przestrzegania *praw człowieka i ochrony mniejszości*. Ustanowiono zabezpieczenia prawne zapewniające przestrzeganie praw człowieka. Nadal istnieje potrzeba większej determinacji politycznej i skuteczniejszego nadzoru. Po ogłoszeniu niepodległości rząd nadal starał się porozumieć z mniejszościami etnicznymi, w szczególności z Serbami kosowskimi. Konieczne są jednak bardziej zdecydowane wysiłki, aby umożliwić integrację Serbów kosowskich z innymi społecznościami.

Odnotowano pewną poprawę w kwestii *praw obywatelskich i politycznych*. Funkcjonuje już system pomocy prawnej. Osiągnięto postępy w zakresie poprawy systemu więziennictwa w Kosowie, nadal istnieją jednak pewne problematyczne kwestie, szczególnie, jeśli chodzi o standardy w zakładach karnych o zaostrzonym rygorze. Osiągnięto pewien ograniczony postęp w dziedzinie *wolności słowa*. Jednak zniesławienie jest nadal przestępstwem. Media są w dalszym ciągu narażone na naciski polityczne. Wolność gromadzenia się i stowarzyszania się jest zagwarantowana w konstytucji, nie ustanowiono jednak odpowiednich ram prawnych. Potencjał organizacji społeczeństwa obywatelskiego jest nadal słabo rozwinięty.

Prawa gospodarcze i społeczne są zagwarantowane jedynie częściowo. Konieczne są stałe wysiłki, jeśli chodzi o ochronę kobiet i dzieci przed wszystkimi formami przemocy. Nie zapewniono integracji i ochrony grup słabszych społecznie oraz osób niepełnosprawnych. Wdrażanie ustawodawstwa *zakazującego dyskryminacji* jest słabo monitorowane, a obywatele nie są informowani o przepisach w tej dziedzinie. Niewielkie postępy odnotowano także w obszarze *prawa własności*. Opóźnienia i przeszkody we wdrażaniu ustawodawstwa doprowadziły do naruszeń praw. Władzom Kosowa nie przyznano dostępu do rejestru gruntów w Belgradzie, co stanowi główną przeszkodę dla postępów w tej dziedzinie. Należy

zwiększyć skuteczność egzekwowania ustawodawstwa dotyczącego poszanowania własności kościelnej (np. gminy Dečani/Dečan i Đakovica/Gjakovë złamały przepisy dotyczące nienaruszalności własności cerkwi prawosławnej).

Jeśli chodzi o *prawa mniejszości, prawa kulturalne i ochronę mniejszości*, osiągnięto postęp w dziedzinie ustawodawstwa dotyczącego mniejszości i praw kulturalnych. Ramy prawne przewidują udział mniejszości etnicznych w społeczeństwie Kosowa. Serbia zniechęca jednak społeczność Serbów kosowskich do uczestnictwa. Nie doszło do żadnych poważnych incydentów na tle etnicznym, jednak nadal docierają informacje o sporadycznych eskalacjach. Warunki życia społeczności mniejszościowych są nadal złe. Jeśli chodzi o *osoby powracające do miejsca pochodzenia, uchodźców i przesiedleńców wewnętrznych*, osiągnięto pewne postępy, m.in. zatwierdzono strategię reintegracyjną w październiku 2007 r.; jednak ogłoszenie niepodległości zahamowało proces powrotów, który pozostaje nadal jednym z głównych wyzwań. Społeczności romskie, aszkalijskie i egipskie nadal borykają się z trudnymi warunkami życia i dyskryminacją oraz mają bardzo ograniczony dostęp do edukacji, ochrony socjalnej, opieki zdrowotnej, mieszkań i zatrudnienia. Rząd musi podjąć dalsze wysiłki w celu ochrony i integracji wszystkich mniejszości.

Jeśli chodzi o kwestie regionalne oraz zobowiązania międzynarodowe, Kosowo aktywnie uczestniczy w inicjatywach w ramach współpracy regionalnej. Podobnie jak Serbia, Kosowo musi wykazać się konstruktywnym podejściem, jeśli chodzi o swój trwały udział. UNMIK zaproponowało możliwość uproszczenia ustaleń dotyczących stałego uczestnictwa Kosowa w porozumieniach międzynarodowych. Wspólny komitet rozpoczął pracę nad wytyczaniem granicy z Byłą Jugosłowiańską Republiką Macedonii.

Gospodarka Kosowa rozwijała się szybciej niż w ubiegłych latach. Wzrost jest jednak nadal zbyt niski, aby rynek mógł wchłonąć dodatkową siłę roboczą oferowaną przez młode i rosnące społeczeństwo. Na wynikach makroekonomicznych odbiły się niestabilne wyniki budżetowe, rosnąca inflacja, bardzo wysokie bezrobocie oraz zewnętrzne nierównowaga na rachunkach zewnętrznych. Porozumienie w zakresie najważniejszych kwestii polityki gospodarczej zachwiało się z powodu skoncentrowania się rządu na zmianach politycznych oraz w efekcie rosnącej niestabilności budżetowej. Do zahamowania rozwoju gospodarczego przyczyniły się również: zastój w procesie prywatyzacji, wahania w dostawach energii, słaba praworządność, ograniczony potencjał produkcyjny, słaba infrastruktura oraz niedociągnięcia w zakresie edukacji.

Jeśli chodzi o **kryteria gospodarcze**, Kosowo osiągnęło bardzo ograniczony i nierówny postęp na drodze do przekształcenia swojej gospodarki w sprawnie funkcjonującą gospodarkę rynkową. Trwałe dążenie do reform oraz znaczne inwestycje w infrastrukturę i edukację są niezbędne, aby umożliwić Kosowu sprostanie w perspektywie długoterminowej presji konkurencji i siłom rynkowym wewnątrz UE.

Ogólnie można stwierdzić, że prowadzono politykę gospodarczą o orientacji rynkowej. Rząd przedstawił kompleksowy średnioterminowy plan wydatków na lata 2009-2011. Tempo wzrostu zwiększyło się nieznacznie w porównaniu do ubiegłych lat, a działalność gospodarcza rozwija się w coraz większym stopniu dzięki dynamicznemu sektorowi prywatnemu. Zwiększył się napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich. Nastąpił dalszy rozwój usług pośrednictwa finansowego w Kosowie. Usprawniono niektóre procedury wejścia na rynek i wycofania się z niego, nastąpiła również dalsza integracja gospodarcza z UE.

Jednak spójność i wiarygodność polityki gospodarczej została osłabiona na skutek niepewnej sytuacji politycznej. Po silniejszej niż planowano w 2007 r. konsolidacji podatkowej przyjęto ekspansywny plan budżetowy w 2008 r., co doprowadziło do zwiększonej niestabilności budżetowej. Budżet nie jest wykorzystywany jako skuteczny instrument polityki fiskalnej i nie przyczynia się do zapewnienia przewidywalności zmian gospodarczych. Zamiast tego służy do reagowania na doraźne presje wydatkowe. Inflacja ponownie wzrosła, a bezrobocie utrzymywało się na bardzo wysokim poziomie. Równowaga bilansu płatniczego była w dalszym ciągu chwiejna, ponieważ pogłębił się deficyt handlowy, a Kosowo nadal nie dysponowało dostatecznym potencjałem eksportowym.

Prywatyzacja została tymczasowo zawieszona w 2008 r. w następstwie wyroku Sądu Najwyższego, który zakwestionował metody prywatyzacji oraz przekształcenie Kosowskiego Urzędu Powierniczego UNMIK w Kosowski Urząd Prywatyzacyjny. Brak dobrej jakości danych statystycznych nadal poważnie utrudniał opracowywanie dobrych strategii politycznych. Główne ograniczenia dla rozwoju sektora prywatnego stanowią niestabilne dostawy energii, niedostosowanie umiejętności pracowników do potrzeb pracodawców oraz słabo rozwinięta infrastruktura fizyczna. Przedsiębiorstwa mają nierówne możliwości dostępu do finansowania, a różnice między oprocentowaniem lokat a pożyczek pozostają bardzo wysokie. Rozwojowi rozległej szarej strefy sprzyjają słabe ramy regulacyjne, niewłaściwa polityka podatkowa i wydatkowa oraz problemy z egzekwowaniem prawa, m.in. ze zwalczaniem korupcji i przestępczości zorganizowanej. Szara strefa nadal stanowi poważne wyzwanie, gdyż powoduje ograniczenie dochodów z podatków i obniżenie efektywności polityki gospodarczej.

Kosowo osiągnęło pewne postępy w zbliżaniu swojego ustawodawstwa i polityki do **standardów europejskich**, szczególnie w dziedzinie cel, rolnictwa i swobodnego przepływu towarów. Niewielkie postępy osiągnięto natomiast, jeśli chodzi o skuteczne wdrażanie i egzekwowanie ustawodawstwa. Niezbędne są wyczerpane wysiłki mające na celu dalsze dostosowywanie przepisów do standardów europejskich i ich wdrażanie, w szczególności w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej, prania pieniędzy, narkotyków, podatków, energii i zatrudnienia.

Postępy we wdrażaniu priorytetów partnerstwa europejskiego w dziedzinie *rynku wewnętrznego UE* były nierównomierne. Osiągnięto pewne postępy w tworzeniu niezbędnej infrastruktury horyzontalnej, wymaganej w unijnym prawodawstwie dotyczącym *swobodnego przepływu towarów*, jednak dostosowanie do standardów europejskich w tej dziedzinie jest nadal ograniczone. Nadal konieczne są znaczne wysiłki w celu tworzenia infrastruktury i zwiększania odpowiednich zdolności administracyjnych, aby zapewnić właściwą transpozycję i wprowadzenie w życie standardów europejskich. Osiągnięto niewielki postęp w dziedzinach *swobodnego przepływu osób i usług oraz swobody przedsiębiorczości*, w których przepisy są nadal dostosowane w niewielkim stopniu. Tylko pewien postęp udało się również osiągnąć w dziedzinie *swobodnego przepływu kapitału*.

Pewien postęp osiągnięto w zakresie *cel*. Przepisy celne są w dużej mierze dostosowane do prawodawstwa UE, konieczne są jednak znaczne wysiłki, aby egzekwować przepisy mające na celu zwalczanie podrabiania towarów i przemytu. Brak skutecznych kontroli celnych w północnym Kosowie, gdzie organy celne nie mają możliwości działania, pozbawia rząd znaczących przychodów i jest przyczyną przemytu na szeroką skalę. Ustawodawstwo Kosowa w dziedzinie *podatków* zostało dostosowane tylko częściowo. Ściągalność podatków utrzymuje się na niezmiernie niskim poziomie, głównie ze względu na rozległą szarą strefę i nieskuteczność kontroli. Nie poczyniono żadnych postępów w dziedzinie *konkurencji*.

Natomiast nierównomierne postępy poczyniono w zakresie *zamówień publicznych*. Przepisy ramowe są zgodne ze standardami europejskimi, ale nadal brak przepisów wykonawczych, nie ma również kompleksowej strategii dalszego rozwoju. Osiągnięto ograniczone postępy w zakresie *własności intelektualnej*. Zaczęły obowiązywać przepisy zakazujące naruszania prawa własności, jednak ich egzekwowanie jest nadal bardzo mało skuteczne.

Niewielkie postępy można było odnotować, jeśli chodzi o zbliżanie do standardów europejskich w *sektorze zatrudnienia i społecznym*. Brak ram prawnych i strategicznych oraz brak zdolności administracyjnej stanowią przeszkodę utrudniającą opracowanie odpowiedniej polityki zatrudnienia i ochrony socjalnej w Kosowie. Sektor *zdrowia publicznego* jest w bardzo złym stanie, a rząd nie poświęca mu wystarczającej uwagi. W dziedzinie **edukacji** można odnotować pewien postęp w zakresie zbliżenia standardów do standardów UE. Rząd zobowiązał się do większych inwestycji w tym sektorze, uznając to za jeden z priorytetów, a Ministerstwo Edukacji podejmowało dalsze działania na rzecz poprawy jakości nauczania w szkolnictwie wyższym. Jednak na sytuację w szkolnictwie nadal negatywny wpływ wywierają poważne braki w zakresie zasobów. Postępy w dziedzinie *badania naukowych* były nadal ograniczone.

Jeśli chodzi o **politykę sektorową**, osiągnięto ograniczone postępy w zbliżaniu do standardów europejskich w dziedzinie *przemysłu oraz małych i średnich przedsiębiorstw*.

Poczyniono pewne postępy legislacyjne w dziedzinie *rolnictwa i rybołówstwa*. Rozpoczęto wdrażanie pewnych elementów Planu Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Wsparcie publiczne na rzecz rozwoju rolnictwa wzrosło, ale nadal pozostaje na bardzo niskim poziomie, jeśli weźmie się pod uwagę potencjalne znaczenie rolnictwa dla gospodarki Kosowa. Konieczny jest wyraźniejszy podział odpowiedzialności między różnymi organami administracji rolnej (w tym administracji weterynaryjnej i fitosanitarnej) na szczeblu centralnym i lokalnym.

Jeśli chodzi o *środowisko*, osiągnięto pewne postępy, głównie w dziedzinie ustawodawstwa horyzontalnego, szczególnie w związku z oceną oddziaływania na środowisko. W większości sektorów konieczne są dalsze wysiłki w zakresie transpozycji, wprowadzania w życie i egzekwowania przepisów. Problemem, który należy rozwiązać, pozostaje nadal brak zasobów ludzkich i finansowych na szczeblu centralnym i lokalnym. Konieczne jest również stworzenie właściwych mechanizmów koordynacji między wszystkimi instytucjami zajmującymi się ochroną środowiska naturalnego.

Pewne postępy można zauważyć w dziedzinie *transportu*, na który przez dziesięciolecia przeznaczano zbyt niskie nakłady inwestycyjne. Począwszy od 2008 r. Kosowo zwiększało inwestycje w infrastrukturę transportową, a zwłaszcza w budowę i konserwację dróg. Kosowo w dalszym ciągu aktywnie uczestniczy w działalności Obserwatorium ds. Transportu w Europie Południowo-Wschodniej. Jednak zdolność do wdrażania europejskich standardów transportowych jest nadal niewielka, szczególnie w sektorze kolejowym. Kosowo musi rozwinąć swoją zdolność do realizacji projektów inwestycyjnych w zakresie infrastruktury i taboru.

Osiągnięto pewne postępy w dziedzinie *energii*, szczególnie, jeśli chodzi o tworzenie zdolności instytucjonalnej ministerstwa, urzędu regulacyjnego i operatora systemu przesyłowego (KOSTT). Niedobory energii są jednak ciągle częste i nie rozwiązano jeszcze poważnych problemów. Należy zwiększyć stabilność finansową sieci publicznej poprzez zmniejszenie strat handlowych i nietechnicznych oraz zapewnienie skuteczniejszego

pobierania opłat. Konieczne jest zwiększenie stabilności dostaw i modernizacja infrastruktury. Należy znaleźć rozwiązanie zbliżającego się problemu niedoboru węgla brunatnego w Kosowie.

W dziedzinie *społeczeństwa informacyjnego i mediów* osiągnięto pewne postępy. Rada Prasowa oraz Urząd Mediów funkcjonują właściwie. Nastąpiła dalsza liberalizacja rynku i drugi operator sieci komórkowej rozpoczął świadczenie usług. Różne organy regulacyjne zmagają się jednak z ograniczeniami budżetowymi.

Pewne postępy osiągnięto w dziedzinie *kontroli finansowej*, jednak jedynie niewielkie postępy odnotowano w dziedzinie statystyki, gdzie nadal aktualne są obawy o zdolności administracyjne instytucji oraz ich zdolność do współpracowania ze sobą przy gromadzeniu i przetwarzaniu danych.

Jeśli chodzi o sprawiedliwość, wolność i bezpieczeństwo, osiągnięto pewne ograniczone postępy. Kosowo nie posiada systemu wizowego, który regulowałby zasady wjazdu obywateli krajów trzecich na terytorium Kosowa. Osiągnięto pewne postępy w usprawnianiu ram zintegrowanego zarządzania granicami. Rząd rozpoczął wydawanie kosowskich paszportów. Straż graniczna nie ma faktycznej kontroli nad przejściami granicznymi w północnym Kosowie, które nadal pozostają w gestii UNMIK.

Zgromadzenie przyjęło ustawę o azylu, lecz Ministerstwo Spraw Wewnętrznych ma ograniczoną zdolność do rozstrzygania spraw o udzielenie azylu lub spraw dotyczących przymusowych powrotów obywateli Kosowa. Nie ma ośrodka recepcyjnego dla osób ubiegających się o azyl oraz osób zmuszonych do powrotu. Nadal nie przyjęto ustawy o migracji.

Postępy w zwalczaniu *prania pieniędzy* są niewystarczające. Należy wykazać dużo większą determinację w działaniach przeciwko praniu pieniędzy oraz znacznie zwiększyć zdolności w tym zakresie. Wymiar sprawiedliwości i organy ścigania nadal nie mają odpowiedniej wiedzy fachowej, niezbędnej do skutecznego zwalczania przestępczości gospodarczej i finansowej. Brakuje wyspecjalizowanych prokuratorów. Nie ma odpowiednich obiektów do właściwego przechowywania dowodów. Komunikacja pomiędzy odpowiednimi służbami i instytucjami jest nadal słabo rozwinięta. Zwalczanie prania pieniędzy pozostaje jednym z głównych wyzwań.

Handel narkotykami nadal stanowi poważny problem. Przez Kosowo przebiega jeden z głównych szlaków przerzutu narkotyków na Bałkanach Południowych. Nie ma żadnej strategii zwalczania handlu narkotykami ani planu działania w tej dziedzinie. Statystyki są nierzetelne, a zdolność gromadzenia danych wywiadowczych niewystarczająca.

Osiągnięto postępy w *dziedzinie policji* poprzez przyjęcie ustawy o policji i o inspektoracie policji. Wprowadzenie w życie skutecznej strategii zwalczania przestępczości wymaga jednak konsekwentnych i ciągłych działań oraz wystarczających zasobów policyjnych. Kosowo dysponuje wieloletniczną służbą policyjną. Jednak niektórzy funkcjonariusze policji będący kosowskimi Serbami bojkotują Policję Kosowską (KP). Policja Kosowska nie jest w stanie zapewnić skutecznych działań policyjnych na niektórych obszarach zamieszkiwanych przez większość serbską.

Przestępczość zorganizowana pozostaje poważnym problemem, który ma negatywny wpływ na praworządność i warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Nie istnieje żadna strategia zwalczania przestępczości zorganizowanej. Ramy prawne nie są jeszcze w pełni

opracowane. Konieczne jest wprowadzenie ustawodawstwa dotyczącego konfiskaty mienia, ochrony świadków oraz funkcjonariuszy działających w sposób niejawną. Konieczny jest solidny system rejestracji gruntów, który pozwoli konfiskować mienie nieruchomości. Do skutecznego zwalczania zorganizowanej przestępczości konieczne są zdecydowane i trwałe wysiłki ze strony władz. Kosowo pozostaje obszarem pochodzenia, tranzytu i docelowym dla ofiar *handlu ludźmi*. W lipcu przyjęto strategię i plan działania, jednak są one wdrażane w niewystarczającym stopniu.

W dziedzinie *ochrony danych osobowych* nie zaobserwowano żadnych zmian. Nadal nie ma ogólnego ustawodawstwa dotyczącego ochrony danych. Nie utworzono jeszcze niezależnego organu nadzoru ds. ochrony danych.

Turcja

Turcja nadal w wystarczającym stopniu spełnia kopenhaskie **kryteria polityczne**. Trybunał Konstytucyjny nie przychylił się do wniosku prokuratora generalnego o rozwiązanie partii rządzącej i wykluczenie z życia publicznego jej 71 prominentnych członków, dzięki czemu zapobiegł poważnemu kryzysowi politycznemu, nałożył jednak na partię karę finansową. Turcja ma obecnie nową okazję do dalszej realizacji reform i stworzenia atmosfery dialogu i pluralizmu. Osiągnięto pewne postępy w dziedzinach wolności słowa oraz praw niemuzułmańskich społeczności religijnych, a także w promowaniu rozwoju gospodarczego w południowo-wschodniej części Turcji. Potrzebny jest jednak spójny i kompleksowy program reform politycznych, a szczególnie reformy konstytucji. W większości obszarów związanych z kryteriami politycznymi nadal niezbędne są znaczne wysiłki.

Jeśli chodzi o *demokrację i praworządność*, nowy prezydent odegrał pozytywną rolę wzywając do dalszych reform politycznych i aktywnie działając na rzecz poprawy stosunków z Armenią. Jednak brak dialogu i ducha kompromisu między głównymi partiami politycznymi wywarł negatywny wpływ na funkcjonowanie instytucji politycznych i na proces reform politycznych. Na pracach nowo wybranego parlamentu odbiły się w znacznym stopniu postępowania sądowe w sprawie rozwiązania partii rządzącej oraz jednej z partii opozycyjnych.

Jeśli chodzi o władze lokalne, należy wdrożyć ostatnio przyjętą ustawę o administracji lokalnej; konieczne jest również zwiększenie zasobów finansowych władz lokalnych.

W zakresie *reformy administracji publicznej* odnotowano niewielki postęp. Konieczne jest zreformowanie systemu służby cywilnej.

Jeśli chodzi o *cywilny nadzór nad siłami zbrojnymi*, konieczne jest zapewnienie pełnych cywilnych funkcji nadzorczych oraz nadzoru parlamentarnego nad wydatkami w zakresie obronności. Wyżsi rangą członkowie sił zbrojnych nadal wypowiadali się w kwestiach wykraczających poza zakres ich kompetencji.

Jeśli chodzi o *sądownictwo*, prace nad przygotowaniem reformy sądownictwa postępują do przodu. Problematyczna pozostaje nadal kwestia niezależności i bezstronności sądownictwa. Nie dokonano żadnego postępu w kwestii składu Najwyższej Rady Sędziów i Prokuratury ani w ustanawianiu regionalnych sądów odwoławczych. Konieczna jest poprawa jakości dochodzeń i śledztw prowadzonych przez policję i żandarmerię w celu zapewnienia rzetelnych procesów sądowych.

Osiągnięto ograniczone postępy w zakresie *zwalczania korupcji*. Korupcja nadal stanowi powszechne zjawisko. Poważnym problemem pozostaje brak ogólnej strategii, planu działania

oraz mechanizmów koordynacyjnych. Turcja powinna opracować zestawienie dochodzeń, śledztw, postępowań karnych i aktów oskarżenia.

Jeśli chodzi o *prawa człowieka i ochronę mniejszości*, postępy były ograniczone. Turcja kontynuowała wykonywanie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, konieczne są jednak dalsze wysiłki w tej dziedzinie. Nie osiągnięto postępów w zakresie ratyfikacji międzynarodowych instrumentów praw człowieka. Nadal konieczna jest modernizacja ram instytucjonalnych umożliwiających propagowanie i egzekwowanie praw człowieka. Już dawno powinna być została wprowadzona instytucja rzecznika praw obywatelskich.

Tureckie ustawodawstwo zawiera obszerne zapisy zakazujące *tortur i złego traktowania*. Konieczne są jednak większe wysiłki, aby stosować w praktyce politykę zerowej tolerancji. Niepokój budzą doniesienia o złym traktowaniu i torturach, szczególnie poza miejscami zatrzymania. W związku z tym ratyfikacja protokołu fakultatywnego do Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur (OPCAT) oraz przeciwdziałanie bezkarności w przypadku łamania praw człowieka pozostają jednymi z najważniejszych kwestii.

Dokonano pewnych postępów, jeśli chodzi o dążenie do wzmocnienia gwarancji *wolności słowa*, w szczególności poprzez zmianę brzmienia art. 301 tureckiego Kodeksu karnego. Turcja musi jednak osiągnąć odpowiednie wyniki we wdrażaniu zmienionego artykułu. Ponadto muszą zostać zniesione wszystkie ograniczenia prawne w celu zapewnienia pełnego poszanowania wolności słowa, w prawie i w praktyce, zgodnie z Europejską Konwencją Praw Człowieka oraz orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. W związku z pewnymi naciskami wywieranymi na wolność prasy i mediów elektronicznych, w tej dziedzinie konieczne jest zachowanie czujności i prowadzenie monitoringu.

Potrzebne są dalsze wysiłki, aby zapewnić *wolność gromadzenia się* w praktyce, zgodnie ze standardami europejskimi, ponieważ nadal zdarzają się przypadki arbitralnych ograniczeń oraz niewspółmiernego użycia siły wobec demonstrantów. Wprowadzono pewne pozytywne zmiany w ramach prawnych dotyczących *wolności zrzeszania się*. Niektóre stowarzyszenia napotykają jednak wielkie trudności administracyjne lub wytaczane są im postępowania sądowe. Ponadto w związku z wytaczanymi co jakiś czas postępowaniami o rozwiązanie partii politycznych, przepisy prawne dotyczące partii politycznych muszą zostać zmienione zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i najlepszymi praktykami państw członkowskich UE, jak zaleciła Komisja Wenecka Rady Europy.

Jeśli chodzi o *wolność religii*, przyjęta ustawa o fundacjach reguluje szereg nierozwiązanych dotąd kwestii związanych z własnością społeczności niemuzułmańskich. Nie stworzono jednak jeszcze ram prawnych zgodnych z europejską konwencją praw człowieka, dzięki którym niemuzułmańskie społeczności religijne oraz alewici mogliby funkcjonować bez nadmiernych ograniczeń. Turcja powinna podjąć dalsze wysiłki w celu stworzenia sytuacji prawnej sprzyjającej pełnemu poszanowaniu wolności religii w praktyce.

W zasadzie ustanowiono już ogólne ramy prawne gwarantujące równość płci i *prawa kobiet*, jednak konieczne są dalsze wysiłki, aby zapewnić pełne korzystanie z tych praw w praktyce. Muszą również zostać podjęte dalsze znaczne wysiłki, aby zlikwidować różnice, jakie istnieją między mężczyznami a kobietami, jeśli chodzi o udział w życiu ekonomicznym i możliwości ekonomiczne, poziom wykształcenia, dostęp do opieki zdrowotnej oraz równouprawnienie polityczne mężczyzn i kobiet. Podejmowano dalsze wysiłki w celu zapobiegania zabójstwom honorowym i przemocy domowej, jednak te kwestie pozostają poważnym problemem, któremu należy poświęcić więcej uwagi.

Odnotowano postępy, jeżeli chodzi o dostęp *dzieci* do edukacji, opieki społecznej oraz systemu sądownictwa dla nieletnich. Konieczne są jednak dalsze wysiłki we wszystkich dziedzinach związanych z prawami dzieci, m. in. w zakresie zdolności administracyjnych, edukacji, systemu sądownictwa dla nieletnich oraz pracy dzieci.

Niezbędne jest wprowadzenie ustawodawstwa, które zapewni pełne poszanowanie *praw związków zawodowych* zgodnie ze standardami UE i odpowiednimi konwencjami Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP), w szczególności, jeśli chodzi o prawo do organizowania się, do strajku i do prowadzenia rokowań zbiorowych.

Sytuacja w zakresie *praw mniejszości* pozostaje niezmienną. Nie odnotowano postępów w dostosowywaniu ustawodawstwa do standardów europejskich. Pewne ograniczone postępy osiągnięto w zakresie *praw kulturalnych*, jednak nadal istnieją ograniczenia, w szczególności w zakresie używania języków innych niż turecki w mediach, w życiu politycznym oraz podczas korzystania z usług użyteczności publicznej. Ani w szkołach państwowych ani w prywatnych nie można uczyć się innych języków. Nie osiągnięto poprawy w kwestii poprawy sytuacji *Romów*, którzy często spotykają się z dyskryminacją w zakresie dostępu do odpowiednich mieszkań, edukacji, ochrony socjalnej, opieki zdrowotnej oraz zatrudnienia. Nadal wyburzane są romskie osiedla, co w niektórych przypadkach pociąga za sobą przymusowe eksmisje.

Jeśli chodzi o region wschodni i *południowo-wschodni*, decyzja rządu w sprawie dokończenia Projektu południowo-wschodniej Anatolii (GAP) jest krokiem w stronę rozwiązania gospodarczych i społecznych trudności tego regionu. Konieczne są dalsze wysiłki, aby stworzyć ludności kurdyjskiej, stanowiącej w tym regionie większość, warunki do pełnego korzystania z praw i swobód. Trwają wypłaty odszkodowań dla przesiedleńców wewnętrznych. Jednak rząd nie opracował ogólnej krajowej strategii mającej na celu rozwiązanie problemu osób przesiedlonych wewnętrznie. System straży wiejskiej nadal nie został zniesiony.

Miały miejsce kolejne ataki terrorystyczne zorganizowane przez PKK, którą Unia Europejska umieściła w swoim wykazie organizacji terrorystycznych i pochłonęły one wiele ofiar.

Jeśli chodzi o *kwestie regionalne i zobowiązania międzynarodowe*, Turcja wyraziła publiczne poparcie dla ponownego podjęcia pełnych negocjacji pod auspicjami ONZ, zmierzających do znalezienia pełnego rozwiązania *kwestii Cypru*. Nie poczyniono jednak żadnych postępów w kierunku normalizacji stosunków dwustronnych z Republiką Cypryjską. Turcja nie wdrożyła w pełni protokołu dodatkowego do układu o stowarzyszeniu, ani nie usunęła wszystkich przeszkód dla swobodnego przepływu towarów, w tym ograniczeń dla bezpośrednich połączeń transportowych z Cyprzem.

Stosunki z Grecją rozwijają się pomyślnie. Podjęto dalsze kroki służące budowaniu zaufania, jednak nie osiągnięto porozumienia w sporach granicznych. Turcja w dalszym ciągu odgrywała pozytywną rolę na *Balkanach Zachodnich*. Stosunki z *Bulgarią* pozostają dobre. Dobre stosunki sąsiedzkie pozostają niezwykle istotną kwestią.

Gospodarka Turcji nadal osiągała stosunkowo dobre wyniki, chociaż wzrost gospodarczy obniżył się do poziomu poniżej potencjalnych możliwości, zwłaszcza z powodu spadku krajowego popytu w następstwie zacieśnienia polityki pieniężnej. Utrzymana została stabilność makroekonomiczna. Inflacja znacznie wzrosła, głównie z powodu wyższych cen żywności i energii. Tempo procesu reform strukturalnych nieco wzrosło, szczególnie w

pierwszej połowie 2008 r. Chociaż podjęto w ostatnim czasie kilka inicjatyw, konieczne są dalsze postępy w celu zniwelowania nierównowagi na rynku pracy oraz rozwiązania problemu niedostosowania umiejętności do potrzeb.

Pod względem **kryteriów gospodarczych** gospodarka Turcji jest sprawnie funkcjonującą gospodarką rynkową. Powinna ona w perspektywie średniookresowej być w stanie sprostać presji konkurencji i siłom rynkowym w Unii, pod warunkiem zrealizowania kompleksowego programu reform, które zmniejszą słabości strukturalne.

W ubiegłym roku Turcja wdrażała konsekwentny program stabilizacji. Obecnie rozpoczyna nowy etap swojej strategii rozwoju, którego celem jest zwiększenie potencjału wzrostu poprzez wyższe inwestycje publiczne, tworzenie miejsc pracy oraz reformy sektorowe. Gospodarka osiągała jak dotąd dobre rezultaty pomimo globalnych zawirowań na rynkach finansowych oraz niejasnej sytuacji politycznej w kraju.

Przyływy kapitału długoterminowego pozostają wysokie, co powoduje wzrost oficjalnych rezerw. Wyniki podatkowe są satysfakcjonujące, chociaż rządowi nie udało się osiągnąć celów budżetowych z 2007 r. W czerwcu 2008 r. władze zatwierdziły 5-letnie ramy średnioterminowej polityki fiskalnej.

Nowe inicjatywy służące pobudzeniu inwestycji w infrastrukturę mają na celu zniwelowanie bardzo dużych różnic pomiędzy poszczególnymi regionami. Znaczące postępy poczyniono w dziedzinie liberalizacji cen, szczególnie w sektorze energii. W ramach trwającej prywatyzacji przeprowadzono kilka dużych operacji. Pomimo kilku okresów niestabilności w latach 2007-2008, sektor finansowy wykazał się dotychczas niezwykłą odpornością.

Wzrosły jednak presje inflacyjne, częściowo ze względu na wyższe ceny ropy i surowców. Wysokie zapotrzebowanie na finansowanie ze źródeł zewnętrznych, wynikające z dużego deficytu zewnętrznego, w połączeniu ze znacznym uzależnieniem sektora prywatnego od finansowania ze źródeł zewnętrznych oraz z poważnym – chociaż malejącym – stanem zadłużenia, sprawiają, że Turcja jest potencjalnie narażona na zmiany nastrojów inwestorskich. Tworzenie miejsc pracy nadal jest utrudnione, szczególnie ze względu na niedostosowanie umiejętności pracowników do potrzeb pracodawców na rynku pracy oraz ze względu na sztywne praktyki w zakresie zatrudnienia. Uwarunkowany strukturalnie brak elastyczności na rynku pracy ogranicza szczególnie wzrost zatrudnienia kobiet i młodzieży. Kwalifikacje pracowników nadal nie są dostosowane do potrzeb gospodarki, rozwijającej się w bardzo szybkim tempie. Procedury przydzielania pomocy państwa są nieprzejrzyste. Rozwojowi rozległej szarej strefy sprzyjają słabe ramy regulacyjne, niewłaściwa polityka podatkowa i wydatkowa oraz problemy z egzekwowaniem prawa; powoduje ona ograniczenie dochodów z podatków i obniża efektywność polityki gospodarczej. Szczególnie małe i średnie przedsiębiorstwa działają często w szarej strefie, przez co mają stale niewystarczający dostęp do finansowania i *know-how*.

Wzrosła zdolność Turcji do **podjęcia zobowiązań związanych z członkostwem**. Postępy osiągnięto w większości dziedzin. W niektórych obszarach, takich jak: swobodny przepływ towarów, prawa własności intelektualnej, polityka w zakresie praktyk naruszających konkurencję, energia, przedsiębiorczość i polityka przemysłowa, ochrona konsumentów, statystyka, sieci transeuropejskie oraz nauka i badania, proces dostosowania ustawodawstwa jest na zaawansowanym etapie. Konieczna jest jednak kontynuacja procesu dostosowywania ustawodawstwa, szczególnie w obszarach takich jak: ochrona środowiska, pomoc państwa, zamówienia publiczne, polityka społeczna i zatrudnienie, prawo spółek, bezpieczeństwo żywności, polityka weterynaryjna i fitosanitarna oraz swobodny przepływ usług. Turcja nie

wywiązała się z kilku ważnych zobowiązań, które podjęła w ramach unii celnej z UE. Nieproporcjonalne stosowanie środków ochronnych oraz trwałe przeszkody w handlu odbijają się na właściwym funkcjonowaniu unii celnej. Potencjał administracyjny Turcji musi zostać wzmocniony, aby była ona w stanie wdrażać *dorobek prawny UE*.

Jeśli chodzi o *swobodny przepływ towarów*, dostosowanie prawodawstwa dotyczącego produktów i środków horyzontalnych jest na zaawansowanym poziomie, z wyjątkiem obszarów nadzoru rynkowego i metrologii. Jednak nierozwiązane pozostają kwestie niektórych barier technicznych w handlu. Odnotowano pewne postępy w obszarze *swobody przedsiębiorczości i swobody świadczenia usług*. Proces dostosowywania ustawodawstwa jest nadal na etapie początkowym. Jeśli chodzi o *swobodny przepływ kapitału*, Turcja poczyniła pewne postępy w zakresie przepływów kapitałowych, płatności oraz w zwalczaniu prania pieniędzy, jednak konieczne są dalsze wysiłki w celu wzmocnienia egzekwowania przepisów. Osiągnięto dobre postępy w dziedzinie *usług finansowych*, szczególnie, jeśli chodzi o zaostrenie standardów ostrożnościowych i nadzorczych.

W dziedzinie *zamówień publicznych* osiągnięto nierównomierne postępy. Ustanowienie Ministerstwa Finansów jako ogólnego koordynatora polityki jest pozytywną zmianą, jednak musi zostać uzupełnione kompleksową strategią, w ramach której określone zostaną niezbędne reformy. System zamówień publicznych w Turcji jest tylko częściowo dostosowany do systemu UE. W dziedzinie *prawa spółek* Turcja poczyniła niewielkie postępy. Nie został przyjęty nowy kodeks handlowy. Jeśli chodzi o *prawa własności intelektualnej*, proces dostosowywania ustawodawstwa jest stosunkowo zaawansowany. Poprawiła się koordynacja działań i współpraca między organami publicznymi odpowiedzialnymi za prawa własności intelektualnej; organy te dysponują obecnie większą wiedzą w tym zakresie. Jednak należy w znacznym stopniu wzmocnić wdrażanie i egzekwowanie przepisów. Jeśli chodzi o *społeczeństwo informacyjne i media*, tureckie przepisy są nadal jedynie w ograniczonym stopniu dostosowane do dorobku wspólnotowego w dziedzinie mediów audiowizualnych. Nie poczyniono żadnych postępów, jeżeli chodzi o przyjmowanie nowych ustaw o łączności elektronicznej.

Jeśli chodzi o *konkurencję*, dostosowywanie ustawodawstwa w zakresie zwalczania praktyk naruszających konkurencję utrzymuje się na dobrym poziomie. Nie odnotowano jednak żadnych postępów w pracach legislacyjnych nad ustawą o pomocy państwa, pracach dotyczących utworzenia urzędu nadzorującego pomoc państwa oraz we wdrażaniu zobowiązań dotyczących przejrzystości. Jednym z priorytetów pozostaje zakończenie prac nad krajowym programem restrukturyzacji sektora hutnictwa stali. W obszarze *rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich* stopień dostosowania ustawodawstwa jest nadal ograniczony. Znaczne postępy poczyniono w tworzeniu zdolności administracyjnych niezbędnych do wdrażania Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (IPARD). Potrzebne są jednak dalsze wysiłki, aby zakończyć tworzenie niezbędnych struktur administracyjnych i kontrolnych. Turcja nie usunęła barier technicznych dla handlu wołowiną i żywym bydłem. W dziedzinie *rybołówstwa* nie osiągnięto żadnych postępów w ustanawianiu niezbędnych ram prawnych. Niewielkie postępy odnotowano w dziedzinie zasobów, zarządzania flotą, inspekcji i kontroli. Zarówno w rolnictwie jak i rybołówstwie wdrażanie przepisów znajduje się na etapie początkowym. Jeśli chodzi o *bezpieczeństwo żywności, politykę weterynaryjną i fitosanitarną*, proces dostosowywania ustawodawstwa jest na wczesnym etapie. Nie została jeszcze przyjęta ustawa ramowa o usługach weterynaryjnych, żywności i paszach. Prace nad systemem identyfikacji i rejestracji zwierząt postępują do przodu. Przypadki wystąpienia ptasiej grypy zostały skutecznie opanowane. Skuteczna

kontrola innych chorób zwierzęcych, w szczególności pryszczycy, pozostaje poważnym problemem.

Pewne postępy poczyniono w *polityce transportowej*. Postąpił dalej do przodu proces dostosowywania ustawodawstwa w sektorze drogowym, jednak konieczne jest dalsze usprawnienie zdolności wykonawczych. Turcja poczyniła niewielkie postępy w sektorze transportu kolejowego. Ograniczone postępy poczyniono także w dziedzinie *transportu lotniczego*. Brak łączności między ośrodkami kontroli lotów w Turcji i w Republice Cypryjskiej stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa lotniczego. Postępy w dziedzinie transportu morskiego są nierówne. W obszarze *sieci transeuropejskich* poczyniono pewne postępy. Ocena Potrzeb Infrastruktury Transportowej (TINA) została zakończona, ale nadal brakuje odpowiedniejszego systemu klasyfikacji danych transportowych. W dziedzinie *energii* odnotowano pewne, aczkolwiek nierównomierne postępy. Konkurencja jest nadal ograniczona po przyjęciu ustaw ramowych o rynkach energii elektrycznej i gazu ziemnego. Nie zostały jeszcze ustalone krajowe cele w zakresie efektywności energetycznej oraz energii odnawialnej.

W obszarze *podatków* pewne postępy osiągnięto w obszarze ustawodawstwa. Unowocześnienie administracji podatkowej przyczyniło się do poprawy poziomu usług dla podatników oraz lepszej ściągalności dochodów. Nadal obowiązuje jednak dyskryminacyjne opodatkowywanie produktów alkoholowych i tytoniowych.

Poprawiły się zdolności administracyjne w dziedzinie *statystyki*. Niezbędny jest jednak dalszy postęp, zwłaszcza w dziedzinie statystyki w dziedzinie rolnictwa i makroekonomii oraz rejestrów przedsiębiorstw.

Pewne postępy odnotowano w dziedzinie *polityki gospodarczej i monetarnej*. Nadal istnieją pewne niedociągnięcia, szczególnie, jeśli chodzi o pełną niezależność banku centralnego, bezpośrednie finansowanie sektora publicznego oraz uprzywilejowany dostęp sektora publicznego do rynków finansowych. Jeśli chodzi o *zatrudnienie i politykę społeczną*, Turcja osiągnęła pewne postępy dzięki przyjęciu pakietu w sprawie zatrudnienia oraz ustawy o ubezpieczeniu społecznym i powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym. Szczególną uwagę należy jednak poświęcić kwestii zapewnienia pełnych praw związkom zawodowym oraz kwestii zwalczania pracy nierejestrowanej. Konieczne są również dalsze wysiłki w celu zwalczania pracy dzieci oraz uaktualnienia i uzupełnienia strategicznych dokumentów w tej dziedzinie. Należy dążyć do zwiększenia równouprawnienia płci w życiu ekonomicznym i społecznym.

Dalszych postępów dokonano w dziedzinie *przedsiębiorczości i polityki przemysłowej*, dzięki przyjęciu strategii dotyczącej małych i średnich przedsiębiorstw oraz planu działania.

Ogólnie Turcja dostosowała swoje ustawodawstwo do dorobku UE w znaczącym stopniu. Dobre postępy osiągnięto w dziedzinie *nauki i badań*. Turcja jest na dobrej drodze do integracji z europejską przestrzenią badawczą. W dziedzinie *edukacji i kultury* osiągnięto postępy w zakresie dostosowywania tureckiego systemu edukacji do europejskich struktur i ram kwalifikacji. Turcja z powodzeniem uczestniczyła w programach wspólnotowych.

W dziedzinie *polityki regionalnej i koordynacji instrumentów strukturalnych* osiągnięto postępy w zakresie budowania zdolności niezbędnych do wdrożenia komponentów III i IV instrumentu pomocy przedakcesyjnej. Konieczne są jednak dalsze wysiłki w celu stworzenia niezbędnych struktur administracyjnych i kontrolnych na szczeblu centralnym i lokalnym.

Jeśli chodzi o *wymiar sprawiedliwości*, odnotowano pewne postępy, szczególnie w zakresie ustalania strategii reformy sądownictwa. Problematyczna pozostaje jednak nadal kwestia niezależności i bezstronności sądownictwa. Te kwestie powinny zostać szczególnie uwzględnione w strategii reformy. Ograniczone postępy odnotowano w *walce z korupcją*. Rząd kontynuował wdrażanie inicjatyw w tej dziedzinie. Nie istnieją jednak przepisy, które określałyby zasady przejrzystości w zakresie finansowania kampanii wyborczych. Nie odnotowano postępów w zakresie ograniczania immunitetu posłów. Należy opracować strategię antykorupcyjną i plan działania oraz zapewnić odpowiednie wsparcie polityczne niezbędne do ich wdrożenia. Jeśli chodzi o *prawa podstawowe*, poczyniono pewne postępy w dziedzinie ustawodawstwa. Konieczne są dalsze energiczne wysiłki w celu zapewnienia pełnego poszanowania praw podstawowych określonych w europejskiej konwencji praw człowieka i w ramach orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

W dziedzinie *sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa* odnotować można pewne postępy, szczególnie w zakresie zapobiegania handlowi narkotykami i handlowi ludźmi. Dostosowywanie tureckiego ustawodawstwa do dorobku prawnego UE w tym rozdziale jest w toku, jednak niezbędne są konsekwentne wysiłki w dziedzinach takich jak polityka wizowa i współpraca sądowa w sprawach karnych. Niezbędne jest również podejmowanie stałych wysiłków w celu zwalczania przestępczości zorganizowanej, która pozostaje poważnym problemem. Należy również zwiększyć zdolności administracyjne niezbędne do sprostania potrzebom w dziedzinach azylu i migracji. Należy wzmocnić wysiłki ukierunkowane na wdrożenie krajowego planu działania w zakresie zintegrowanego zarządzania granicami. Turcja powinna wznowić negocjacje w sprawie umowy o readmisji ze Wspólnotą Europejską.

W zakresie *ochrony środowiska* Turcja dokonała postępów w dziedzinie jakości powietrza, gospodarki odpadami oraz we wzmocnieniu zdolności administracyjnej na szczeblu centralnym. Mimo to ogólny poziom dostosowania ustawodawstwa pozostał niski. Turcja nie poczyniła postępów w obszarze zanieczyszczeń przemysłowych, zarządzania ryzykiem oraz organizmów zmodyfikowanych genetycznie.

Zadowalający poziom dostosowania został osiągnięty w dziedzinie *ochrony konsumentów i ochrony zdrowia*. Osiągnięto postępy w zakresie egzekwowania przepisów dotyczących nadzoru rynkowego i bezpieczeństwa produktów, dużo pozostaje jednak do zrobienia w kwestiach niezwiązanych z bezpieczeństwem. Ruch konsumencki w Turcji pozostaje słaby. Turcja poczyniła pewne postępy w obszarze *ochrony zdrowia*.

W obszarze *unii celnej* Turcja osiągnęła wysoki stopień dostosowania przepisów do dorobku prawnego Wspólnoty. Jednak nie dostosowano w pełni przepisów dotyczących stref wolnego handlu, obniżenia stawek celnych, zwalczania podrabiania towarów oraz kontroli po odprawie celnej. Turcja osiągnęła również wysoki poziom dostosowania przepisów w obszarze *stosunków zewnętrznych*, jednak nie dostosowała się w pełni do stanowiska zajmowanego przez UE na forum WTO i OECD.

Osiągnięto umiarkowane postępy w dziedzinie *kontroli finansowej*. Istnieją już przepisy wykonawcze w zakresie publicznej wewnętrznej kontroli finansowej, jednak konieczne jest zatwierdzenie wielu zmian dotyczących kontroli wewnętrznej. Potrzebne są trwałe struktury umożliwiające współpracę z Europejskim Urzędem ds. Nadużyć Finansowych nad ochroną interesów finansowych UE oraz kontakty z departamentami Komisji odpowiedzialnymi za ochronę *euro* przed fałszerstwami. W obszarze *przepisów finansowych i budżetowych* nie odnotowano szczególnych zmian.

Postąpił do przodu proces ścisłego dostosowywania tureckich przepisów do *polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony* UE. Turcja wnosi znaczący wkład w europejską politykę bezpieczeństwa i obrony oraz stara się w większym stopniu angażować w działania prowadzone w ramach tej polityki. Turcja sprzeciwia się jednak współpracy UE/NATO, która obejmowałaby wszystkie państwa członkowskie UE.

Turcja wzmocniła swoją pozytywną rolę jako podmiot przyczyniający się do utrzymania stabilności regionalnej oraz odegrała istotną rolę działając na rzecz poprawy stosunków między swoimi partnerami regionalnymi, szczególnie na Bliskim Wschodzie i na Kaukazie. W trakcie konfliktu w Gruzji Turcja odegrała rolę mediacyjną i zaproponowała powołanie „Kaukaskiej Platformy Stabilności i Współpracy”. Wizyta prezydenta Turcji w Armenii stanowiła nowy obiecujący krok w stosunkach dwustronnych i stworzyła perspektywy dla normalizacji stosunków. Granica Turcji z Armenią pozostaje jednak nadal zamknięta.